

พระไตรปิฎกมิใช่คัมภีร์เพียงเล่มเดียว
แต่เป็นคัมภีร์ชุดใหญ่ที่มีเนื้อหาถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์
ฉบับพิมพ์ด้วยอักษรไทยนิยมจัดแยกเป็น ๔๕ เล่ม
เพื่อหมายถึงเวลา ๔๕ พรรษาแห่งพุทธกิจ
นับรวมได้ถึง ๒๒,๓๗๙ หน้า (ฉบับสยามรัฐ)
หรือเป็นตัวอักษรประมาณ ๒๔,๓๐๐,๐๐๐ ตัว

The Pali Canon is not a single-volume scripture,
but an enormous set of scriptures containing as many as 84,000 textual units.
The version in Thai script is conventionally printed in 45 volumes,
signifying the 45 years of the Buddha's ministry,
with as many as 22,379 pages (in the Siamese official version)
or approximately 24,300,000 letters.

คำปรารภ

วารสาร *Manusya: Journal of Humanities* ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฉบับพิเศษ ๔, ๒๐๐๒ ว่าด้วยพระไตรปิฎก ได้ตีพิมพ์บทความของอาตมภาพเรื่อง “What a true Buddhist should know about the Pali Canon” (หน้า ๙๓-๑๓๒)

บทความข้างต้นนั้น เป็นคำแปลภาษาอังกฤษของเนื้อความที่เลือกมาจากข้อเขียนภาษาไทยของอาตมภาพ ๓ เรื่อง ผู้แปลคือ ดร.สมศีล ฌานวงศ์ ราชบัณฑิต และรองศาสตราจารย์แห่งสถาบันภาษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เลือกเนื้อความจากแหล่งทั้งสามนั้นมาจัดเรียงให้เป็นบทความที่สั้นลง แต่มีสาระจบสมบูรณ์ในตัว

บัดนี้ ผู้แปล โดยการสนับสนุนของคณะผู้ศรัทธา มีอาจารย์ภาววรรณ หมอกยา แห่งคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น ได้ขออนุญาตนำบทความดังกล่าวนี้มาพิมพ์เป็นเล่มต่างหาก ชื่อว่า *พระไตรปิฎก: สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้* เพื่อเผยแพร่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น อาตมภาพขออนุโมทนา เพราะบทแปลที่จัดเรียงใหม่นี้เป็นประมวลความที่กระชับรัด จะเป็นคู่มือในการศึกษาพระไตรปิฎก ช่วยเสริมความเข้าใจในพระพุทธศาสนาได้พอสมควร

อนึ่ง เพื่อเสริมคุณค่าของหนังสือเล่มนี้ ผู้แปลได้นำเนื้อหาภาษาไทยที่สอดคล้องกันมาบรรจุลงไปด้วยในหน้าที่คู่กับฉบับแปล พร้อมทั้งปรับถ้อยความทั้งสองฉบับให้เข้ากัน จึงหวังว่า ผู้ที่ศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังจะได้รับประโยชน์เพิ่มขึ้นจากการอ่านเนื้อหาทั้งสองภาษาควบคู่กัน

พระธรรมปิฎก

๒๔ เมษายน ๒๕๔๖

Preface

My article ‘What a true Buddhist should know about the Pali Canon’ was published in the Thailand Research Fund and Chulalongkorn University’s *Manusya: Journal of Humanities*, Special Issue 4, 2002: Tripitaka (The Buddhist Canon), pp. 93–132.

The above paper was an English translation of the contents gleaned from three of my works written in Thai. The translator—Dr Somseen Chanawangsa, Fellow of the Royal Institute of Thailand and Associate Professor at Chulalongkorn University Language Institute—selected the contents from the three sources and reorganised them into an article, which is shorter in form yet complete in substance on its own.

With the support of a group of Buddhist devotees—in particular, Ms Pawan Mogya, a lecturer at Chulalongkorn University’s Faculty of Arts—the translator has now asked my permission to publish the paper separately as a book entitled *The Pali Canon: What a Buddhist Must Know*, with a view to reaching a wider audience. I hereby would like to express my appreciation. For the translation, with its reorganised contents, constitutes a succinct summary and would serve as a manual on studying the Pali Canon that helps enhance the understanding of Buddhism to a certain extent.

To add to its value, the translator has incorporated into the present volume the corresponding Thai-language content on the facing page of the translation, and also brought the two versions into line with each other. It is thus hoped that serious students of Buddhism can derive additional benefit from simultaneously having access to the content in both languages.

P. A. Payutto

24 April 2003

สารบัญ

คำปรารภ	(๑)
บทคัดย่อ	๑
บทนำ	๓
พระพุทธศาสนาไม่ใช่ปรัชญา	๓
พระพุทธพจน์: แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา	๔
พระไตรปิฎก: ข้อควรรู้เบื้องต้น	๕
ภาคหนึ่ง	๗
ความสำคัญของพระไตรปิฎก	๗
พระไตรปิฎกกับพระรัตนตรัย	๗
พระไตรปิฎกกับพุทธบริษัท ๔	๘
พระไตรปิฎกกับพระสังฆกรรม ๓	๙
พระไตรปิฎกกับไตรสิกขา	๑๐
สังคายนา: การซักซ้อมทบทวนพระพุทธพจน์	๑๒
การสังคายนาคืออะไร	๑๒
ปฐมสังคายนา	๑๔
กำเนิดพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท	๑๗
พระไตรปิฎกเกิดขึ้นได้อย่างไร?	๑๗
พระไตรปิฎกมีการรักษาสืบทอดมาถึงเราได้อย่างไร?	๑๙
พระไตรปิฎกที่มีการท่องจำมีความแม่นยำเพียงไร?	๒๒
พระไตรปิฎกที่เป็นลายลักษณ์อักษรเล่า?	๒๔
ัญญุสังคิตติและภายหลังจากนั้น	๒๗
ภาคสอง	๒๙
พระไตรปิฎกเข้ากันได้กับสถานการณ์ของโลกปัจจุบัน	๒๙
การจัดหมวดหมู่คัมภีร์ในพระไตรปิฎก	๓๒
สรุปสาระของพระไตรปิฎก ๔๕ เล่ม (เรียงตามลำดับเล่ม)	๓๔
พระวินัยปิฎก	๓๔
พระสุตตันตปิฎก	๓๖
พระอภิธรรมปิฎก	๔๔
อรรถกถาและคัมภีร์ชั้นหลัง	๔๙
บัญญัติลำดับเล่มพระไตรปิฎกจับคู่กับอรรถกถา	๕๕
คัมภีร์สำคัญอื่นๆ	๖๓
บทสรุป	๖๕
บันทึกของผู้แปล	๗๐

Contents

Preface	(1)
Abstract	1
Introduction	3
Buddhism is not a philosophy	3
The word of the Buddha: the quintessence of Buddhism	4
The Pali Canon: preliminary information	5
Part One	7
The significance of the Pali Canon	7
The Pali Canon and the Triple Gem	7
The Pali Canon and the Four Assemblies	8
The Pali Canon and the three true doctrines	9
The Pali Canon and the Threefold Training	10
<i>Saṅgāyana</i> : the rehearsal of the word of the Buddha	12
What is a rehearsal?	12
The First Rehearsal	14
The advent of Theravāda Buddhism	17
How did the Tipiṭaka come about?	17
How has the Pali Canon been preserved and handed down to us?	19
How accurate was the memorised version of the Pali Canon?	22
What about the written version?	24
The <i>Chaṭṭhasaṅgīti</i> and after	27
Part Two	29
The relevance of the Pali Canon in the modern world	29
The classification of scriptures in the Pali Canon	32
A concise summary of the Pali Canon in 45 volumes (arranged by volume number)	34
The <i>Vinayapiṭaka</i>	34
The <i>Suttantapiṭaka</i>	36
The <i>Abhidhammapiṭaka</i>	44
The commentaries and subsequent generations of scriptures	49
List of the scriptures in the Pali Canon paired, volume by volume, with the corresponding commentaries	55
Some other important scriptures	63
Concluding Remarks	65
Translator's Note	70

บทคัดย่อ

พระไตรปิฎก คือคัมภีร์ที่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หรือพระธรรมวินัย สถิตอยู่ คำว่า *ติปิฎก* ในภาษาบาลีแปลว่า “ตะกร้า ๓ ใบ [ที่บรรจุคำสอน]” หมายถึงหลักคำสอนหมวดใหญ่ ๓ หมวด

เนื่องจากพระพุทธเจ้าตรัสไว้อย่างชัดเจนว่า พระธรรมวินัยจะเป็นศาสนา แทนพระองค์ภายหลังที่พระองค์ล่วงลับไปแล้ว พระไตรปิฎกจึงเป็นที่ที่ชาวพุทธยังสามารถเข้าเฝ้าพระศาสดาของตน และศึกษาพระปริยัติศาสตร์ แม้พระองค์จะเสด็จปรินิพพานไปกว่า ๒,๕๐๐ ปีแล้วก็ตาม

การสังคายนาครั้งแรก ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการรวบรวมและจัดหมวดหมู่ พุทธพจน์ ได้จัดขึ้นหลังจากพุทธปรินิพพาน ๓ เดือน เนื่องจากการดำเนินการโดยที่ประชุมพระอรหันตเถระ ๕๐๐ องค์ การสังคายนาครั้งนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทดังที่เรารู้จักกันในปัจจุบัน ในระหว่างการสังคายนา เมื่อมีการลงมติยอมรับคำสอนส่วนใดแล้ว ที่ประชุมก็จะสวดพร้อมๆ กัน เนื้อหาที่สวดนี้จึงถือเป็นการรับรองว่าให้ใช้เป็นแบบแผนที่จะต้องทรงจำชนิดคำต่อคำเพื่อถ่ายทอดแก่ผู้อื่นและสืบทอดแก่อนุชน

คำสอนดังที่สืบทอดกันมาด้วยปากเปล่าเช่นนี้ได้จารึกเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรกในคราวสังคายนาครั้งที่ ๔ ที่จัดขึ้นในประเทศศรีลังกา เมื่อราวปี พ.ศ. ๔๖๐

หลังจากเวลาผ่านไป ๒,๕๐๐ ปีและภายหลังการสังคายนาครั้งสำคัญ ๖ ครั้ง พระไตรปิฎกบาลีของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเป็นบันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เก่าแก่ที่สุด ดั้งเดิมที่สุด สมบูรณ์ที่สุด และถูกต้องแม่นยำที่สุด ที่ยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน

Abstract

The Pali Canon refers to the set of scriptures in which the Buddha's teachings, the Dhamma 'Doctrine' and Vinaya 'Discipline', are enshrined. The Pali term *Tipitaka* 'three baskets [of teachings]' denotes the three major divisions of the Canon.

As the Buddha clearly stated that the Dhamma and Vinaya were to succeed him as Teacher after his passing, it follows that the Pali Canon is in effect where Buddhists can still have an audience with their Teacher and learn his Teaching even though he passed away over 2,500 years ago.

The First Rehearsal, whose purpose was to collect and organise the word of the Buddha, did not take place until three months after his demise. As it was conducted by an assembly of 500 Arahant elders (*thera*), this event also gave rise to what is now known as Theravāda Buddhism. During the rehearsal, once any given portion of the teachings was agreed upon, it was chanted in unison by the assembly. The text chanted was thereby formally endorsed as the model to be committed word for word to memory and to be passed on to others and handed down to posterity.

The teachings thus orally transmitted were first written down during the Fourth Rehearsal, conducted in Sri Lanka around B.E. 460.

The Pali Canon of Theravāda Buddhism, after two and a half millennia and six major rehearsals, has been generally recognised as the oldest, most original, most complete, and most accurate record of the Buddha's teachings still available today.

ในฐานะที่เป็นแหล่งอ้างอิงชั้นสุดท้ายสูงสุด พระไตรปิฎกใช้เป็นมาตรฐานหรือเกณฑ์ตัดสินว่าคำสอนหรือวิธีปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นของพระพุทธศาสนาจริงหรือไม่ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของชาวพุทธทุกคนที่จะรักษาปกป้องพระไตรปิฎก ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการอยู่รอดของพระพุทธศาสนา และดังนั้นจึงหมายถึงต่อประโยชน์สุขของชาวโลกด้วย

หนังสือเล่มนี้จะบรรยายเรื่องราวทั่วไปเกี่ยวกับพระไตรปิฎก ด้วยการกล่าวถึงปัญหาสำคัญๆ เช่น พระไตรปิฎกคืออะไร? ทำไมจึงมีความสำคัญมาก? การสังคายนาคืออะไร และดำเนินการอย่างไร? พระไตรปิฎกมีการรักษาสืบทอดมาถึงเราได้อย่างไร? มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับโลกยุคปัจจุบันอย่างไร? นอกจากนี้ยังได้สรุปสาระโดยย่อของพระไตรปิฎกพร้อมทั้งกล่าวถึงคัมภีร์ประกอบอีกด้วย

As the ultimate authoritative reference, the Pali Canon provides the standards or criteria for judging whether a given teaching or way of practice truly belongs to Buddhism. It is thus the duty and responsibility of all Buddhists to preserve and protect the Pali Canon, which is crucial for the survival of Buddhism, and hence also for the welfare and happiness of the world.

This book offers an overview of the Pali Canon by addressing such crucial questions as: What is the Pali Canon? Why is it so important? What is a rehearsal and how was it conducted? How has the Pali Canon been preserved and handed down to us? What is its relevance in the modern world? A concise summary of the Pali Canon is also provided, with a discussion of its supplemental scriptures.

บทนำ

พระพุทธศาสนาไม่ใช่ปรัชญา

ก่อนที่จะกล่าวถึงเรื่องพระไตรปิฎกต่อไป เราจำต้องแยกให้ออกระหว่างปรัชญากับศาสนา ปรัชญาเป็นเรื่องของการคิดหาเหตุผลเป็นสำคัญ และถกเถียงกันในเรื่องเหตุผลนั้นเพื่อสันนิษฐานความจริง เรื่องที่ถกเถียงหรือคิดหานั้นอาจจะไม่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่เป็นอยู่ เช่น นักปรัชญาอาจจะถกเถียงกันว่า จักรวาลเกิดขึ้นเมื่อไรและจะไปสิ้นสุดเมื่อไร โลกจะแตกเมื่อไร ชีวิตเกิดขึ้นเมื่อไร เป็นต้น และนักปรัชญาก็ไม่จำเป็นต้องดำเนินชีวิตตามหลักการอะไร หรือแม้แต่ให้สอดคล้องกับสิ่งที่ตนคิด เขาคิดหาเหตุผลหาความจริงของเขาไป โดยที่ว่าชีวิตส่วนตัวอาจจะเป็นไปได้ในทางที่ตรงข้ามก็ได้ เช่น นักปรัชญาบางคนอาจจะเป็นคนคุ่มดีคุ่มร้าย บางคนล้ามะเลเทเมา บางคนมีทุกข์จนกระทั่งฆ่าตัวตาย

แต่ศาสนาเป็นเรื่องของการปฏิบัติ เรื่องของการดำเนินชีวิตหรือการนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตจริง การปฏิบัตินั้นต้องมีหลักการที่แน่นอนอย่างใดอย่างหนึ่งที่ยอมรับว่าเป็นจริง โดยมีจุดหมายที่แสดงไว้อย่างชัดเจนด้วย

เพราะฉะนั้นผู้ปฏิบัติคือศาสนิกชน เริ่มต้นก็ต้องยอมรับที่จะปฏิบัติตามหลักการของศาสนานั้น ตามที่ *องค์พระศาสดา* ได้แสดงไว้ ซึ่งเราเรียกว่า *คำสอน* ด้วยเหตุนี้ ศาสนิกจึงมุ่งไปที่ตัวคำสอนของพระศาสดาซึ่งรวบรวมและรักษาสืบทอดกันมาในสิ่งที่เรียกกันว่า *คัมภีร์*

เมื่อมองในแง่นี้ พระพุทธศาสนาจึงมิใช่เป็นปรัชญา แต่เป็นศาสนา มีพระสมณโคดมเป็นพระศาสดา ซึ่งชาวพุทธทุกคนเชื่อในการตรัสรู้ของพระองค์ สอนวิธีการดำเนินชีวิตที่เมื่อถึงที่สุดแล้วจะนำไปสู่เป้าหมายคือการหลุดพ้นจากความทุกข์ คัมภีร์ขนาดใหญ่ที่บรรจุหลักคำสอนเรียกว่า *พระไตรปิฎก* ชาวพุทธที่แท้จริงต้องปฏิบัติตามคำสอนให้ถูกต้อง เพื่อให้ได้รับ

Introduction

Buddhism is not a philosophy

Before going on to talk about the Pali Canon, it is necessary to make a distinction between philosophy and religion. Philosophy is primarily concerned with *rational speculation*, to try to arrive at the truth of something through reasoning or argumentation. What is at issue or being investigated might not have anything to do with how one's life is actually conducted. For instance, philosophers might debate the question of the origin and the end of the universe, the doomsday, or the origin of life. Furthermore, the ways philosophers lead their lives do not necessarily follow any principle, or even conform to what they investigate. While they are doing their philosophical thinking, their personal lives might be just the opposite. Some philosophers, for example, could be highly volatile and unpredictable, some could be habitually up to no good, indulging in drinking or gambling, and some were so miserable and depressed that they committed suicide.

By contrast, religion involves *practice*, a way of living, or useful application in real life. The way a religion is practised has to be based on a definitive canon, or fundamental principle accepted as axiomatic, with a clearly stated goal.

Thus, practitioners of a given religion will at the outset have to abide by the tenets of that religion as laid down by its *founder*, which are referred to as his *teachings*. For this reason, a religious practitioner will direct his attention to the founder's teachings, which are collected, preserved, and handed down in the form of a *scripture*.

Viewed from this perspective, Buddhism is not a philosophy, but a religion. With Gotama the Buddha being the founder, whose Enlightenment all Buddhists believe in, Buddhism teaches a way of life which ultimately leads to the goal of final deliverance from

ประโยชน์จากพระศาสนามากที่สุด และเพื่อเป็นหลักประกันวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง ก็จำเป็นต้องมีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องพระไตรปิฎก

พระพุทธพจน์: แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา

คำว่า *พระพุทธศาสนา* ว่าโดยทั่วไป มีความหมายกว้างมาก รวมถึงแต่หลักธรรม พระสงฆ์ องค์กร สถาบัน กิจการ ไปจนถึงศาสนสถาน และศาสนวัตถุ ทุกอย่าง แต่ถ้าจะเจาะลงไปให้ถึงความหมายแท้ที่เป็นตัวจริง พระพุทธศาสนาก็มีความหมายตรงไปตรงมาตามคำแปลโดยพยัญชนะของคำว่า *พระพุทธศาสนา* นั้นเองว่า “คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า” นี่คือตัวแท้ตัวจริงของพระพุทธศาสนา สิ่งอื่นนอกจากนี้เป็นส่วนขยายออกหรืออกขึ้นมาจากคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น

เมื่อจับความหมายที่เป็นตัวแท้ได้แล้ว ก็จะมองเห็นว่า ความดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา หมายถึงความคงอยู่แห่งคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หากคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเลือนลางหายไป แม้จะมีบุคคล กิจการ ศาสนสถาน และศาสนวัตถุใหญ่โตมโหฬารมากมายเท่าใด ก็ไม่อาจถือว่ามีพระพุทธศาสนา แต่ในทางตรงข้าม แม้ว่าสิ่งที่เป็นรูปธรรมภายนอกดังกล่าวจะสูญหาย ถ้าคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ายังดำรงอยู่ คนก็ยังรู้จักพระพุทธศาสนาได้ ด้วยเหตุนี้ การดำรงรักษาพระพุทธศาสนาที่แท้จริง จึงหมายถึงการดำรงรักษาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

กล่าวให้เฉพาะลงไปอีก คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น ก็ได้แก่พุทธพจน์ หรือพระดำรัสของพระพุทธเจ้านั้นเอง ดังนั้น ว่าโดยสาระ การดำรงรักษาพระพุทธศาสนา จึงหมายถึงการดำรงรักษาพุทธพจน์

suffering. The voluminous scripture where the tenets of Buddhism can be found is called the *Pali Canon*. To derive the most benefit from the religion, a true Buddhist has to practise it properly. And to ensure the right practice, a basic understanding of the Pali Canon is called for.

The word of the Buddha: the quintessence of Buddhism

Generally speaking, the term *Buddhasāsana* ‘Buddhism’ has a very broad semantic coverage, embracing everything ranging from the teachings, the Order of monks, organisations, institutions and religious affairs, down to religious places and objects. However, if we delve deeply into its real signification, this term refers to ‘the Teaching of the Buddha’, as suggested by its literal meaning itself. This indeed constitutes the quintessence of Buddhism, anything other than this being merely its extension or offshoot.

Once this true meaning is grasped, it can be seen that the survival of Buddhism means in effect the existence of the Buddha’s teachings. Should his teachings fade away, no matter how many individuals, religious affairs, and huge religious places and objects there might be, Buddhism cannot be said to exist any more. Conversely, even if the foregoing external concrete things should be lost, but if the teachings survive, Buddhism can still become known. For this reason, the true preservation of Buddhism all boils down to maintaining the Buddha’s teachings.

To be more specific, the teachings of the Buddha refer to the word of the Buddha or what the Buddha said (*Buddhavacana*). Essentially, then, to maintain Buddhism is to preserve the word of the Buddha.

อนึ่ง พระพุทธพจน์นั้น เป็นพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงธรรม และบัญญัติวินัยไว้ ก่อนพุทธปรินิพพานไม่นาน พระพุทธเจ้าตรัสไว้เองว่าจะไม่ทรงตั้งพระภิกษุองค์ใดเป็นศาสดาแทนพระองค์เมื่อพระองค์ปรินิพพานล่วงลับไป แต่ได้ทรงมอบหมายให้ชาวพุทธได้รู้กันว่า พระธรรมวินัยนั้นแหละ เป็นพระศาสดาแทนพระองค์ ชาวพุทธจำนวนมากถึงกับจำพุทธพจน์ภาษาบาลีได้ว่า

โย โว อานนท มया ธมฺโม จ วินโย จ เทลิตโต ปญฺญตฺโต
โส โว มมจฺจเยน สตถา

“ดูก่อนอานนท! ธรรมและวินัยใด ที่เราได้แสดงแล้ว และบัญญัติแล้ว แก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย โดยกาลที่เราล่วงลับไป”

โดยนัยนี้ พระพุทธพจน์ จึงเป็นทั้งพระพุทธศาสนาคือคำตรัสสอนของพระพุทธเจ้า และที่อ้างสถิติพระศาสดา โดยทรงไว้และประกาศพระธรรมวินัยแทนพระพุทธองค์

พระไตรปิฎก: ข้อควรรู้เบื้องต้น

คัมภีร์ที่บรรจุพุทธพจน์ คือพระธรรมวินัย มีชื่อที่ชาวตะวันตกรู้จักกัน โดยทั่วไปว่า *Pali Canon* หรือ *Buddhist Canon* ทั้งนี้ก็เพราะว่า เป็นที่ประมวลหลักการพื้นฐานของศาสนา (=canon) ซึ่งในที่นี้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา (=Buddhist) และข้อความในคัมภีร์นี้บันทึกด้วยภาษาบาลี (=Pali) แต่คำบาลีที่เรียก พระไตรปิฎก ก็คือ *ติปิฎก* จากคำว่า *ติ* “สาม” + *ปิฎก* “ตำรา, คัมภีร์, หรือ กระจาด (อันเป็นภาชนะบรรจุของ)” ซึ่งตามตัวอักษรใช้หมายถึงคำสอนหมวดใหญ่ ๓ หมวด คือ

พระวินัยปิฎก ได้แก่ประมวลระเบียบข้อบังคับของบรรพชิตที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้สำหรับภิกษุและภิกษุณี

By ‘the word of the Buddha’ are meant the Doctrine (*Dhamma*) and Discipline (*Vinaya*) set forth and laid down by him. Not long before his Final Nibbāna, the Buddha himself said that not any one monk was to be appointed his successor as Teacher after his passing. Instead, he had it made known to all Buddhists that the Doctrine and Discipline would take his place. A great number of Buddhists even remember the exact wording in Pali, thus:

*Yo vo ānanda mayā dhammo ca vinayo ca desito
paññatto so vo mamaccayena sathā*

‘Ānanda! the Doctrine and Discipline I have set forth and laid down for you all shall be your Teacher after I am gone.’

On this account, the word of the Buddha is both Buddhism (i.e. what the Buddha taught) and the dwelling place of the Teacher by virtue of maintaining and proclaiming the Doctrine and Discipline on his behalf.

The Pali Canon: preliminary information

The scripture enshrining the word of the Buddha—the Dhamma and Vinaya—is generally known to the Westerner as the *Pali Canon*, or *Buddhist Canon* because it contains the fundamental principle of a religion, Buddhism in this case, and the text of this canon is recorded in the Pali language. The Pali term for the Pali Canon, however, is *Tipiṭaka*, from *ti* ‘three’ + *piṭaka* ‘text, scripture, or basket (where things are collected)’, which literally designates its three major divisions of teachings:

The *Vinayapiṭaka* is the collection of monastic rules laid down by the Buddha for monks and nuns.

พระสุตตันตปิฎก ได้แก่ประมวลพระสูตรหรือคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงยกย่องไปต่างๆ ให้เหมาะกับบุคคลสถานที่เหตุการณ์ มีเรื่องราวประกอบ

พระอภิธรรมปิฎก ได้แก่ประมวลคำสอนที่เป็นเนื้อหาหรือหลักวิชาล้วนๆ ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์ ไม่มีเรื่องราวประกอบ

อันที่จริง พระไตรปิฎกมิใช่คัมภีร์เพียงเล่มเดียว แต่เป็นคัมภีร์ชุดใหญ่ที่มีเนื้อหาถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ฉบับพิมพ์ด้วยอักษรไทยนิยมจัดแยกเป็น ๔๕ เล่ม เพื่อหมายถึงระยะเวลา ๔๕ พรรษาแห่งพุทธกิจ นับรวมได้ถึง ๒๒,๓๗๙ หน้า (ฉบับสยามรัฐ) หรือเป็นตัวอักษรประมาณ ๒๔,๓๐๐,๐๐๐ ตัว แต่ละปิฎกมีการจัดแบ่งหมวดหมู่บทตอน ซอยออกไปมากมายซับซ้อน (โปรดดูเค้าโครงในการจัดหมวดหมู่ในแผนภูมิหน้า ๓๓)

The *Suttantapiṭaka* is the collection of discourses, or specific teachings that were adaptively expounded by the Buddha to suit the individual, place, and event or situation in question, together with supplemental material.

The *Abhidhammapiṭaka* is the collection of the teachings that are purely substantive or academic, without reference to any individuals or events, and without any supplemental material.

As a matter of fact, the Pali Canon is not a single-volume scripture, but an enormous set of scriptures containing as many as 84,000 textual units. The version in Thai script is conventionally printed in 45 volumes, signifying the 45 years of the Buddha's ministry, with as many as 22,379 pages (in the Siamese official version) or approximately 24,300,000 letters. Each *piṭaka* is classified into sections and further classified into a complex of subsections (please see the outline of the classification in the diagram on page 33).

ภาคหนึ่ง

ความสำคัญของพระไตรปิฎก

ความสำคัญของพระไตรปิฎกต่อการธำรงรักษาพระศาสนานั้น เราจะเข้าใจได้ชัดเจนขึ้นเมื่อมองเห็นความสัมพันธ์ของพระไตรปิฎกกับส่วนอื่นๆ ของพระพุทธศาสนา

• พระไตรปิฎกกับพระรัตนตรัย

เหตุผลหลักที่พระไตรปิฎกมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดก็คือ เป็นที่รักษาพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นไตรสรณะของชาวพุทธทุกคนเช่นกัน ดังนี้

(๑) พระไตรปิฎกเป็นที่สถิตของพระพุทธเจ้า อย่างที่ได้บอกตั้งแต่ต้นแล้วว่า ธรรมวินัยจะเป็นศาสดาแทนพระองค์ เมื่อพระองค์ปรินิพพานไปแล้ว ในแง่นี้ ชาวพุทธจึงยังคงสามารถเข้าเฝ้าพระศาสดาในพระไตรปิฎกได้ แม้พระองค์จะล่วงลับไปกว่า ๒,๕๐๐ ปีแล้วก็ตาม

(๒) พระไตรปิฎกทำหน้าที่ของพระธรรม เรารู้จักพระธรรมวินัย คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจากพระไตรปิฎก พระธรรมวินัยนั้น เราเรียกสั้นๆ ว่า พระธรรม เวลาเราจะแสดงอะไรเป็นสัญลักษณ์แทนพระธรรม เราก็มักใช้พระไตรปิฎกเป็นเครื่องหมายของพระธรรม

(๓) พระไตรปิฎกเป็นที่รองรับพระสงฆ์ พระสงฆ์นั้นเกิดจากพุทธบัญญัติ ในพระไตรปิฎก หมายความว่า พระภิกษุทั้งหลายที่รวมเป็นภิกษุสงฆ์คือ ภิกษุสงฆ์นั้น บวชขึ้นมาและอยู่ได้ด้วยพระวินัย

วินัยปิฎกเป็นที่บรรจุไว้ซึ่งกฏเกณฑ์ กติกา ที่รักษาไว้ซึ่งภิกษุสงฆ์ ส่วนสังฆะนั้นก็ทำหน้าที่เป็นผู้ที่จะรักษาสืบทอดพระศาสนา สังฆะจึงผูกพันเนื่องอยู่ด้วยกันกับพระไตรปิฎก

Part One

The significance of the Pali Canon

The significance of the Pali Canon in the maintenance of the Teaching can be appreciated more when the Pali Canon is seen in relation to other components of Buddhism.

• The Pali Canon and the Triple Gem

The principal reason for the paramount importance of the Pali Canon is that it is where the Triple Gem, also the Three Refuges for all Buddhists, is preserved:

(1)*The Pali Canon is the dwelling place of the Buddha.* As mentioned earlier, the Dhamma and Vinaya are our Teacher on the Buddha's behalf after his Final Nibbāna. From this perspective, we Buddhists can still have an audience with the Teacher in the Pali Canon even though he passed away over 2,500 years ago.

(2)*The Pali Canon performs the duty of the Dhamma.* It is through the Pali Canon that we can get to know the Dhamma and Vinaya, i.e. the Buddha's teachings. The Dhamma and Vinaya are simply abbreviated as the Dhamma. When we need something to symbolise it, it is the Tipiṭaka that is often used.

(3)*The Pali Canon is where the Sangha is accommodated.* The Sangha owes its existence to the rules laid down by the Buddha in the Tipiṭaka. In other words, Buddhist monks that form the Sangha can be ordained and remain in their monkhood only because of the Vinaya.

The Vinayapiṭaka contains the rules and regulations for the maintenance of the Sangha. Conversely, the Sangha is entrusted with the duty to preserve and keep alive the Teaching. The Sangha is thus closely attached to the Tipiṭaka.

รวมความว่า พระรัตนตรัย ต้องอาศัยพระไตรปิฎกเป็นที่ปรากฏตัวแก่ประชาชนชาวโลก เริ่มตั้งแต่พุทธศาสนิกชนเป็นต้นไป พระไตรปิฎก จึงมีความสำคัญในฐานะเป็นที่ปรากฏของพระรัตนตรัย ดังนั้น การธำรงพระไตรปิฎกจึงเป็นการธำรงไว้ซึ่งพระรัตนตรัย ซึ่งก็คือการธำรงรักษาพระพุทธศาสนา

• พระไตรปิฎกกับพุทธบริษัท ๔

พระพุทธเจ้าเคยตรัสว่า พระองค์จะปรินิพพานต่อเมื่อพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ทั้งหลายทั้งปวง คือ พระภิกษุ ทั้งเถระ ทั้งมัชฌิมะ ทั้งนวกะ ภิกษุณีก็เช่นเดียวกัน พร้อมทั้งอุบาสก อุบาสิกา ทั้งที่ถือพรหมจรรย์ และที่เป็นผู้ครองเรือนทั้งหมด ต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติที่จะรักษาพระศาสนาได้ คือ

(๑) ต้องเป็นผู้มีความรู้ เข้าใจหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ดี และประพฤติปฏิบัติได้ถูกต้องตามคำสอน

(๒) นอกจากรู้เข้าใจเอง และปฏิบัติได้ดีแล้ว ยังสามารถบอกกล่าว แนะนำสั่งสอนผู้อื่นได้ด้วย

(๓) เมื่อมีปรีชาไหวพริบเกิดขึ้น คือ คำจ้วงจาบสอนคลาดเคลื่อนผิดเพี้ยนจากพระธรรมวินัย ก็สามารถชี้แจงแก้ไขได้ด้วย

ตอนที่พระองค์จะปรินิพพานนั้น มารก็มากราบทุลว่า เวลานี้พุทธบริษัท ๔ มีคุณสมบัติพร้อมอย่างที่พระองค์ได้ตรัสเหมือนกับเป็นเงื่อนไขไว้แล้ว พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นว่าเป็นอย่างนั้น จึงทรงรับที่จะปรินิพพานโดยทรงปลงพระชนมายุสังขาร

พุทธดำรัสนี้ ก็เหมือนกับว่าพระพุทธเจ้าทรงฝากพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัททั้ง ๔ แต่ต้องมองให้ตลอดด้วยว่า ทรงฝากพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัทที่เป็นอย่างไร

To sum up, the Triple Gem has to rely on the Pali Canon to manifest itself to the populace of the world, starting with the Buddhists themselves. The Pali Canon is therefore important as the vehicle through which the Triple Gem becomes known. Preserving the Pali Canon is in effect maintaining the Triple Gem, which is also maintaining Buddhism itself.

• **The Pali Canon and the Four Assemblies**

The Buddha once said he would enter the Final Nibbāna only when all the Four Assemblies, namely monks and nuns—whether they were elders, middlings or newly ordained ones—together with laymen and laywomen—celibate and married alike—were endowed with the qualities of worthy custodians of the Teaching, as follows:

(1) They must be well-versed in the teachings of the Buddha and have proper conduct in accordance with the teachings;

(2) They must be able to teach others, having learnt the teachings and conducted themselves well;

(3) They must be able to confute false doctrines, or teachings that are distorted or different from the original Doctrine and Discipline, when such teachings arise.

Not long before the Buddha's demise, Māra the Evil One approached him and pointed out that the Four Assemblies were already endowed with the desired qualities mentioned above—which was as if the precondition the Buddha had earlier set for his own Final Nibbāna. When the Buddha saw that that was indeed the case, he immediately agreed to take the Final Nibbāna and therefore relinquished his will to live on.

This saying of the Buddha in effect entrusted the Teaching to the Four Assemblies. But care must also be taken as to what type of Buddhist is worthy of this task.

ชาวพุทธจะเป็นผู้มีคุณสมบัติถูกต้องที่จรรโลงพระศาสนาไว้ ก็เริ่มด้วยมีคัมภีร์ที่จะให้เรารู้เข้าใจพระธรรมวินัยอันเป็นของแท้ก่อน

เป็นอันว่า ในแง่นี้พระไตรปิฎกก็เป็นหลักของพุทธบริษัท ต้องอยู่คู่กับพุทธบริษัท โดยเป็นฐานให้แก่พุทธบริษัท ซึ่งจะทำให้ชาวพุทธเป็นผู้มีคุณสมบัติที่จะรักษาพระศาสนาไว้ได้

สองฝ่ายนี้ คือ ตัวคนที่จะรักษาพระศาสนา กับตัวพระศาสนาที่จะต้องรักษา ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน พระศาสนาจะดำรงอยู่และจะเกิดผลเป็นประโยชน์ ก็ต้องมาปรากฏที่ตัวพุทธบริษัท ๔ ต้องอาศัยพุทธบริษัท ๔ เป็นที่รักษาไว้ พร้อมกันนั้นในเวลาเดียวกัน พุทธบริษัท ๔ จะมีความหมายเป็นพุทธบริษัทขึ้นมาได้ และจะได้ประโยชน์จากพระพุทธานุศาสนาก็เพราะมีธรรมวินัยที่รักษาไว้ในพระไตรปิฎกเป็นหลักอยู่

• พระไตรปิฎกกับพระสัทธรรม ๓

อีกแง่หนึ่ง พระพุทธานุศาสน์ ตัวแท้ตัวจริงถ้าสรุปง่าย ๆ ก็เป็น ๓ ดังที่เรียกว่าเป็น *สัทธรรม ๓* คือ *ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ*

ปริยัติ ก็คือพุทธพจน์ที่เรานำมาเล่าเรียนศึกษา ซึ่งอยู่ในพระไตรปิฎก ถ้าไม่มีพระไตรปิฎก พุทธพจน์ก็ไม่สามารถมาถึงเราได้ เราอาจกล่าวได้ว่าปริยัติเป็นผลจากปฏิเวธ และเป็นฐานของการปฏิบัติ

พระพุทธเจ้าเมื่อทรงบรรลุผลการปฏิบัติของพระองค์แล้ว จึงทรงนำประสบการณ์ที่เป็นผลจากการปฏิบัติของพระองค์นั้นมาเรียบเรียงร้อยกรองสั่งสอนพวกเรา คือทรงสั่งสอนพระธรรมวินัยไว้ คำสั่งสอนของพระองค์นั้นก็มาเป็นปริยัติของเรา คือเป็นสิ่งที่เราจะต้องเล่าเรียน แต่ปริยัติที่เป็นผลจากปฏิเวธนั้น หมายถึงปฏิเวธของพระพุทธเจ้าโดยเฉพาะ คือผลการปฏิบัติของพระพุทธเจ้า และที่พระพุทธเจ้าทรงยอมรับเท่านั้น ไม่เอาผลการปฏิบัติของโยคี ฤาษี ดาบส นักพรต ซีไพร อาจารย์ เจ้าลัทธิ หรือศาสนาอื่นใด

Buddhists can qualify as worthy custodians of the Teaching only when there is a scripture from which to learn and understand the authentic Doctrine and Discipline in the first place.

So in this sense, the Pali Canon is the guiding principle for the Four Assemblies and must exist alongside them, providing the basis for their becoming worthy custodians of the Teaching.

These two sides—preservers of the Teaching and the Teaching to be preserved—are mutually dependent. In order for the Teaching to survive and bear fruit, it is the Four Assemblies in whom the Teaching becomes manifested and by whom it is preserved. At the same time, in order for the Four Assemblies to become as such and benefit from the Teaching, it is the Doctrine and Discipline preserved in the Pali Canon that serve as their guiding principles.

• The Pali Canon and the three true doctrines

From another perspective, what Buddhism is all about can be summarised in three words: *Pariyatti*, *Paṭipatti*, and *Paṭivedha*, or the three true doctrines.

Pariyatti refers to the word of the Buddha that we study, through the Pali Canon, without which the Buddha's teachings could never reach us. We can say that the *Pariyatti* is the result of the *Paṭivedha* and is also the basis for the practice (*Paṭipatti*) of Buddhism.

After achieving the result of his own practice, the Buddha proclaimed the Teaching, based on his own experiences. The word of the Buddha thus became our *Pariyatti*, i.e. what we have to learn. However, when we regard the *Pariyatti* as the result of the *Paṭivedha*, we exclusively refer to the *Paṭivedha* of the Buddha, i.e. the result of his own practice and the result of the practice accepted by the Buddha, but not that of any yogi, hermit, ascetic, recluse, anchorite, preacher, cult leader, or founder of another religion.

ถ้าไม่ได้เล่าเรียนปริยัติ ไม่รู้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า การปฏิบัติของเรา ก็ผิด ก็เอนเอ ออกนอกพระพุทธศาสนา ถ้าปฏิบัติผิด ก็ได้ผลที่ผิด หลอกตัวเองด้วยสิ่งที่พบซึ่งตนหลงเข้าใจผิด ปฏิเวธก็เกิดขึ้นไม่ได้

ถ้าไม่มีปริยัติเป็นฐาน ปฏิบัติและปฏิเวธก็พลาดหมด เป็นอันว่าล้มเหลวไปด้วยกัน

พูดง่ายๆ ว่า จากปฏิเวธของพระพุทธเจ้า ก็มาเป็นปริยัติของเรา แล้วเราก็ปฏิบัติตามปริยัตินั้น เมื่อปฏิบัติถูกต้อง ก็บรรลุปฏิเวธอย่างพระพุทธเจ้า ถ้าวางจรรยาดีดำเนินไป พระศาสนาของพระพุทธเจ้าก็ยังคงอยู่

ปริยัติที่มาจากปฏิเวธของพระพุทธเจ้า และเป็นฐานแห่งการปฏิบัติของพวกเราเหล่าพุทธบริษัททั้งหลาย ก็อยู่ในพระไตรปิฎกนี้แหละ

ฉะนั้น มองในแง่นี้ก็มีความหมายว่า ถ้าเราจะรักษาปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธไว้ ก็ต้องรักษาพระไตรปิฎกนั่นเอง

ตกลงว่า ในความหมายที่จัดแบ่งตัวพระศาสนาเป็นสังฆธรรม ๓ หรือบางทีแยกเป็นศาสนา ๒ คือ *ปริยัติศาสนา* กับ *ปฏิบัติศาสนา* นั้น รวมความก็อยู่ที่พระไตรปิฎกเป็นฐาน จึงต้องรักษาพระไตรปิฎกไว้ เมื่อรักษาพระไตรปิฎกได้ ก็รักษาพระพุทธศาสนาได้

• พระไตรปิฎกกับไตรสิกขา

อีกแห่งหนึ่ง เราอาจมองลึกลงไปถึงขั้นที่เอาพระพุทธศาสนาเป็นเนื้อเป็นตัวของเรา หรือเป็นชีวิตของแต่ละคน

พระพุทธศาสนาในความหมายที่เป็นแก่นสารแท้ๆ ก็คือผลที่เกิดขึ้นเป็นความดี เป็นความเจริญก้าวหน้าองกามขึ้น หรือเป็นการพัฒนาขึ้นของไตรสิกขาในชีวิตของเรานั่นเอง

Without learning the *Pariyatti* or what the Buddha taught, our practice would be misguided, mistaken, and deviant from the original Teaching. If our practice was wrong, whatever result we achieved could not be correct. And if we deceived ourselves with our own findings that were erroneously taken to be true, there could be no way for the *Paṭivedha* to ensue.

Hence, without the *Pariyatti* as basis, the *Paṭipatti* and the *Paṭivedha* would also fail to materialise. All would collapse together.

To put it simply, from the Buddha's own *Paṭivedha* came our *Pariyatti*, which we learn and which provides the basis for our practice (*Paṭipatti*). When we practise properly, we will achieve the *Paṭivedha* just as the Buddha did. As long as this cycle still goes on, the Buddha's Teaching will survive.

The *Pariyatti* that was derived from the Buddha's *Paṭivedha* and provides the basis for all Buddhists to practise is to be found in the Pali Canon.

From this perspective, then, if we are to preserve the *Pariyatti*, *Paṭipatti* and *Paṭivedha*, we will have to preserve the Pali Canon.

Whether we trichotomise the Teaching into *Pariyatti-saddhamma*, *Paṭipatti-saddhamma*, and *Paṭivedha-saddhamma* (i.e. the three true doctrines), or sometimes dichotomise it into *Pariyatti-sāsana* and *Paṭipatti-sāsana* (i.e. the two dispensations), it all boils down to the Pali Canon as the basis. Thus if we can preserve the Canon, so can we preserve Buddhism.

• The Pali Canon and the Threefold Training

On a more profound level, it is possible to develop Buddhism into part and parcel of oneself, or incorporate it into the life of each person.

Essentially, Buddhism can be seen as the resultant virtue, progress or growth, or the development of the Threefold Training in one's life.

พระพุทธศาสนานิตที่เป็นเนื้อเป็นตัวเป็นชีวิตของเรานี้ ก็ต้องอาศัยพระไตรปิฎกอีกเช่นกัน เพราะว่าพระพุทธศาสนาในความหมายนี้ หมายถึง การที่สามารถละโลภะ โทสะ โมหะ ได้ การที่จะละ โลภะ โทสะ โมหะ ได้ ก็ด้วยการปฏิบัติตาม คีล สมาธิ ปัญญา

หนึ่ง ในการจัดระเบียบหมวดหมู่คำสอนเป็นพระไตรปิฎก ตามที่นิยมสืบกันมา จะนำแต่ละปิฎกไปเชื่อมโยงสัมพันธ์กับไตรสิกขาแต่ละข้อ ดังนี้

- พระวินัยปิฎก เป็นแหล่งที่รวมศีลของพระสงฆ์ ทั้งศีล ๒๒๗ ข้อในปาติโมกข์กับศีลนอกปาติโมกข์ พระวินัยปิฎกจึงถือเป็นเรื่องวินัยหรือเรื่องศีล คือการฝึกพัฒนาพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายและวาจา

- พระสุตตันตปิฎก ความจริงมีครบหมด มีทั้งศีล สมาธิ ปัญญา แต่ท่านชี้ให้เห็นจุดเด่นของพระสุตตันตปิฎกว่าเน้นหนักในสมาธิ คือ การพัฒนาด้านจิตใจ

- พระอภิธรรมปิฎก เน้นหนักด้านปัญญา พุคอย่างปัจจุบันว่าเป็นเนื้อหาทางวิชาการล้วนๆ ยกเอาสภาวะธรรมที่ละเอียดประณีตลึกซึ้งขึ้นมาวิเคราะห์วิจัย จึงเป็นเรื่องของปัญญา ต้องใช้ปรัชญาญาณอันลึกซึ้ง

ถ้าใครปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา ที่แสดงไว้ในพระไตรปิฎก ชีวิตของผู้นั้นจะกลายเป็นเหมือนตัวพระพุทธศาสนาเอง เหมือนดังที่เรารักษาพระพุทธศาสนาไว้ด้วยชีวิตของเรา たらบใดชีวิตเรายังอยู่พระพุทธศาสนาก็ยังคงอยู่ เราอยู่ที่ไหน เราเดินไปที่ไหน พระพุทธศาสนาก็อยู่ที่นั่นและก้าวไปถึงนั่น

อย่างนี้เรียกว่าพระพุทธศาสนาอยู่ด้วยวิธีการรักษาอย่างสูงสุด พุคได้ว่า พระไตรปิฎกเข้ามาอยู่ในเนื้อตัวของคนแล้ว ไม่ใช่อยู่แค่เป็นตัวหนังสือ

The sort of Buddhism that constitutes one's life also has to rely on the Pali Canon, for Buddhism in this sense means the ability to get rid of greed, hatred and delusion, and to be able to get rid of greed, hatred and delusion, one has to train oneself in morality, concentration and wisdom.

In organising the teachings into the Tipiṭaka, tradition has established a relationship between each of the three major divisions of the Pali Canon with each component of the Threefold Training as follows:

- The *Vinayapiṭaka* as the collection of monastic rules for monks, including both the 227 training rules of the *Pātimokkha* and those outside of the *Pātimokkha*, constitutes the Discipline or *sīla* 'morality'—the training and development of bodily and verbal behaviour.

- As a matter of fact, the *Suttantapiṭaka* encompasses all of the Threefold Training, but it has been pointed out that its main focus is on the second component of the Threefold Training, i.e. *samādhi* 'concentration', or emotional development.

- Finally, the focus of the *Abhidhammapiṭaka* is on *paññā* 'wisdom'. In contemporary parlance, the content of this *piṭaka* is purely scholarly or academic, bringing up for scrutiny phenomena that are subtle and profound. It thus belongs to the domain of wisdom, requiring profound penetrative knowledge.

If we observe the principles of morality, concentration and wisdom as expounded in the Pali Canon, our lives will become like the Teaching itself, thereby as if preserving Buddhism with our own lives. As long as we live, so will Buddhism survive. Wherever we are, there will be Buddhism. Whichever place we visit, Buddhism will reach there as well.

This is called Buddhism existing at the consummate level of preservation. Once the Pali Canon has been incorporated into a person's life, it does not merely exist in letter.

แต่ก่อนจะมาอยู่ในตัวคนได้ ก็ต้องมีคัมภีร์พระไตรปิฎกนี้แหละเป็นแหล่งบรรจุรักษาไว้ แม้แต่เราจะปฏิบัติให้สูงขึ้นไป เราก็ต้องไปปรึกษาพระอาจารย์ที่เรียนมาจากพระไตรปิฎก หรือจากอาจารย์ที่เรียนต่อมาจากอาจารย์รุ่นก่อนที่เรียนมาจากพระไตรปิฎก ซึ่งอาจจะถ่ายทอดกันมาหลายสิบทอด ถ้าเราอ่านภาษาบาลีได้ ก็ไปค้นพระไตรปิฎกเอง ถ้าไม่ได้ ก็ไปถามพระอาจารย์ผู้รู้ให้ท่านช่วยค้นให้ เมื่อค้นได้ความรู้ในหลักคำสอนมาแล้ว เราก็สามารถปฏิบัติถูกต้อง ให้เจริญงอกงามในศีล สมาธิ ปัญญา ยิ่งๆ ขึ้นไป

สรุปว่า เราชาวพุทธอิงอาศัยพระไตรปิฎกโดยตรง ด้วยการนำหลักคำสอนมาปฏิบัติให้เกิดผลในชีวิตจริง

สังคายนา: การชักซ้อมทบทวนพุทธพจน์

การสังคายนาคืออะไร

ในเมื่อการดำรงรักษาพระพุทธรพจน์เป็นสาระของการดำรงรักษาพระพุทธรศาสนาอย่างนี้ จึงถือเป็นความจำเป็นและสำคัญสูงสุดในพระพุทธรศาสนา ที่จะดำรงรักษาพระพุทธรพจน์

ดังนั้น ความพยายามรักษาพระพุทธรพจน์จึงมีตลอดมา ตั้งแต่พุทธกาล คือตั้งแต่สมัยที่พระพุทธรเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่

ตอนนั้นก็ปลายพุทธกาลแล้ว นิครนถนาฏบุตรผู้เป็นศาสดาของศาสนาเซนได้สิ้นชีวิตลง สวากของท่านไม่ได้รวบรวมคำสอนไว้ และไม่ได้ตกลงกันไว้ให้ชัดเจน ปรากฏว่าเมื่อศาสดาของศาสนาเซนสิ้นชีวิตไปแล้ว สวากลูกศิษย์ลูกหา ก็แตกแยกทะเลาะวิวาทกันว่า ศาสดาของตนสอนว่าอย่างไร

However, before Buddhism can be incorporated into individuals, the Pali Canon must first be there to contain and maintain the Teaching. Even when our practice progresses, we need to consult the monks who have learnt from the Tipiṭaka, or from the ones who have learnt from their predecessors who in turn have learnt from the Tipiṭaka. The teachings may have been passed down dozens of generations like this to us. If we can read Pali, we can consult the Pali Canon ourselves. If we cannot, we have to ask the learned monks for help. After we have obtained the required knowledge about the teachings, we can then practise properly to cultivate ourselves in morality, concentration, and wisdom.

In short, we Buddhists rely directly upon the Pali Canon by applying the teachings therein so that our practice will bear fruit in real life.

Saṅgāyana: the rehearsal of the word of the Buddha

What is a rehearsal?

As the maintenance of the word of the Buddha is essential to the maintenance of Buddhism, it is regarded as an absolute necessity and also an issue of crucial importance in Buddhism to preserve the word of the Buddha.

Therefore, great efforts have been made to preserve the word of the Buddha ever since the Buddha's time, even when he was still alive.

It was towards the end of the Buddha's lifetime when Nigantha Nāṭaputta, the founder of Jainism, passed away. His disciples had failed to collect his teachings and no agreement had been reached so that once their teacher was no longer alive, they were greatly divided and engaged in heated arguments as to what exactly their teacher had preached.

ครั้งนั้น ท่านพระจุนทเถระได้นำข่านี้มากราบทูลแด่พระพุทธเจ้า และพระองค์ได้ตรัสแนะนำให้พระสงฆ์ทั้งปวงร่วมกันสังคายนาธรรมทั้งหลายไว้ เพื่อให้พระคาสนาดำรงอยู่ยั่งยืนเพื่อประโยชน์สุขแก่พหุชน

เวลานั้น พระสารีบุตรอัครสาวกยังมีชีวิตอยู่ คราวหนึ่งท่านปรารภเรื่อง นี้แล้วก็กล่าวว่า ปัญหาของศาสนาเช่นนั้นเกิดขึ้นเพราะว่าไม่ได้รวบรวมร้อยกรองคำสอนไว้ เพราะฉะนั้นพระสาวกทั้งหลายทั้งปวงของพระพุทธเจ้าของเรา นี้ ควรจะได้ทำการสังคายนา คือรวบรวมร้อยกรองประมวลคำสอนของพระองค์ไว้ให้เป็นหลัก เป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน

เมื่อปรารภเช่นนั้นแล้วพระสารีบุตรก็ได้แสดงวิธีการสังคายนาไว้เป็นตัวอย่าง เฉพาะพระพักตร์พระพุทธเจ้าซึ่งมีพระสงฆ์ประชุมเฝ้าพร้อมอยู่ โดยท่านได้รวบรวมคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เป็นข้อธรรมต่างๆ มาแสดงตามลำดับหมวด ตั้งแต่หมวดหนึ่ง ไปจนถึงหมวดสิบ เมื่อพระสารีบุตรแสดงจบแล้ว พระพุทธเจ้าก็ได้ประทานสาธุการ หลักธรรมที่พระสารีบุตรได้แสดงไว้นี้ จัดเป็นพระสูตรหนึ่งเรียกว่า *สังคีตสูตร* แปลง่ายๆ ว่า “พระสูตรว่าด้วยการสังคายนา หรือสังคีติ” มีมาในพระสูตรตันตปิฎก ที่มณีกาย

วิธีรักษาพระพุทธพจน์ ก็คือการรวบรวมคำสั่งสอนที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ แล้วจัดหมวดหมู่ที่กำหนดจดจำได้ง่าย และชักซ้อมทบทวนกันจนลงตัว แล้วสวดสาธยายพร้อมกันแสดงความยอมรับเป็นแบบแผนเพื่อทรงจำสืบต่อกันมา วิธีการนี้เรียกว่า *สังคายนา* หรือ *สังคีติ* ซึ่งแปลตามตัวอักษรว่าการสวดพร้อมกัน (จาก *ส* “พร้อมกัน” + *คายน* หรือ *คีติ* “การสวด”)

Meanwhile, the Venerable Cunda brought the news to the Buddha, who recommended that all the monks should take part in rehearsing, or communally reciting, the Dhamma to ensure the sustainable existence of the Teaching for the welfare and happiness of the multitude.

At that time, the Venerable Sāriputta, the chief disciple, was still alive. On one occasion, when addressing this matter, he said that the problem with Jainism arose because the founder's teachings had not been collected and compiled. We all the disciples of our Lord Buddha should therefore conduct a rehearsal to collect and compile his teachings, so that uniform standards could be established.

Having said this, the Elder Sāriputta demonstrated how a rehearsal should be conducted right before the Buddha and the assembly of monks. He collected the Buddha's teachings and expounded them, arranging them in groups of itemised dhamma according to the number of items involved, ranging from groups of one to groups of ten. Once the rehearsal was over, the Buddha voiced his approval, thereby endorsing the teachings collected and expounded by the Venerable Sāriputta. The teachings thus enumerated constitute a discourse called *Saṅgītisutta* 'the discourse on communal recitations (*saṅgīti*)', and can be found in the *Dīghanikāya* of the *Suttantapiṭaka*.

The method of preserving the word of the Buddha is [for the assembly of monks] to collect the Buddha's teachings, classify them in such a way as to facilitate memorisation, rehearse and review them until everything is in place, and chant them in unison, thus showing approval for the text in question to serve as the model to be committed word for word to memory, then to be passed on to others and handed down to posterity. This method is called *saṅgāyana*, or *saṅgīti*, literally 'chanting together' (from *sam* 'together' + *gāyana* or *gīti* 'chanting').

คำว่า *สังคายนา* เวลาแปลเป็นภาษาอังกฤษมีใช้หลายคำ คือ *rehearsal* บ้าง *communal recital* บ้าง และ *communal recitation* บ้าง บางทีก็ไปเทียบกับแนวคิดแบบตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มักเรียกการสังคายนาเป็น *Buddhist Council* ในทางกลับกัน คำว่า *council* (เช่น *Vatican Council* ในศาสนาคริสต์) เราก็แปลว่า *สังคายนา* ความหมายของทั้งสองคำนี้เทียบกันได้ในบางแง่ แต่ที่จริงไม่เหมือนกันเลย

การประชุม *Council* ของศาสนาคริสต์ เป็นการมาตกลงกันในเรื่องข้อขัดแย้งด้านหลักคำสอน และแม้กระทั่งกำหนดหลักความเชื่อและวางนโยบายในการเผยแผ่ศาสนาของเขา แต่การสังคายนาในพระพุทธศาสนา เป็นการรักษาคำสอนเดิมของพระพุทธเจ้าไว้ให้แม่นยำที่สุด ไม่ให้ใครมาเที่ยวแก้ไขให้คลาดเคลื่อนหรือตัดแต่งต่อเติมตามใจชอบ เราเพียงมาตรวจทาน มาซักซ้อมทบทวนกัน ใครที่เชื่อถือหรือสั่งสอนคลาดเคลื่อน หรือผิดแผกไป ก็มาปรับให้ตรงตามของแท้แต่เดิม

ปฐมสังคายนา

แม้ว่าท่านพระสารีบุตรได้แสดงตัวอย่างวิธีการทำสังคายนาไว้ ท่านก็ไม่ได้อยู่ที่จะทำงานนี้ต่อ เพราะว่าได้ปรินิพพานก่อนพระพุทธเจ้า แต่ก็มีพระสาวกผู้ใหญ่ที่ได้ดำเนินงานนี้ต่อมาโดยไม่ได้ละทิ้ง กล่าวคือพระมหากัสสปเถระ ซึ่งตอนที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานนั้น เป็นพระสาวกผู้ใหญ่ มีอายุพรรษามากที่สุด

พระมหากัสสปเถระนั้น ทราบข่าวปรินิพพานของพระพุทธเจ้า เมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้วได้ ๗ วัน ขณะที่ท่านกำลังเดินทางอยู่พร้อมด้วยหมู่ลูกศิษย์จำนวนมาก

The term *saṅgāyana* is variously rendered into English as *rehearsal*, *communal recital*, and *communal recitation*. Sometimes it is equated with a Western concept. In particular, a Buddhist rehearsal is often referred to as a *Buddhist Council*. Conversely, the term *council* (e.g. the Vatican Council in Christianity) is translated into Thai as *sangkhayana* (for the Pali *saṅgāyana*). The meanings of these two terms are only partially comparable, but in essence they are quite different.

In a Christian Council, they convene to settle disputes about their tenets, and even to formulate their dogma and establish their policy in propagating their religion. In a Buddhist rehearsal, by contrast, the primary purpose is to preserve the original teachings of the Buddha as accurately as possible, not allowing anyone to alter, modify, omit, or add anything at whim. The duty of the participants is merely to check, rehearse, and review the teachings. Anyone's convictions or teachings that deviate or differ from the original, authentic teachings are to be adjusted or corrected accordingly.

The First Rehearsal

Although the Venerable Sāriputta set an example of how a rehearsal should be conducted, he did not live long enough to continue with his work, as he himself passed away before the Buddha did. Nevertheless, the task of rehearsing the word of the Buddha was carried on by another senior disciple of the Buddha, namely the Venerable Mahākassapa, who was the most senior monk when the Buddha attained his Final Nibbāna.

The Venerable Mahākassapa learned of the Buddha's demise seven days later, when he was travelling, accompanied by a large group of his pupils.

เมื่อได้ทราบข่าวนั้น ลูกศิษย์ของพระมหากัสสปะจำนวนมากซึ่งยังเป็น
 ปุถุชนอยู่ ก็ได้รับรองให้คร่ำครวญกัน ณ ที่นั้นมีพระภิกษุที่บวชเมื่อแก่องค์หนึ่ง
 ชื่อว่าสุภัททะ ได้พูดขึ้นมาว่า “ท่านทั้งหลายจะร้องไห้กันไปทำไม พระพุทธเจ้า
 ปรีณิพพานนี้ก็ดีไปอย่าง คือว่า ตอนที่พระองค์ยังอยู่นั้น พระองค์ก็คอยดูแล
 คอยกวาดขัน ตรัสห้ามไม่ให้ทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ แนะนำให้ทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ พวกเราก็
 ลำบาก ต้องคอยระมัดระวังตัว ที่นี้พระพุทธเจ้าปรีณิพพานไปแล้วนี้ พวกเรา
 คงจะทำอะไรได้ตามชอบใจ ชอบอะไรก็ทำ ไม่ชอบอะไรก็ไม่ทำ”

พระมหากัสสปเถระได้ฟังคำนี้แล้ว ก็นึกคิดอยู่ในใจว่า พระพุทธเจ้า
 ปรีณิพพานไปใหม่ๆ แค่นี้ ก็ยังมีคนคิดที่จะประพฤติปฏิบัติให้วิปริตไปจาก
 พระธรรมวินัย ท่านก็เลยคิดว่าควรจะมีการสังคายนา

ท่านวางแผนว่าจะชักชวนพระเถระผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นพระอรหันต์ทั้งหลาย
 ที่มีอยู่สมัยนั้น ซึ่งล้วนทันเห็นพระพุทธเจ้า ได้ฟังคำสอนของพระองค์มา
 โดยตรง และได้อยู่ในหมู่สาวกที่เคยสนทนาตรวจสอบกันอยู่เสมอ รู้ว่าอะไร
 เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า จะชวนให้มาประชุมกัน มาช่วยกันแสดง
 ถ้อยทอด รวบรวมประมวลคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แล้วตกลงวางมติไว้ ก็
 คือคิดว่าจะทำสังคายนา

แต่เฉพาะเวลานั้น ท่านต้องเดินทางไปยังเมืองกุสินารา แล้วก็ไปเป็น
 ประธานในการถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ ในพระราชูปถัมภ์ของกษัตริย์
 มัลละทั้งหลาย

เมื่องานถวายพระเพลิงเสร็จแล้ว ท่านก็ดำเนินงานตามที่ได้คิดไว้ คือ
 ได้ชักชวนนัดหมายกับพระอรหันต์ผู้ใหญ่ เพื่อจะทำการสังคายนา

ต่อจากนั้นก็เป็นเรื่องของงานใหญ่แห่งการสังคายนา ซึ่งมีการ
 เตรียมการถึง ๓ เดือน ก่อนที่จะประชุมที่ถ้ำสัตว์บรรณคูหา ณ ภูเขา
 ชื่อเวภาระ นอกเมืองราชคฤห์ ในพระราชูปถัมภ์ของพระเจ้าอชาตศัตรู

On hearing the news, many of his pupils who were still worldly beings started to weep and lament over the Buddha's demise. However, a monk by the name of Subhadda, who had been ordained in his old age, said to them, 'Why bother to weep at all? Isn't it nice that the Buddha has attained his Final Nibbāna? When he was alive, he was always being very strict with us, forbidding us to do this, telling us to do that. We had difficulty being on our guard. Now that he has passed away, we may do just as we like. We'll do whatever we like, and we'll not do whatever we don't like.'

On hearing this, the Elder Mahākassapa thought to himself that even as shortly after the Buddha's Final Nibbāna as this, there were already people who were intent on deviating from the Doctrine and Discipline. It was thus advisable to rehearse the Buddha's teachings.

He planned to invite the senior Arahant elders of the time to convene for a rehearsal, as they had all met the Buddha in person, listening to his teachings, and were among his disciples who had regularly held discussions, cross-checking one another, thereby knowing first-hand what constituted the Buddha's teachings. The meeting was to recite, transmit and collect his teachings, and then to settle them by consensus.

In the meantime, however, the Elder Mahākassapa had to travel to Kusinārā and then presided over the cremation of the Buddha, a function under the auspices of the Malla kings.

When the cremation was over, the Venerable Mahākassapa embarked on his plan and invited the Arhant elders for the rehearsal.

Then came the great rehearsal itself, which took three months to prepare before taking place at the Sattapaṇṇa-guhā Cave, on Mount Vebhāra, outside of Rājagaha, under the auspices of King Ajātasattu.

ในการประชุมนี้ พระมหากัสสปเถระทำหน้าที่เป็นประธาน โดยเป็นผู้ซักถามหลักคำสั่งสอน ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแบ่งไว้เป็น ๒ ส่วน เรียกว่า *ธรรม* ส่วนหนึ่ง และ *วินัย* ส่วนหนึ่ง

ธรรม คือหลักคำสั่งสอนว่าด้วยความจริงของสิ่งทั้งหลาย พร้อมทั้งข้อประพฤติปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำตรัสแสดงไว้โดยสอดคล้องกับความจริงนั้น

ส่วน *วินัย* คือประมวลพุทธบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ต่างๆ ในการเป็นอยู่ของภิกษุและภิกษุณี

ด้วยเหตุนี้จึงเรียกพระพุทธศาสนา ด้วยคำสั้นๆ ว่า *ธรรมวินัย* การสังคายนาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า จึงเป็นการสังคายนาพระธรรมวินัย

ในการสังคายนาครั้งนี้ มีการเลือกพระเถระ ๒ องค์ที่มีความโดดเด่นในการทรงจำพระพุทธพจน์ได้แม่นยำ และเชี่ยวชาญในแต่ละด้านของพระธรรมวินัย

ฝ่ายธรรมนั้น ผู้ที่ได้ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลา เพราะติดตามพระองค์ไป อยู่ใกล้ชิด เป็นผู้อุปฐากของพระองค์ ก็คือพระอานนท์ ที่ประชุมก็ให้พระอานนท์เป็นผู้นำเอาธรรมมาแสดงแก่ที่ประชุม

ส่วนด้านวินัย พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระอุบาลีไว้ว่าเป็นเอตทัคคะ ที่ประชุมก็คัดเลือกพระอุบาลีให้มาเป็นผู้นำในด้านการวิไลของวินัย

เมื่อได้ตัวบุคคลเรียบร้อยแล้ว พระอรหันต์ ๕๐๐ องค์ก็เริ่มประชุมกัน จากนั้นก็ให้พระเถระทั้งสององค์นำพุทธพจน์มาสาธยายแสดงแก่ที่ประชุม โดยประธานในที่ประชุมคือพระมหากัสสปะวางแนวการนำเสนอ ด้วยการซักถามอย่างเป็นระบบ คือตามลำดับและเป็นหมวดหมู่

The Venerable Mahākassapa presided over this assembly, and also acted as the interrogator about the teachings, which were divided by the Buddha himself into two major domains: the Doctrine (*Dhamma*) and the Discipline (*Vinaya*).

The Dhamma refers to the teachings on the truth of all things, along with ways of practice advised by the Buddha, which are consonant with the truth thus expounded.

The Vinaya, on the other hand, refers to the collection of rules laid down by the Buddha that regulate the conduct of monks and nuns.

Therefore, Buddhism is also known as *Dhamma-Vinaya*, and the rehearsal of the Buddha's teachings is the rehearsal of the Dhamma and Vinaya.

For the purpose of this rehearsal, two eminent elders were selected for their accurate retention of the word of the Buddha and for their expertise in each domain of the Teaching.

In regard to the Dhamma, the person who had always listened to the Buddha's teachings by virtue of accompanying him, being close to him and serving as his personal attendant was the Elder Ānanda. He was thus assigned by the assembly to recite the Doctrine.

As regards the Vinaya, the elder personally praised by the Buddha as excellent in the Vinaya was the Venerable Upāli. He was thus chosen by the assembly as leader in clarifying issues related to the Discipline.

Once the individuals concerned were all set, the assembly of 500 Arahant elders started to convene. The two elders were then made to recite the Buddha's teachings to the assembly. The Elder Mahākassapa, who presided over the assembly, laid down the method of presentation, i.e. by systematically interrogating them on the teachings in sequence and in classified groups.

พุทธพจน์ พร้อมทั้งเรื่องราวเกี่ยวข้องกับแวดลอม ที่นำมาสาธยายนี้ ถ้าเป็นครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าก็ทรงรับรองด้วยพระองค์เอง แต่ในการสังคายนาครั้งที่ ๑ ก็ต้องอาศัยที่ประชุมพระอรหันตเถระทั้ง ๕๐๐ องค์รับรองแทน เมื่อได้มติร่วมกันเกี่ยวกับเนื้อหาในเรื่องใด พระเถระในที่ประชุมก็สวดพร้อมกัน เนื้อหาที่ผ่านการรับรองก็จะถือเป็นที่ยุติให้เป็นแบบแผนที่จะทรงจำถ่ายทอดกันต่อมา

การประชุมเพื่อทำสังคายนาครั้งประวัติศาสตร์นี้ดำเนินอยู่เป็นเวลา ๗ เดือนจึงเสร็จสิ้น มีเรื่องราวปรากฏในพระวินัยปิฎก จุลลวรรค

กำเนิดพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท

คำสอนที่ลงมติดังนี้ซึ่งเรานับถือกันมา เรียกว่า เถรวาท แปลว่า “คำสอนที่วางไว้เป็นหลักการของพระเถระ” คำว่า เถระ ในที่นี้หมายถึงพระเถระ ๕๐๐ องค์ผู้ประชุมทำสังคายนาครั้งที่ ๑ ที่วาปีไปแล้วนี้

พระพุทธศาสนาซึ่งถือตามหลักที่ได้สังคายนาครั้งแรกดังกล่าวมานี้ เรียกว่า พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท หมายความว่า คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า คือพระธรรมวินัย ทั้งถ้อยคำและเนื้อความ อย่างไรก็ตามที่ท่านสังคายนากันไว้ ก็ทรงจำกันมาอย่างนั้น ถือตามนั้นโดยเคร่งครัด

เพราะฉะนั้นจึงต้องรักษาแม้แต่ตัวภาษาเดิมด้วย หมายความว่ารักษาถ้อยคำข้อความดั้งเดิมที่เป็นของแท้ของจริง ภาษาที่ใช้รักษาพระธรรมวินัยไว้นี้ได้แก่ภาษาบาลี เพราะฉะนั้น คำสอนของเถรวาทจึงรักษาไว้ในภาษาบาลีตามเดิม คงไว้อย่างที่ท่านสังคายนา

พระไตรปิฎกเกิดขึ้นได้อย่างไร

ในการสังคายนา นอกจากจะประมวลคือรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ ก็มีการจัดหมวดหมู่ไปด้วย การจัดหมวดหมู่นั้นก็เพื่อให้ทรงจำได้สะดวก และง่ายต่อการแบ่งหน้าที่กันในการรักษา กับทั้งเกื้อกูลต่อการศึกษาค้นคว้าด้วย

The Buddha's teachings together with related matters thus recited would have been approved by the Buddha himself during his lifetime. However, in the First Rehearsal, the task of certifying his teachings fell on the shoulders of this 500-strong assembly instead. Once a consensus was reached on the content of a given subject, the elders would chant it together so that the content thus approved would be settled as the model for memorisation and transmission later on.

It took them seven months to complete this historic rehearsal, whose account can be found in the *Cullavagga* of the *Vinaya-piṭaka*.

The advent of Theravāda Buddhism

The teachings thus agreed upon that have been handed down to us are called *Theravāda*, or 'the teachings laid down as principles of the Elders'. The word *Elders* in this context refers to those 500 Arahant elders participating in this First Rehearsal.

The Buddhism that is based on the First Rehearsal mentioned above is called *Theravāda Buddhism*. In other words, the Buddha's teachings, namely the Doctrine and Discipline, both in letter and in spirit, that were thus rehearsed were to be remembered as such and strictly adhered to.

Even the original language of the text, namely Pali, was to be kept for the purpose of preserving the original wording of the authentic teachings. Therefore, the Canon of Theravāda Buddhism has been retained in the original Pali just as it was rehearsed.

How did the Tipiṭaka come about?

In the rehearsal, the Buddha's teachings were not only collected, but also categorised. The purpose of the classification was to facilitate memorisation and division of labour in maintaining the teachings. The classification was also meant to be conducive to learning and research.

นอกจากแบ่งโดยส่วนใหญ่เป็น *ธรรม* กับ *วินัย* แล้ว ก็ยังมีการจัดแยกซอยย่อยออกไปอีก

ธรรมนั้นต่างจากวินัยซึ่งมีขอบเขตแคบกว่า เพราะวินัยเป็นเรื่องของบทบัญญัติเกี่ยวกับการรักษาสังฆะ คือคณะสงฆ์ไว้ เพื่อให้ชุมชนแห่งพระภิกษุและพระภิกษุณีดำรงอยู่ด้วยดี แต่ธรรมเป็นคำสอนที่ครอบคลุมพระพุทธศาสนาทั้งหมด สำหรับพุทธบริษัททั้ง ๔ เนื่องจากธรรมมีมากมาย จึงมีการแบ่งหมวดหมู่ออกไปอีก โดยแยกชั้นแรกเป็น ๒ ก่อน คือ

๑. ธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงไปตามกาลเทศะ

เมื่อบุคคลที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปพบทูลถาม พระองค์ก็ตรัสตอบไปคำตอบ หรือคำสนทนาที่ตรงโต้ตอบกับชวานา พรหมณ์ กษัตริย์ หรือเจ้าชาย แต่ละเรื่องๆ ก็จบไปในตัว เรื่องหนึ่งๆ นี้ เรียกว่า *สูตร* (หรือ *สูตร*) หนึ่งๆ ธรรมที่ตรัสแสดงแบบนี้ ได้รวบรวมจัดไว้พวกหนึ่ง เรียกว่า *สูตรตันตะ* (หรือ *พระสูตร*)

๒. ธรรมอีกประเภทหนึ่ง คือธรรมที่แสดงไปตามเนื้อหา ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์ ไม่ค้ำหนึ่งว่าใครจะฟังทั้งสิ้น เอาแต่เนื้อหาเป็นหลัก คือเป็นวิชาการล้วนๆ

เมื่อยกหัวข้อธรรมอะไรขึ้นมา ก็อธิบายให้ชัดเจนไปเลย เช่นยกเรื่อง *ขันธ ๕* มา ก็อธิบายไปว่า *ขันธ ๕* นั้นคืออะไร แบ่งออกเป็นอะไรบ้าง แต่ละอย่างนั้นเป็นอย่างไรๆ อธิบายไปจนจบเรื่อง *ขันธ ๕* หรือว่าเรื่อง *ปฏิจลสมุปปาท* ก็อธิบายไปในแง่ด้านต่างๆ จนกระทั่งจบเรื่อง *ปฏิจลสมุปปาท* นั้น ธรรมที่แสดงเอาเนื้อหาเป็นหลักอย่างนี้ ก็จัดเป็นอีกประเภทหนึ่ง เรียกว่า *อภิธัมมะ* (หรือ *พระอภิธรรม*)

Apart from the major division into *Dhamma* and *Vinaya*, the teachings underwent further divisions and subdivisions.

Unlike the *Vinaya*, whose scope was narrower, dealing with monastic rules to protect the Sangha for the wellbeing of the communities of monks and nuns, the *Dhamma* embraced the entirety of the teachings, for all the Four Assemblies. Due to the enormous size of its text, the *Dhamma* was regrouped into two major divisions.

1. The first category of the *Dhamma* was expounded on specific occasions.

On being asked by the individuals he met, the Buddha would answer their questions. The answers he gave to, or the dialogues he had with, a farmer, a brahmin, a king, or a prince would each constitute a complete unit in itself, called *sutta* 'discourse'. The teachings expounded in this way were collected and classified as a group called the *Suttanta*.

2. The other category of the *Dhamma* was expounded contentwise, without reference to individuals or events, and without regard to the audience, aiming only for the content, i.e. in purely academic terms.

When a particular topic of the *Dhamma* is brought up, it will be explained in exhaustive detail. For example, in discussing the five aggregates, there are explanations as to what they are, and how they are divided, followed by the nature of each aggregate. The explanations will go on until the topic of the five aggregates is completed. The discussion of the Dependent Origination will also proceed in the same way, with explanations in various aspects given until the details of this topic are exhausted. The teachings expounded by content in this manner were classified as another group called the *Abhidhamma*.

เมื่อแยกธรรมเป็น ๒ ส่วน คือเป็นพระสูตรกับพระอภิธรรม แล้วมีวินัยเดิมอีกหนึ่ง ซึ่งก็คงเป็นวินัยอยู่เท่านั้น ก็เกิดเป็นการจัดหมวดหมู่พระธรรมวินัยอีกแบบหนึ่ง เป็นปิฎก ๓ ที่เรียกว่า พระไตรปิฎก

ปิฎก แปลว่า “ตะกร้า” หรือ “กระจาด” โดยมีความหมายเชิงเปรียบเทียบว่าเป็นที่รวบรวม ตะกร้า กระจาด กระบุง หรือปั้งก็ขึ้น เป็นที่รวบรวมทัฬหีมาระอย่างใด แต่ละปิฎกก็รวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่จัดแบ่งเป็นหมวดหมู่ใหญ่อย่างนั้น

พระไตรปิฎกมีการรักษาสืบทอดมาถึงเราได้อย่างไร

การสังคายนา หรือสังคีติ ครั้งที่ ๑ นี้ ย่อมเป็นสังคายนาครั้งสำคัญที่สุด เพราะพุทธพจน์ที่รวบรวมประมวลมาทรงจำเป็นแบบแผนหรือเป็นมาตรฐานไว้ครั้งนั้นมีเท่าใด ก็คือได้เท่านั้น ต่อจากนั้น ก็มีแต่จะต้องทรงจำรักษาพุทธพจน์ที่รวมได้ในสังคายนาครั้งที่ ๑ นี้ไว้ให้ถูกต้องแม่นยำ บริสุทธิ์หมดจด และครบถ้วนที่สุด พุดสั้นๆ ว่าบริสุทธิ์บริบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ ในเวลาหลังจากนี้ พระเถระผู้รักษาพุทธพจน์จึงเห็นวิธีการรักษาด้วยการสาธยาย และการมอบหมายหน้าที่ในการทรงจำแต่ละหมวดหมู่ เป็นต้น

โดยนัยดังกล่าว การสังคายนาที่มีความหมายเป็นการรวบรวมพุทธพจน์แท้จริง ก็มีแต่ครั้งที่ ๑ นี้ การสังคายนาครั้งต่อๆ มา ก็คือการทำพระเถระผู้ทรงจำรักษาพุทธพจน์ทั้งหลายมาประชุมกัน ชักซ้อม ทบทวนทานพุทธพจน์ที่รักษาต่อกันมาตั้งแต่สังคายนาครั้งที่ ๑ นั้น ให้คงอยู่บริสุทธิ์บริบูรณ์ที่สุดคือ ครบถ้วนแม่นยำและไม่มีแปลกปลอม

เนื่องจากต่อมามีภาระเพิ่มขึ้นในด้านป้องกันคำสอนและการประพฤติปฏิบัติแปลกปลอม การทรงจำรักษาพุทธพจน์จึงเห็นเพิ่มขึ้นในแง่การนำพุทธพจน์ที่ทรงจำรักษาไว้นั้นมาเป็นมาตรฐานตรวจสอบคำสอนและการปฏิบัติทั้งหลายที่อ้างว่าเป็นของพระพุทธศาสนา เป็นเหตุให้คำว่า *สังคายนา* ในภาษาไทยมีนัยขยายหรืองอกออกไป คือ ความหมายว่าเป็นการชำระสะสางคำสอนและวิธีปฏิบัติที่แปลกปลอม

With the division of the Dhamma into the *Suttanta* and the *Abhidhamma*, plus the *Vinaya*, which remained as such, there arose a new way of classifying the Doctrine and Discipline into three divisions, which came to be known as the *Tipiṭaka*.

The term *piṭaka* literally means ‘basket’, with a metaphorical meaning of ‘collection’. Just as a basket or other similar type of container collects articles, so each *piṭaka* collects each major division of the Buddha’s teachings.

How has the Pali Canon been preserved and handed down to us?

The First Rehearsal is naturally the most important, as all the word of the Buddha that was collected on this occasion, memorised and handed down, was treated as settled and final. From then on, it was only a matter of retaining and preserving the word of the Buddha collected in the First Rehearsal as accurately, purely and completely as possible—in short, pristinely and perfectly. For this reason, from then on the elders preserving the word of the Buddha would focus on preservation through recitation, devolving the retention of different divisions of the teachings to different groups of monks.

On this account, the First Rehearsal is the only one which truly collected the Buddha’s teachings. In later rehearsals, the elder monks who retained the word of the Buddha simply convened to rehearse and review what had been preserved in the First Rehearsal to ensure that the teachings were pristine and perfect, i.e. complete, accurate and unadulterated.

Due to the subsequently added burden of preventing bogus teachings and ways of practice, the retention of the word of the Buddha had an additional emphasis on applying the teachings thus retained as criteria for verifying teachings and practices claimed to be Buddhist. As a result, the Pali word *saṅgāyana* when used in Thai acquired the extended meaning of purging bogus teachings and practices.

ยิ่งกว่านั้น ในกาลนานต่อมา คนบางส่วนยึดเอาความหมายอันนี้เป็นความหมายหลักของการสังคายนา จนถึงกับลืมความหมายที่แท้จริงของการสังคายนาไปเลยก็มี จนกระทั่งถึงสมัยปัจจุบันนี้ บางทีบางคนไปไกลมากถึงกับเข้าใจผิดว่าผู้ประชุมสังคายนามาช่วยกันตรวจสอบคำสอนในพระไตรปิฎก ว่ามีทศนะหรือความคิดเห็นที่ผิดหรือถูก ซึ่งเท่ากับมาวินิจฉัยว่าพระพุทธเจ้าสอนไว้ผิดหรือถูก ที่นั่นที่นี้ แล้วจะมาปรับแก้กัน ฉะนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจความหมายของ *สังคายนา* ให้ถูกต้อง ให้แยกได้ว่าความหมายใดเป็นความหมายที่แท้ ความหมายใดเป็นนัยที่งอกออกมา

การสังคายนา หรือสังคีติ ในความหมายแท้ ที่เป็นการประชุมกันซักซ้อมทบทวนรักษาพุทธพจน์เท่าที่มีมาถึงเราไว้ ให้ครบถ้วนแม่นยำบริสุทธิ์บริบูรณ์ที่สุดนี้ มีความเป็นมาแยกได้เป็น ๒ ช่วง คือ ช่วงแรก ท่องทวนด้วยปากเปล่า เรียกว่า *มุขปาฐะ* และช่วงหลัง จารึกเป็นลายลักษณ์อักษร เรียกว่า *โปกถกาโรปนะ*

ช่วงต้น หรือยุคแรก นับแต่พุทธกาลตลอดมาประมาณ ๔๖๐ ปี พระเถระผู้รักษาพระศาสนาทรงจำพุทธพจน์กันมาด้วยปากเปล่า เรียกว่า *มุขปาฐะ* แปลง่ายๆ ว่า “ปากบอก” คือ เรียน-ท่อง-บอกต่อด้วยปาก ซึ่งเป็นการรักษาไว้กับตัวคน ในยุคนี้อาจมีข้อดีคือ เนื่องจากพระสงฆ์รู้ตระหนักถึงความสำคัญสูงสุดของการรักษาพุทธพจน์ จึงทำให้มีความไม่ประมาท โดยระมัดระวังอย่างยิ่งที่จะให้มีการจำพุทธพจน์ไว้อย่างบริสุทธิ์บริบูรณ์ ถือว่าการรักษาพุทธพจน์นี้เป็นกิจสำคัญสูงสุดของการรักษาพระพุทธศาสนา

Furthermore, after a long lapse of time, some people took this extended meaning to be the central meaning of *rehearsal*, sometimes even to the extent that they forgot its true meaning altogether. At present, some might go so far as to misunderstand that the participants in a rehearsal will collaborate in checking the teachings in the Pali Canon to see whether the ‘views’ or ‘opinions’ expressed therein are right or wrong—which in effect amounts to judging whether some of the Buddha’s teachings here and there are right or wrong—and then proceed to amend them. It is thus necessary to understand clearly which meaning of *saṅgāyana* is original, and which meaning is derived.

Rehearsals in the true sense of the term—assemblies where the Buddha’s teachings as handed down to us were rehearsed, reviewed, and preserved as completely, accurately, pristinely and perfectly as possible—had two stages of development. The former stage involved reciting the teachings orally, called *mukhapāṭha* ‘oral transmission’, and the latter stage—in later periods—involved writing the teachings down, called *poṭṭhakāropana* ‘putting down in books’.

In the initial stage of development or the first period, which extended from the Buddha’s time up to approximately 460 years after that, the elders preserving the Teaching would retain and pass down the word of the Buddha orally, by means of *mukhapāṭha*, i.e. learning, memorising, and transmitting from mouth to mouth. This in effect entrusted the preservation to individuals. The good thing about this was that as monks in those days were well aware of the utmost importance of preserving the word of the Buddha, they would be very heedful, taking the best care to keep the teachings pristine and perfect. The preservation of the word of the Buddha was always regarded as the top priority in maintaining Buddhism.

การรักษาโดยมุขปาฐะ หรือมุขบาล นี้ ใช้วิธีสาธยาย ซึ่งแยกได้เป็น ๔ ระดับ คือ

(ก) เป็นความรับผิดชอบของสงฆ์หมู่ใหญ่สืบกันมาตามสายอาจารย์ที่เรียกว่า *อาจริยปรัมปรา* (เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า *เถรวงส์*) โดยพระเถระที่เป็นต้นสายตั้งแต่สังคายนาครั้งแรกนั้น เช่น พระอุบาลีเถระ ผู้เชี่ยวชาญด้านพระวินัย ก็มีศิษย์สืบสายและมอบความรับผิดชอบในการรักษาสั่งสอนอธิบายสืบทอดกันมา

(ข) เป็นกิจกรรมหลักในวิถีชีวิตของพระสงฆ์ ซึ่งจะต้องเล่าเรียนปริยัติเพื่อเป็นฐานของการปฏิบัติที่ถูกต้อง อันจะนำไปสู่ปฏิเวธ และการเล่าเรียนนั้นจะให้ชำนาญส่วนใด ก็เป็นไปตามอัธยาศัย ดังนั้นจึงเกิดมีคณะพระสงฆ์ที่คล่องแคล่วเชี่ยวชาญพุทธพจน์ในพระไตรปิฎกต่างหมวดต่างส่วนกันออกไป เช่น มีพระสงฆ์กลุ่มที่คล่องแคล่วเชี่ยวชาญในทศนิกาย พร้อมทั้งคำอธิบายคืออรรถกถาของทศนิกายนั้น เรียกว่า *ทศมาณกะ* แม้ *มัชฌิมมาณกะ* *สังยุตตมาณกะ* *อังคุตตรมาณกะ* และ *ชุตตมาณกะ* เป็นต้น ก็เช่นเดียวกัน

(ค) เป็นกิจวัตรของพระภิกษุทั้งหลายแต่ละวัดแต่ละหมู่ ที่จะมาประชุมกัน และกระทำคณสาธยาย คือสวดพุทธพจน์พร้อมๆ กัน (การปฏิบัติอย่างนี้อาจจะเป็นที่มาของกิจวัตรในการทำวัตรสวดมนต์เช้า-เย็น หรือเข้า-ค่ำ อย่างที่รู้จักกันในปัจจุบัน)

(ง) เป็นกิจวัตร หรือข้อปฏิบัติในชีวิตประจำวันของพระภิกษุแต่ละรูป ดังปรากฏในอรรถกถาเป็นต้นว่า พระภิกษุเมื่อว่างจากกิจอื่น เช่น เมื่ออยู่ผู้เดียว ก็นั่งสาธยายพุทธพจน์ เท่ากับว่าการสาธยายพุทธพจน์นี้เป็นส่วนหนึ่งแห่งการปฏิบัติธรรมของท่าน

The preservation through oral transmission was carried out by means of recitation, which can be divided into four levels:

(a) It was the responsibility of large groups of monks to pass down the teachings through the line of teachers, called *ācariya-paramparā* ‘succession of teachers’ (also known as *theravaṃsa* ‘lineage of elders’). This was started with the initial elders since the First Rehearsal; for instance, the Elder Upāli, the expert in the Discipline, had his line of pupils who were successively entrusted with preserving, teaching and expounding that particular division of the teachings.

(b) It was the main activity in a monk’s way of life to learn the teachings to acquire the basis for proper practice, which in turn would lead to the penetration of the Dhamma. Which division of the teachings to specialise in was at a monk’s own discretion. Therefore, there arose different groups of monks who were well-versed in different parts of the Buddha’s teachings in the Pali Canon. For instance, the group with expertise in the *Dīghanikāya* including its commentaries was called *Dīghabhāṇaka* ‘reciter of the Collection of Long Discourses’. Likewise, there were *Majjhimabhāṇaka* ‘reciter of the Collection of Middle Length Discourses’, *Saṃyuttabhāṇaka* ‘reciter of the Collection of Connected Discourses’, *Aṅguttara-bhāṇaka* ‘reciter of the Collection of Numerical Sayings’, and *Khuddakabhāṇaka* ‘reciter of the Collection of Minor Works’, and so on.

(c) It was the routine of monks in each monastery or group to assemble and perform ‘group recitations’, or chanting the word of the Buddha together. (This practice may have been the origin of the daily routine of morning and evening chanting we are familiar with nowadays.)

(d) It was the routine or daily practice of individual monks—as evidenced from the commentaries, among other scriptures—to recite the word of the Buddha when they were free from other tasks, e.g. when they were by themselves. Thus reciting the word of the Buddha was in effect a part of their daily Dhamma practice.

เนื่องจากพระภิกษุทั้งหลายมีวินัยสงฆ์กำกับให้ดำเนินชีวิตในวิถีแห่งไตรสิกขา อีกทั้งอยู่ในบรรยากาศแห่งการเล่าเรียนถ่ายทอดและหาความรู้เพื่อนำไปสู่สัมมาปฏิบัติ จึงเป็นธรรมชาติอยู่เองที่ทำให้เกิดมีการรักษาคำสอนด้วยการสาธยายทบทวนตรวจสอบกันอยู่เป็นประจำอย่างเป็นปกติตลอดเวลา

พระไตรปิฎกที่มีการท่องจำมีความแม่นยำเพียงไร

หลายคนอาจสงสัยว่า เมื่อรักษาพระไตรปิฎกด้วยการท่องจำในตอนเริ่มแรก ก็น่ากลัวว่าจะมีการคลาดเคลื่อนลอะเลือนหลงลืมไป

แต่เมื่อได้พิจารณาไตร่ตรอง ก็กลับเห็นได้ชัดว่า การรักษาด้วยการท่อง โดยสวดเป็นหมู่คณะแล้วทรงจำไว้นั้นแหละ เป็นวิธีที่แม่นยำยิ่งกว่ายุคที่จารึกเป็นลายลักษณ์อักษรเสียอีก

ที่ว่าอย่างนั้นเพราะอะไร? เพราะว่าการท่องที่จะทรงจำพระไตรปิฎก หรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่าธรรมวินัยนั้น ท่านทำด้วยวิธีสวดพร้อมกัน คือ คล้ายกับที่เราสวดมนต์กันทุกวันนี้แหละ เวลาสวดมนต์พร้อมกัน เช่น สวดกัน ๑๐ คน ๒๐ คน ๕๐ คน ๑๐๐ คนนั้น จะต้องสวดตรงกันหมดทุกถ้อยคำ จะตกหล่นตัดขาดหายไปก็ไม่ได้ จะเพิ่มแม้คำเดียวก็ไม่ได้ เพราะจะขัดกัน ดีไม่ดีก็สวดลุ่มไปเลย

เพราะฉะนั้น การที่จะสวดโดยคนจำนวนมากๆ ให้เป็นไปด้วยดี ให้สอดคล้องกลมกลืนกัน ก็จะต้องสวดเหมือนกันหมด ท่านจึงรักษาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ด้วยวิธีนี้ คือทรงจำพระไตรปิฎกด้วยวิธีสวดพร้อมกันจำนวนมากๆ โดยพระสงฆ์ซึ่งเห็นความสำคัญของพระไตรปิฎก เพราะรู้อยู่ว่านี่แหละคือพระพุทธศาสนา ถ้าหมดพระไตรปิฎกเมื่อไร พระพุทธศาสนาก็หมดไปเมื่อนั้น ถ้าพระไตรปิฎกเคลื่อนคลาดไป พระพุทธศาสนาก็เคลื่อนคลาดไปด้วย

Regulated by the monastic rules of the Sangha to lead their lives along the path of the Threefold Training, and living in an atmosphere of learning, or transmitting and seeking knowledge, for the purpose of proper practice, monks would naturally be prompted to preserve the teachings through recitation, review and cross-checking on a regular basis all along.

How accurate was the memorised version of the Pali Canon?

Many people might suspect that since the Pali Canon was in the beginning preserved through memorisation, some of the text might have been corrupted, vaguely remembered or even forgotten.

But on closer analysis, it becomes clear that preservation through recitation, i.e. by means of collective chanting and then rote memorisation, can indeed be even more accurate than by writing down the teachings.

Why is that so? In committing the Buddha's teachings to memory, monks would recite them together, just as we do our chanting nowadays. When 10, 20, 50, or 100 people are chanting in unison, all the words chanted must be identical. No omissions are allowed. Nor is it permissible to add even a single word. Otherwise, the collective chanting would become out of sync and incongruous to such an extent that it might be halted altogether.

For this reason, in order for a great number of people's chanting to proceed smoothly and harmoniously, it is necessary for all of them to chant in exactly the same way. The Buddha's teachings were thus preserved through the collective reciting by large numbers of monks, who appreciated the value of the Pali Canon, knowing full well that it was in effect Buddhism. Should the Pali Canon be lost or corrupted, Buddhism would be lost or corrupted as well.

พระเถระรุ่นก่อนนั้น ถือความสำคัญของพระไตรปิฎกเป็นอย่างยิ่ง แม้แต่ในยุคที่จาริกเป็นลายลักษณ์อักษรแล้วก็ต้องถึงกับพูดกันว่า

“อักษรตัวหนึ่งๆ อันเป็นพระปริยัติศาสนของพระศาสนา
มีค่าเท่ากับพระพุทธรูปองค์หนึ่ง”

– ญาโณทโยปกรรม์

เพราะฉะนั้น ถ้ามองในแง่บวก ก็คือจะต้องช่วยกันรักษาไว้ให้ดี แม้แต่จาริกหรือสนับสนุนการจาริกเพียงนิดหน่อยก็เป็นบุญเป็นกุศลมาก

แต่มองในแง่ลบก็คือ ถ้าใครไปทำให้ผิดพลาด แม้แต่อักษรเดียว ก็เหมือนทำลายพระพุทธรูปองค์หนึ่ง เป็นบาปมาก

เพราะฉะนั้นพระเถระรุ่นก่อน ท่านจึงระวังมากในการรักษาทรงจำพระไตรปิฎกไม่ให้ผิดเพี้ยน

ความมั่นใจในความบริสุทธิ์บริบูรณ์นี้ได้รับการย้ำซ้ำทับ เมื่อปรากฏว่าพุทธพจน์เรื่องเดียวกัน ที่อยู่ในที่ต่างหมวดต่างตอน ซ้ำกัน ๔-๕ แห่ง ในความรับผิดชอบของคณะผู้ชำนาญต่างกลุ่ม โดยทั่วไปยังคงมีถ้อยคำข้อความเหมือนกัน เป็นอย่างเดียวกัน ยืนยันกันเอง แสดงถึงความแม่นยำในการทรงจำและทวนทาน อีกทั้งพระภิกษุแม้เพียงแต่ละรูปก็สามารถทรงจำพุทธพจน์ไว้ได้มากมาย ดังมีตัวอย่างชัดเจนในปัจจุบัน ที่ประเทศพม่า มีพระภิกษุหลายรูปที่ได้รับสถาปนาเป็นติปิฎกธร ซึ่งแต่ละรูปสามารถทรงจำสาธยายพระไตรปิฎกบาลีได้ครบถ้วนบริบูรณ์ นับตามจำนวนหน้าพิมพ์แบบปัจจุบันฉบับของไทยกว่า ๒๒,๐๐๐ หน้า

Elders of old held the Pali Canon in high esteem. Even in the age when the Pali Canon was already written down, they still had this to say:

‘A single letter of the Buddha’s teachings is worth a Buddha image.’

– *Ñāṇodayapakaraṇa*

From a positive perspective, it is the duty of Buddhists to help preserve the Pali Canon. Even playing a small part in writing it down, or having it written down, is considered great merit.

From a negative perspective, however, if anyone commits an error even with one single letter, it is tantamount to destroying a Buddha image, which is a serious offence.

Thus elders in the olden days were extremely careful about keeping the Pali Canon intact.

The confidence in the purity and completeness of the teachings was bolstered when the same teachings of the Buddha repeated four or five times in different sections of the Canon that came under the responsibility of different groups of specialist monks still, in general, turned out to be the same and hence mutually confirming. This attested to the accuracy in retention and rehearsal, and also the ability of even a single monk to retain so much of the word of the Buddha. In Myanmar nowadays we can find living examples in several monks on whom the title *Tipiṭakadhara* ‘bearer of the Pali Canon’, has been conferred, who are word-perfect in reciting the entire Pali Canon, which, according to the printed version in Thai script, is well over 22,000 pages in length.

พระไตรปิฎกที่เป็นลายลักษณ์อักษรเล่า?

ช่วงที่ ๒ คือ ระยะที่รักษาพุทธพจน์และเรื่องเกี่ยวข้องในพระไตรปิฎกทั้งหมดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หรือการรักษาไว้กับวัตถุภายนอก เริ่มเมื่อประมาณ พ.ศ. ๔๖๐ ที่มีการสังคายนาครั้งที่ ๔ ณ อาโลกเถตสถาน ในลังกาทวีป

สังคายนาครั้งที่ ๔ นี้ เกิดจากเหตุผลที่ปรารภว่า เมื่อเหตุการณ์บ้านเมืองสภาพแวดล้อมผันแปรไป เกิดมีภัยที่กระทบต่อการทำหน้าที่สืบต่อทรงจำพุทธพจน์ และคนต่อไปภายหน้าจะเสื่อมถอยสติสมาธิปัญญา เช่นมีศรัทธาและศรัทธาอ่อนลงไป จะไม่สามารถรักษาพุทธพจน์ไว้ด้วยมุขปาฐะ จึงตกลงกันว่าถึงเวลาที่จำต้องจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลาน

ในแง่หนึ่ง การจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรนี้ ดูเหมือนจะมีความแน่นอนและมั่นคงถาวรดังต้องการ คือจะคงอยู่อย่างนั้นๆ จนกว่าวัสดุจะผุสลาย หรือสูญหาย หรือถูกทำลายไป แต่วิธีการแบบนี้ มีจุดอ่อนที่ทำให้บุคคลเกิดความประมาท ด้วยวางใจว่ามีพระไตรปิฎกอยู่ในใบลานหรือเล่มหนังสือแล้ว ความเอาใจใส่ที่จะสาธยาย ทวนทาน หรือแม้แต่เล่าเรียน ก็ย่อหย่อนลงไป หรือถึงกับกลายเป็นความลະเลย

อีกประการหนึ่ง การจารึกในสมัยโบราณ ต้องอาศัยการคัดลอกโดยบุคคล ซึ่งเมื่อมีการคัดลอกแต่ละครั้ง จะต้องมีการปลั่งเปลือยผิดพลาดตกหล่น ทำให้ตัวอักษรเสียหายเป็นตัวๆ หรือแม้แต่หายไปเป็นบรรทัด ยิ่งบางที่ผู้มีหน้าที่รักษาไม่ถนัดในงานจารเอง ต้องให้ช่างมาจารให้ บางที่ผู้จารไม่รู้ไม่ชำนาญภาษาบาลีและพุทธพจน์ หรือแม้กระทั่งไม่รู้ไม่เข้าใจเลย ก็ยิ่งเสี่ยงต่อความผิดพลาด อย่างที่ในสังคมไทยโบราณรู้กันดีในเรื่องการคัดลอกตำรายา ดังคำที่พูดกันมาว่า “ลอกสามทีกินตาย”

What about the written version?

The second stage of development was the preservation in writing of all the word of the Buddha and other related matters in the Pali Canon, thus entrusting the preservation to external objects. This started around B.E. 460, when the Fourth Rehearsal was conducted at Ālokaleṇa in Sri Lanka.

The Fourth Rehearsal was conducted on account of the changing circumstances that posed a threat to the commitment of the word of the Buddha to memory. People of future generations would presumably degenerate in terms of mindfulness, concentration, and wisdom, with their faith and zeal diminishing, so that they would not be capable of preserving the word of the Buddha through oral transmission. It was thus agreed that it was time for the Pali Canon to be inscribed on palm leaves.

On the one hand, the writing down of the Pali Canon seemed to provide the certainty and permanency desired. The Canon would remain as such until the inscription materials were badly decayed, lost, damaged or destroyed. On the other hand, this method of preservation also had its weakness. Buddhists might become careless, being complacent about the fact that the Canon was already on the palm leaves or in the books. The attention paid to reciting, reviewing or even learning the word of the Buddha would thus decrease, even to the point of negligence.

Moreover, inscribing in ancient times had to rely on people copying manually. In each copying, lapses of concentration, errors, and omissions were inevitable, resulting in corrupted letters or even entire lines of text missing. In particular, when the preservers were not skilled in the inscribing themselves, they had to have the task carried out by artisans, who might not be proficient in the Pali language or the word of the Buddha, or who might even be absolutely ignorant of both. This of course increased the risk of mistakes. A familiar example among Thai people in the past had to do with the copying of medical recipes, as reflected in the saying: ‘A recipe that has gone through three rounds of copying can cause death’.

ด้วยเหตุนี้ การรักษาพระไตรปิฎกในยุคฝากไว้กับวัดนอกตัวบุคคลนี้ จึงต้องใช้วิธีทำฉบับใหญ่ของส่วนรวมที่จารึกและทบทวนตรวจทานกันอย่างดี แล้ว รักษาไว้ที่ศูนย์กลางแห่งหนึ่ง เป็นหลักของหมู่คณะของสงฆ์ทั้งหมด หรือของประเทศชาติ

ประจวบว่า ในยุคที่รักษาพุทธพจน์เป็นลายลักษณ์อักษรนี้ พระพุทธศาสนาได้เจริญแพร่หลายไปเป็นศาสนาแห่งชาติของหลายประเทศ แล้ว แต่ละประเทศจึงมีการสร้างพระไตรปิฎกฉบับที่เป็นหลักของประเทศของตนๆ ไว้ และดูแลสืบทอดกันมาให้มั่นใจว่ายังคงอยู่บริสุทธิ์บริบูรณ์ ดังเช่นในประเทศไทย ที่มีการสังคายนาในสมัยพระเจ้าติโลกราช (หรือ ติลกราช) แห่งอาณาจักรล้านนา และการสังคายนาในสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ปัจจุบัน เป็นต้น

ในเวลาที่เรามีการตรวจชำระพระไตรปิฎกครั้งหนึ่ง เราก็เอาของทุกประเทศมาสอบทานเทียบเคียงกัน เพื่อดูว่ามีข้อความถ้อยคำหรืออักษรตัวไหนผิดเพี้ยนกันใหม่ อย่างชื่อ พระอัญญาโกณฑัญญะ มีการผิดเพี้ยนกันไปนิดหน่อย ฉบับของเราเป็น อัญญาโกณฑัญญะ ฉบับอักษรโรมันของสมาคมบาลีปกรณ์ (Pali Text Society) เป็น อัญญาตโกณฑัญญะ เป็นต้น ความแตกต่างแม้แต่นิดเดียว เราก็บันทึกไว้ให้รู้ในเชิงอรรถ

แม้ว่ากาลเวลาจะผ่านล่วงไปเกินพันปี เมื่อนำพระไตรปิฎกที่ประเทศพุทธศาสนาแต่ละประเทศรักษาไว้มาเทียบกัน ก็พูดได้โดยรวมว่า เหมือนกัน ลงกัน แม้จะมีตัวอักษรที่ผิดแผกแตกต่างกันบ้าง เช่น จ เป็น ว บ้าง เมื่อเทียบโดยปริมาณทั้งหมดแล้ว ก็นับว่าเล็กน้อยยิ่ง แสดงถึงความถูกต้องแม่นยำในการรักษาที่ทำกันมาด้วยความตั้งใจและตระหนักถึงความสำคัญอย่างแท้จริง

For this reason, in entrusting the preservation of the Canon to external objects, an official copy for the whole community had to be created, which had been properly inscribed, and carefully reviewed and checked. This official copy would be kept at a centre, to serve as the authority for the entire Sangha or the country.

It just happened that during the age in which the word of the Buddha was preserved in writing, Buddhism had flourished and spread to several countries, becoming their state religion. Each country created an official version of the Pali Canon of its own and took care of it from generation to generation to ensure that it would remain unadulterated and complete. A case in point is Thailand, where there were rehearsals conducted in the reigns of King Tilokarāja (or Tilakarāja) of the Lanna Kingdom and King Rama I of the present Rattanakosin period.

In each recension of the Pali Canon, the participants will bring together the different versions from all the countries involved and cross-check them to see whether there are any discrepancies in wording down to the letter. For instance, the name *Aññākoṇḍañña* appears in the Thai version as such, but it is *Aññātakoṇḍañña* in the Romanised version published by the Pali Text Society. Such differences, albeit minor, are recorded in footnotes.

Although it has been well over a thousand years, when the different versions of the Pali Canon preserved in different Buddhist countries are compared, it can be said that overall they are the same and mutually agreeing. Despite some textual differences found here and there, e.g. the letter च (*ca*) versus व (*va*), the discrepancies are negligible considering the huge size of the entire text. This attests to the accuracy in the preservation, which has been done with great care and full awareness of the significance of the task in hand.

เพราะฉะนั้น พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงมีความภูมิใจโดยชอบธรรมว่า เรารักษาพระพุทธศาสนาไว้ได้เป็นแบบเดิมแท้ ดังเป็นที่ยอมรับกันเป็นสากลคือนักปราชญ์ วงวิชาการทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นมหายาน หรือเถรวาท หรือวัชรยาน ว่าพระสูตรต่างๆ ของพระพุทธศาสนาแบบมหายานที่เป็นอาจารย์วาท เป็นของที่แท้จริงขึ้นภายหลัง ไม่รักษาคำสอนเดิมแท้ๆ ไว้ คัมภีร์ส่วนมากก็สาบสูญไป เขาก็เลยมายอมรับกันว่า คำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้าที่จะทำได้ครบสมบูรณ์ที่สุด ก็ต้องมาอยู่ในพระไตรปิฎกบาลีของพระพุทธศาสนาเถรวาทของเรา

การสังคายนานั้นต้องให้รู้ว่าเป็นการที่จะรักษาคำสอนเดิมเอาไว้ให้แม่นยำที่สุด ไม่ใช่ว่าพระภิกษุที่สังคายนามีสิทธิ์เอาความคิดเห็นของตนใส่ลงไป

บางคนเข้าใจผิดว่า ในการสังคายานี้ ผู้ที่เข้าร่วมสังคายนา จะไปปรับไปแต่งไปทำอะไรกับพระไตรปิฎก ดีไม่ดีอาจจะถึงกับเข้าใจว่ามาแต่งพระไตรปิฎกกันใหม่ ซึ่งเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไปไกล แสดงว่าไม่รู้จักรับการสังคายนา และไม่รู้เรื่องอะไรเลย

แต่เราก็ต้องรู้ด้วยว่า ในพระไตรปิฎกไม่มีเฉพาะคำตรัสของพระพุทธเจ้าอย่างเดียว คำของพระสาวกก็มี เช่นคำของพระสารีบุตรที่ได้แสดงวิธีสังคายนาเป็นตัวอย่างไว้ นั่นก็เป็นพระสูตรอยู่ในพระไตรปิฎก ชื่อ สังคิติสูตร แต่ธรรมที่พระสารีบุตรนำมาสังคายนาไว้ในสังคิติสูตรนั้น ก็คือคำตรัสของพระพุทธเจ้าหรือธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ นั่นเอง นอกจากนั้นก็มีการสนทนากับผู้อื่น ซึ่งมีคำของผู้อื่นรวมอยู่ด้วยในนั้น

หลักคำสอนอะไรต่างๆ ก่อนพุทธกาล ที่พระพุทธเจ้าทรงยอมรับ ทรงนำมาเล่าให้บันทึกปฏิบัติกันต่อไป ก็มาอยู่ในพระไตรปิฎกด้วย อย่างเรื่องชาดก เฉพาะส่วนที่เป็นตัวคำสอนแท้ๆ

Theravāda Buddhism is, therefore, legitimately proud that the original Buddhism has been preserved. In contrast, as has been universally recognised by Buddhist scholars and academia worldwide, no matter whether they profess Mahāyana, Theravāda, or Vajrayāna Buddhism, the Mahāyana sutras of the Ācāryavāda school were composed later, not preserving the original, authentic teachings. The majority of these scriptures are now lost. As a result, it has been acknowledged that the most complete, original teachings of the Buddha that are still available today can only be found in the Pali Canon of Theravāda Buddhism.

It must be known that a rehearsal was conducted to preserve the original teachings as accurately as possible, and that there was no place for the participating monks to inject their own opinions into the teachings.

It is sometimes misunderstood that in a rehearsal the participants are entitled to alter or modify anything about the Pali Canon, or even rewrite the whole thing. Such serious misunderstanding only indicates one's total ignorance of Buddhist rehearsals.

However, it must also be realised that the Pali Canon does not contain exclusively the words of the Buddha. The teachings of the Buddha's disciples can be found as well. For instance, the Venerable Sāriputta's teachings which demonstrated how a rehearsal should be conducted are also in there, in the *Saṅgītisutta*. Even so, the teachings rehearsed by this elder were none other than the words of the Buddha himself. In addition, there were dialogues in which the Buddha engaged with others, thus containing other people's words as well.

Old teachings before the Buddha's time that the Buddha accepted and passed on as models for practice are also included in the Pali Canon, e.g. the main teachings forming the core of the Buddha's birth stories.

คัมภีร์ที่นิพนธ์แม่หลังพุทธกาลก็มีบ้าง อย่างในคราวสังคายนาครั้งที่ ๓ สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ ประธานสังคายนา เรียบเรียงคัมภีร์ขึ้นมาเล่มหนึ่ง (ชื่อว่า กถาวัตถุ) เพื่อชำระคำสั่งสอนที่ผิดพลาดของพระบางพวกในสมัยนั้น

แต่การวินิจฉัยนั้นก็ขึ้นเพียงว่า ท่านยกเอาคำสอนของพระพุทธเจ้าที่โน่นที่นี้ ในเรื่องเดียวกันนั้น มารวมกันไว้เป็นหลักฐานอ้างอิง เพื่อแสดงให้เห็นว่า เรื่องนั้นพระพุทธเจ้าตรัสว่าอย่างไร อย่างนี้ก็กลายเป็นคัมภีร์ใหม่ แต่แท้จริงก็เป็นการนำเอาพุทธพจน์ในเรื่องนั้นๆ มารวมไว้ในอีกลักษณะหนึ่ง โดยมีเรื่องราวหรือข้อพิจารณาอะไรอย่างหนึ่งเป็นแกน

ฉันทุสสังคีติและภายหลังจากนั้น

เมื่อการติดต่อสื่อสารคมนาคมในโลกสะดวกมากขึ้นแล้ว ครั้นถึงช่วงระยะครบ ๒๕ ศตวรรษแห่งพระพุทธศาสนา และประเทศพุทธศาสนาต่างก็จัดงานสมโภชเป็นการใหญ่ในประเทศของตน ก็ได้มีการสังคายนาระหว่างชาติขึ้นเป็นครั้งแรกที่ประเทศพม่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗-๒๔๕๙ ที่พระสงฆ์และนักปราชญ์จากประเทศพุทธศาสนาเถรวาททุกประเทศ และประเทศที่มีการศึกษาพระพุทธศาสนา ได้มาประชุมทวนทานพระไตรปิฎกบาลีของพม่าที่เตรียมไว้ พร้อมทั้งพระไตรปิฎกฉบับอักษรต่างๆ ของนานาประเทศ เรียกว่า ฉันทุสสังคีติ อันที่ยอมรับทั่วไปในประเทศพุทธศาสนาทั้งหลาย

อย่างไรก็ดี ภายหลังจากฉันทุสสังคีติเสร็จสิ้นแล้วไม่นาน ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงและความผันผวนทางการเมืองในประเทศพม่า ซึ่งเข้าใจว่าคงจะเป็นเหตุให้การดูแลรักษาและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับฉันทุสสังคีติ ไม่ดำเนินมาอย่างราบรื่น จนเกิดความเข้าใจลับสนขึ้นระหว่างพระไตรปิฎกฉบับเดิมของพม่าที่ใช้เป็นต้นร่างสำหรับพิจารณาในการสังคายนา กับฉบับที่เป็นผลงานของการสังคายนา

Also included in the Pali Canon are some scriptures composed after the Buddha's time. In the Third Rehearsal during the reign of King Asoka the Great, the Elder Moggalliputtatissa, who presided over the assembly, composed a treatise (called *Kathāvatthu*) to purge the false teachings prevalent among certain groups of monks at the time.

Even so, in making his judgement, all he did was to cite the Buddha's teachings here and there of the same subject that were collected as references to demonstrate what the Buddha actually said concerning the issue in question. In this regard, this 'new' scripture in essence is merely a collection of the Buddha's teachings, reorganised in another way around the core of a given issue or a particular consideration.

The *Chaṭṭhasaṅgīti* and after

When there was greater convenience in communications around the world, as all Buddhist countries were celebrating the twenty-fifth century of Buddhism in their respective countries, an international rehearsal of the Buddha's teachings was conducted for the first time ever in Myanmar during the years B.E. 2497–2499. Monks and scholars from all Theravāda Buddhist countries and some other countries where Buddhism was also practised, convened to rehearse the Burmese-prepared version of the Pali Tipiṭaka in tandem with the Pali Canon in various scripts from other countries. This Sixth Rehearsal is known in Pali as the *Chaṭṭhasaṅgīti*, and has been generally recognised among Buddhist countries.

However, shortly after the Sixth Rehearsal was over, there was a wind of change as well as political turmoil in Myanmar, which presumably hampered the care and publication of the *Chaṭṭhasaṅgīti* version of the Pali Canon. Some confusion thus arose, for example, between the draft version provided by the Burmese for deliberation during the rehearsal and the finalised version, which was the end product of the rehearsal.

บัดนี้ กองทุนสนทนาศรรมนำสุขในพระสังฆราชูปถัมภ์ ได้ดำเนินการนำพระไตรปิฎกฉบับฉန္ฑลสังคิตติที่สอบทานโดยที่ประชุมสงฆ์เถรวาทนานาชาตินี้ มาจัดพิมพ์ด้วยอักษรโรมันที่เป็นสากลแก่ผู้อ่านในนานาประเทศ

จากการดำเนินการด้วยความเพียรพยายามอย่างตั้งใจจริง และโดยกระบวนการวิธีที่รอบคอบรัดกุม จึงมีรายงานของคณะผู้ทำงานว่า ได้พบพระไตรปิฎกฉบับฉန္ฑลสังคิตติที่พิมพ์ต่างวาระ และสามารถกำหนดแยกได้ระหว่างฉบับต้นร่าง กับฉบับที่พิมพ์จากผลงานอันได้ทวนทานแล้ว ตลอดจนรู้เข้าใจฉบับที่พิมพ์ครั้งต่อๆ มาได้ตามเป็นจริง ทำให้ได้ต้นฉบับที่มั่นใจที่สุดกับทั้งยังได้สอบทานกับพระไตรปิฎกฉบับอักษรต่างๆ ของหลายประเทศซ้ำอีกครั้งหนึ่งด้วย เหมือนกับทำให้จุดหมายของฉန္ฑลสังคิตติบรรลุผลสมบูรณ์

นอกจากนี้ คณะผู้ทำงานได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศของยุคปัจจุบันที่ล่าสุดมาใช้ประโยชน์ด้วย ทำให้จัดวางระบบการค้นคว้าอ้างอิงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้ฐานข้อมูลที่พร้อมอย่างยิ่งสำหรับงานอย่างอื่น เกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกที่อาจจะจัดทำต่อไป เช่น การนำข้อมูลลงในซีดีรอม โดยมีโปรแกรมค้นหาให้สะดวก เป็นต้น

ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม แก่นแท้หรือสาระสุดท้ายของงานนี้ก็คือ การดำรงรักษาพระพุทธพจน์ที่สืบทอดมาถึงเราในรูปของพระไตรปิฎกภาษาบาลีไว้ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ที่สุด คงเดิมตามที่มีการรวบรวมพุทธพจน์ครั้งแรกในการสังคายนาครั้งที่ ๑ ให้ผู้อ่านเข้าถึงคำสอนเดิมของพระพุทธเจ้าโดยตรง โดยไม่มีมติของบุคคลอื่นใดมาทับถมกัน แม้แต่ความคิดเห็นของพระธรรมสังคาคาหารจารย์ ซึ่งหากจะมีท่านก็ได้บอกแจ้งหมายแยกไว้ เป็นการเปิดโล่งต่อการใช้ปัญญาของผู้ศึกษาอย่างเต็มที่

The Dhamma Society Fund, under the patronage of His Holiness the Supreme Patriarch of Thailand, has undertaken to republish the Pali Canon of the *Chaṭṭhasaṅgīti*, as recensed by the international convocation of Theravāda monks, in Roman script, which is a universal script for international readers.

It was reported by the working group of this Fund that with great efforts and assiduous attention, and by a meticulous and rigorous process, they discovered the different *Chaṭṭhasaṅgīti* versions of the Pali Canon, and managed to objectively distinguish the draft version from the finalised one, along with those of later impressions. They had thus procured the most reliable version, which was further cross-checked against the different versions of the Pali Canon in various scripts from several countries. This is as if to bring the very goal of the Sixth Rehearsal to perfection.

Apart from this, state-of-the-art information technology has been utilised, resulting in an efficient researching and referencing system, and also a database most readily available for further projects related to studies and researches in the Pali Canon, such as the porting of the entire data onto a CD-ROM with a search engine to facilitate data retrieval.

In any event, the true or ultimate essence of this project is to maintain and preserve the word of the Buddha handed down to us in the form of the Pali Canon in as pristine and complete a state as possible, i.e. to keep the teachings as they were collected in the First Rehearsal. This will enable the reader to gain direct access to the original teachings of the Buddha without interventions from anybody else's interpretations, even those of the collectors of the teachings themselves. Should there be such views included, they are explicitly marked off, thereby leaving it open to the fullest scrutiny with the reader's own wisdom.

ภาคสอง

พระไตรปิฎกเข้ากันได้กับสถานการณ์ของโลกปัจจุบัน

แม้ว่าอารยธรรมมนุษย์จะเจริญก้าวหน้ามากมาย ผ่านเวลาหลายพันปี จนถึงบัดนี้ที่เรียกกันว่า ยุคโลกาภิวัตน์ แต่มนุษย์ก็ยังไม่พ้นหรือห่างไกลออกไปเลยจากปัญหาความทุกข์ และการเบียดเบียนบีบคั้น ตลอดจนสงคราม มนุษย์หวังจากระบบจริยธรรมของลัทธิศาสนาต่างๆ ที่จะมาช่วยแก้ไขปัญหาเหล่านี้ แต่ลัทธิศาสนาโดยทั่วไป จะมอบให้เพียงบทบัญญัติ หรือคำสั่งบังคับต่างๆ ที่มนุษย์ต้องปฏิบัติตามด้วยศรัทธา ให้มนุษย์พ้นจากปัญหาในตัวเอง และปัญหาระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ไปขึ้นต่อการลงโทษและการให้รางวัลจากอำนาจที่เชื่อว่าอยู่นเหนือธรรมชาติ

ในเรื่องนี้ พระพุทธศาสนาตามพุทธพจน์ในพระไตรปิฎกบาลีมีลักษณะพิเศษ ที่สอนระบบจริยธรรมแห่งการพัฒนาตัวของมนุษย์เอง ให้หลุดพ้นจากปัญหาทั้งหลาย สู่ความเป็นอิสระที่แท้จริงโดยไม่ต้องไปขึ้นต่ออำนาจบงการจากภายนอก

มนุษย์ยุคปัจจุบัน ได้เจริญมาถึงขั้นตอนหนึ่ง ที่ถือได้ว่าเป็นจุดสูงสุดแห่งอารยธรรม และ ณ จุดนี้ อารยธรรมก็ได้้นำปัญหาที่เป็นความทุกข์ครบทุกด้านมามอบให้แก่มนุษย์ กล่าวคือ ปัญหาชีวิต ปัญหาสังคม ที่มาบรรจบถึงความครบถ้วนด้วยปัญหาสิ่งแวดล้อม

เป็นที่ชัดเจนว่า อารยธรรมที่เจริญมาสูงสุดอย่างนี้ สามารถมอบปัญหาที่เป็นความทุกข์ให้แก่มนุษย์ได้อย่างครบถ้วน แต่ไม่สามารถนำมนุษย์ให้หลุดพ้นจากทุกข์แห่งปัญหาเหล่านั้นได้

มนุษย์จำนวนมากขึ้นๆ ได้เริ่มมองเห็นว่า พระพุทธศาสนาในพระไตรปิฎกเป็นคำตอบสำหรับปัญหาแห่งความทุกข์ทั้งหมดนี้ ของมวลมนุษย์ ซึ่งอาจแสดงให้เห็นเป็นวงกลมซ้อน ๓ ชั้นดังในแผนภูมิต่อไปนี้

Part Two

The relevance of the Pali Canon in the modern world

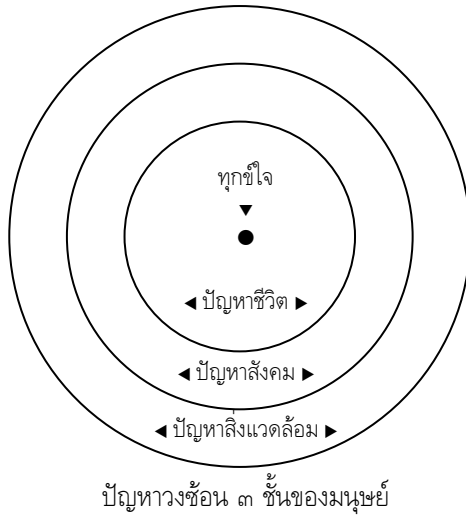
Although human civilisation has made great progress over the last several millennia up to the so-called globalisation age of the present, the human race is by no means free or removed from the problems of suffering, infliction of harm, distress, and war. People look to the ethical systems of various cults and religions to help resolve these problems. But these cults and religions in general only come up with rules or dictates for them to follow with their faith, thereby releasing them from their personal and interpersonal problems only to subject them to punishment and reward by forces believed to be supernatural.

In this regard, Buddhism according to the word of the Buddha in the Pali Canon is unique in that it teaches an ethical system of self-development for human beings to be released from all sorts of problem, and become truly independent by not relying upon any forces from without.

The modern man has progressed to a certain stage, which can be regarded as the zenith of human civilisation. It is at this very point that civilisation has presented the human race with problems of suffering from all fronts: life's problems and social problems, to be compounded—and complemented—by environmental problems.

It is quite evident that while civilisation at its zenith like this can hand all sorts of problem to humans, it can never lead them out of the suffering triggered by these problems.

Nevertheless, an increasing number of people are beginning to realise that Buddhism as represented in the Pali Canon holds the key to solving all the three-tier problems of human suffering, which can be depicted as three concentric circles, as in the following diagram:

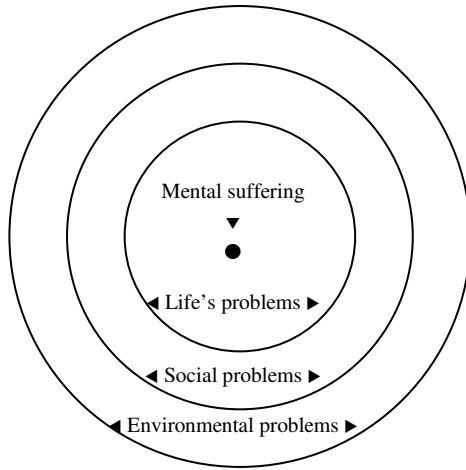

วงในที่สุดคือปัญหาชีวิต และปัญหาชีวิตที่ลึกซึ้งที่สุดคือปัญหาความทุกข์ในจิตใจของมนุษย์ แม้แต่อย่างหยาบที่สุด คือความเครียด ก็เป็นปัญหาหนักยิ่งของมนุษย์ยุคปัจจุบัน

พระพุทธศาสนาเป็นคำสอนที่เรียกว่าชำนาญพิเศษในการกำจัดปัญหาชีวิตชั้นสุดท้าย คือความทุกข์ในใจนี้ ถึงขั้นที่เข้าถึงความจริงของธรรมชาติด้วยปัญญา และกำจัดเชื้อแห่งความทุกข์ในใจให้หมดสิ้นไป ทำให้จิตใจเป็นอิสระโปร่งโปร่งใส โดยไม่มีทุกข์เกิดขึ้นอีกเลย

จากตัวเองออกมาข้างนอก ในวงกว้างออกไป คือ ปัญหาสังคม อันเป็นความทุกข์ที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ผิด ซึ่งกลายเป็นความรุนแรงเบียดเบียนกันระหว่างมนุษย์

ในการแก้ปัญหาในระดับนี้ พระพุทธศาสนาก็ปรากฏเด่นตลอดมาในฐานะเป็นศาสนาที่เผยแพร่โดยไม่ต้องใช้คมดาบ ไม่เคยมีสงครามศาสนา และไม่มีหลักการใดๆ ที่จะนำไปใช้เป็นข้ออ้างในการรุกรานหรือทำสงครามได้เลย พระพุทธศาสนามีประวัติแห่งความสงบอย่างแท้จริง สอนเมตตาที่เป็นสากล จนนักปราชญ์ยอมรับกันว่า พระพุทธศาสนาเป็นขบวนการสันตินิยมที่แท้แรกสุด

Three circles of human problems

The innermost circle represents *life's problems*, the most profound of which is one of suffering in the human mind. Even its crudest form, namely stress, is quite a pressing problem for the modern man.

In this regard, Buddhism is a system of teachings quite specialised in ridding life's ultimate problem of mental suffering. With one's own wisdom, one can eventually attain the objective truth of nature, and completely eradicate the germ of mental distress, the mind being thus released once and for all from suffering, becoming relieved and radiant.

From oneself outwards, in a wider circle, are social problems, or sufferings caused by wrongful relationships, which have resulted in violence and mutual infliction of harm.

In solving problems at this level, Buddhism has distinguished itself all along as a religion propagated without resorting to the sword. Buddhists have never had any religious wars. Nor are there any religious tenets to be used as pretexts for aggression or waging

ของโลก พระไตรปิฎกจึงเป็นแหล่งสำคัญที่สุดที่มนุษย์ผู้ปรารถนาสันติสามารถเรียนรู้หลักการและวิธีการในการดำรงรักษาสันติภาพให้แก่โลกมนุษย์

วงนอกสุดที่ล้อมรอบตัวมนุษย์และสังคม ก็คือสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย โดยเฉพาะระบบนิเวศ ซึ่งเวลานี้ได้เกิดปัญหาร้ายแรงที่สุดซึ่งคุกคามต่อความอยู่รอดของมนุษยชาติ

ปัญหาสิ่งแวดล้อมนี้ เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า เกิดจากแนวคิดผิดพลาดที่เป็นฐานของอารยธรรมปัจจุบัน คือ ความคิดความเชื่อที่มองเห็นมนุษย์แยกต่างหากจากธรรมชาติ แล้วให้มนุษย์มีทัศนคติที่เป็นปฏิปักษ์ต่อธรรมชาติ มุ่งจะเอาชนะและมีอำนาจที่จะจัดการกับธรรมชาติ เพื่อสนองความต้องการผลประโยชน์ของมนุษย์ การที่จะแก้ปัญหานี้ได้ มนุษย์ต้องการแนวคิดใหม่มาเป็นฐาน

ในเรื่องนี้ พระพุทธศาสนาสอนทางสายกลาง ที่ให้รู้ตามเป็นจริงว่า ธรรมชาติเป็นระบบแห่งความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งปวง รวมทั้งมนุษย์ด้วย ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบที่อิงอาศัยเป็นเหตุปัจจัยแก่กัน

มนุษย์เป็นองค์ประกอบพิเศษในระบบความสัมพันธ์นั้น โดยเป็นส่วนที่เรียนรู้ฝึกหัดพัฒนาได้ เมื่อมนุษย์นั้นได้พัฒนาตนให้มีคุณสมบัติดีงาม ทั้งในด้านพฤติกรรมที่จะเป็นไปในทางเกื้อกูลกัน ในด้านจิตใจให้มีเจตจำนงในทางสร้างสรรค์ และในด้านปัญญาให้เข้าใจถูกต้องถึงระบบความสัมพันธ์ที่อิงอาศัยกันว่าจะต้องให้ระบบสัมพันธ์นั้นดำเนินไปด้วยดีได้อย่างไร

เมื่อมนุษย์ได้พัฒนาคุณภาพดีแล้ว ก็จะต้องจักดำเนินชีวิตและจัดดำเนินการทั้งหลายที่จะเกื้อหนุนให้ระบบความสัมพันธ์แห่งธรรมชาติทั้งปวงนั้นเป็นไปในทางที่สมานเกื้อกูลกันยิ่งขึ้น เป็นทางนำมนุษย์ให้เข้าถึงโลกที่เป็นสุขไว้การเบียดเบียน

wars. Buddhism has boasted a history of genuine peace, preaching the principle of universal loving-kindness, so that it has been recognised by many scholars as the world's first truly pacifist movement. The Pali Canon is therefore the most important source from which peace seekers can learn the rationale and methods in maintaining and protecting peace for the human world.

The outermost circle surrounding man and society represents environmental problems, in particular ecological problems, which are now posing the most serious threat to the survival of humanity.

As far as environmental problems are concerned, it has been acknowledged that such problems have stemmed from the misguided view that humans are distinct from nature. The hostile attitude towards nature has led to their striving to conquer it and act upon it to serve human interests alone. To solve these problems, the human race needs a fresh mentality as a basis.

In this regard, Buddhism preaches the Middle Way, pointing to the objective fact that nature is a system of relations of all phenomena—man included—that are causally and conditionally interdependent.

Human beings are a unique component part in that system of relations—the part that learns and that can be trained and developed—when they have cultivated themselves in good qualities on three fronts: behaviourally, to be mutually supportive; psychologically, to possess a constructive mindset; and intellectually, to have a proper understanding of the system of interdependence, and of how such a system should best proceed.

Endowed with such good qualities, they will then know how to conduct their lives and carry out activities to help steer the system of relations of all phenomena towards a direction of greater harmony and mutual support, thereby leading humanity to attain a world of happiness, free from any infliction of harm.

พูดสั้นๆ ว่า พระพุทธศาสนามอบให้ฐานความคิดอย่างใหม่ ที่เปลี่ยนแนวทางการพัฒนามนุษย์ จากการเป็นคู่แข่งที่ชิงชัยกับธรรมชาติ มาสู่ความเป็นองค์ประกอบที่เกื้อกูลต่อระบบแห่งการอยู่ร่วมกันของธรรมชาตินั้น

เมื่อมองเห็นประโยชน์ของพระพุทธศาสนาในการที่จะแก้ปัญหาคือใหญ่ที่สุดนี้ พระไตรปิฎกก็จะเป็นแหล่งอันอุดมสมบูรณ์ของการศึกษาค้นคว้าเพื่อจุดหมายดังกล่าว

การจัดหมวดหมู่คัมภีร์ในพระไตรปิฎก

บัดนี้ จะหันมาพิจารณาโครงสร้างและการจัดองค์ประกอบของพระไตรปิฎก

ในประเทศไทย พระไตรปิฎกได้รับการตีพิมพ์เป็นเล่มหนังสือด้วยอักษรไทยเป็นครั้งแรก ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อพ.ศ. ๒๔๓๑ การตีพิมพ์เสร็จเรียบร้อยและมีการฉลองในพ.ศ. ๒๔๓๖ พร้อมกับงานรัชดาภิเษก พระไตรปิฎกที่ตีพิมพ์ครั้งนั้นจัดเป็นจบละ ๓๙ เล่ม

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๖๘ ในสมัยรัชกาลที่ ๗ ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตีพิมพ์ใหม่เป็นพระไตรปิฎกฉบับที่สมบูรณ์ เพื่ออุทิศถวายพระราชกุศลแด่รัชกาลที่ ๖ เรียกว่า พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ มีจำนวนจบละ ๔๕ เล่ม ซึ่งได้ถือเป็นหลักในการจัดแบ่งเล่มพระไตรปิฎกในประเทศไทยสืบมาจนปัจจุบัน และเพื่อความสะดวก การอ้างอิงในสรุปสาระสำคัญของพระไตรปิฎกต่อไปนี้ ก็ขอยึดพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐเป็นหลักเช่นกัน

กล่าวโดยทั่วไป พระธรรมวินัย หรือธรรมและวินัย ที่บรรจุอยู่ในพระไตรปิฎกนั้นแหละ เป็นหลักในการจัดหมวดหมู่ของพระไตรปิฎก

เค้าโครงในการจัดหมวดหมู่มีดังปรากฏในแผนภูมิต่อไปนี้

In short, Buddhism provides a new basis for thinking that changes man's concept of development from being antagonistic to nature, constantly striving to conquer it, to being the component part that is conducive to nature's system of coexistence.

In view of the availability of Buddhism in solving these greatest problems, the Pali Canon constitutes an abundant source for studies and researches to achieve that end.

The classification of scriptures in the Pali Canon

We can now turn to the structure and organisation of the Pali Canon.

In Thailand the Pali Canon was published in book form using the Thai script for the first time during the reign of King Rama V in B.E. 2431. After the publication was completed, there was a celebration in B.E. 2436 along with the King's Silver Jubilee. The Pali Canon published on that occasion came in a set of 39 volumes.

In B.E. 2468 during the reign of King Rama VII, the Pali Canon was reprinted by royal command to dedicate the merit to the late King Rama VI. Known in Thai as *phra traipidok chabap sayamrat* or 'the Siamese official version of the Tipitaka', the new impression came in a complete set of 45 volumes, and has ever since served as the standard for volume division of any Thai-script version in Thailand. For convenience sake, references in the following summary of the Pali Canon will also be made to this version.

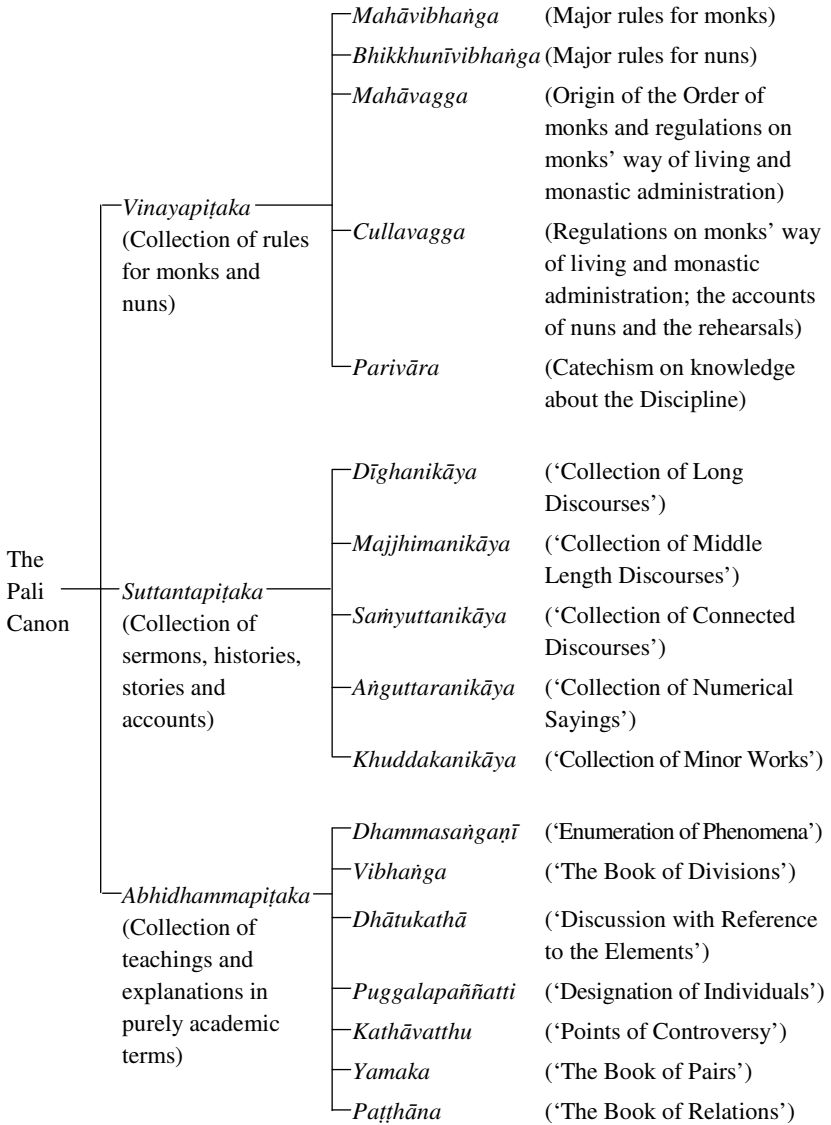
Generally speaking, it is the Doctrine and Discipline contained in the Pali Canon that serve as the basis for its classification.

The outline of the classification is shown in the following diagram.

พระไตรปิฎก: สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้

เค้าโครงในการจัดหมวดหมู่คัมภีร์พระไตรปิฎก

Outline of the classification of the Pali Canon

สรุปสาระสำคัญของพระไตรปิฎก ๔๕ เล่ม (เรียงตามลำดับเล่ม)

ก. พระวินัยปิฎก

ประมวลพุทธพจน์หมวดพระวินัย คือพุทธบัญญัติเกี่ยวกับความประพฤติ ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม และการดำเนินกิจการต่างๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ แบ่งเป็น ๕ คัมภีร์ (เรียกย่อหรือหัวใจว่า *อา ปา ม จู ป*)^{*} ๘ เล่ม

เล่ม ๑ มหาวิภังค์ ภาค ๑ ว่าด้วยสิกขาบทในปาติโมกข์ฝ่ายภิกษุสงฆ์ (กฎหรือข้อบังคับที่เป็นหลักใหญ่สำหรับพระภิกษุ) ๑๙ ข้อแรก ซึ่งอยู่ในระดับอาบัติหนักหรือความผิดสถานหนัก คือ ปาราชิก ๔ สังฆาติเสส ๑๓ และอนิยต ๒

เล่ม ๒ มหาวิภังค์ ภาค ๒ ว่าด้วยสิกขาบทในปาติโมกข์ฝ่ายภิกษุสงฆ์ข้อที่เหลือ ซึ่งอยู่ในระดับอาบัติเบาหรือความผิดสถานเบา คือ ตั้งแต่นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ๓๐ จนครบสิกขาบท ๒๒๗ หรือที่มักเรียกกันว่า คีล ๒๒๗

* ที่ย่อเป็น *อา* กับ *ปา* นั้นเนื่องมาจากวิธีจัดแบ่งอีกแบบหนึ่ง คือ

เรียกเล่ม ๑ มหาวิภังค์ ภาค ๑ ว่า *อาทิกัมมิกะ* (ว่าด้วยสิกขาบทที่เกี่ยวกับอาบัติหนักของภิกษุ) และ

เรียกเล่ม ๒ มหาวิภังค์ ภาค ๒ กับ เล่ม ๓ ภิกษุณีวิภังค์ ว่า *ปาจิตตีย์* (ว่าด้วยสิกขาบทเกี่ยวกับอาบัติเบาของภิกษุเป็นต้นไปจนจบสิกขาบทในปาติโมกข์ของภิกษุณี)

อนึ่ง วินัยปิฎกทั้ง ๘ เล่ม หรือ ๕ คัมภีร์นี้ บางทีเรียกรวมกันให้สั้นกว่านี้อีกเป็น ๓ คัมภีร์ คือ *วิภังค์* หรือ *สูตรตวิภังค์* (= มหาวิภังค์ และ ภิกษุณีวิภังค์ ได้แก่ เล่ม ๑-๓) *ชั้นธกะ* (= มหาวรรค และจุลลวรรค ได้แก่ เล่ม ๔-๗) และ *ปริวาร* (เล่ม ๘)

A concise summary of the Pali Canon in 45 volumes (arranged by volume number)

A. The *Vinayaṭīṭaka*

A compilation of the word of the Buddha in the domain of the Discipline, or the rules laid down by the Buddha concerning the conduct, ways of living, customs, and administration of monastic affairs for monks and nuns, the *Vinayaṭīṭaka* is divided into five scriptures (known by their abbreviations as: *Ā*, *Pā*, *Ma*, *Cu*, *Pa*.)*, and published in eight volumes.

Volume 1: *Mahāvibhaṅga, Part 1.* Covering the first 19 training rules within the *Pātimokkha* (major monastic rules) for monks, this volume deals with grave offences, i.e. the four rules of Defeat (*Pārājika*), the 13 rules entailing Initial and Subsequent Meetings of the Sangha (*Saṅghādisesa*), and the two Indefinites (*Aniyata*).

Volume 2: *Mahāvibhaṅga, Part 2.* This volume covers the rest of the monks' *Pātimokkha* training rules—those concerned with minor offences, i.e. starting with the 30 rules entailing Expiation with Forfeiture (*Nissaggiyapācittiya*), thereby bringing the total of the *Pātimokkha* training rules (often called *precepts*) to 227.

* The first two abbreviations, *Ā* and *Pā*, reflect another way of classification, thus:

1. *Ādikammika* includes the contents in Volume 1, which cover the first part of the *Mahāvibhaṅga* (concerning the training rules related to monks' grave offences).

2. *Pācittiya* includes the contents in Volumes 2, which cover the second part of the *Mahāvibhaṅga* and Volume 3, *Bhikkhunī-vibhaṅga* (concerned with the training rules related to monks' minor offences up to all the training rules for nuns).

In addition, all the eight volumes of the *Vinayaṭīṭaka*, or these five scriptures, can sometimes be further collapsed into three, viz. *Vibhaṅga* or *Suttavibhaṅga* (= *Mahāvibhaṅga* and *Bhikkhunī-vibhaṅga*, i.e. Volumes 1–3), *Khandhaka* (= *Mahāvagga* and *Cullavagga*, i.e. Volumes 4–7), and *Parivāra* (Volume 8).

เล่ม ๓ ภิกษุณีวิมังค์ ว่าด้วยสิกขาบท ๓๑๑ ของภิกษุณี

เล่ม ๔ มหาวรรค ภาค ๑ ว่าด้วยสิกขาบทนอกปาติโมกข์ (ระเบียบข้อบังคับทั่วไปเกี่ยวกับความเป็นอยู่และการดำเนินกิจการของภิกษุสงฆ์) ตอนต้น มี ๔ ชั้นชกะ (หมวด) คือ เรื่องกำเนิดภิกษุสงฆ์และการอุปสมบท อุโบสถ จำพรรษา และปาวณา

เล่ม ๕ มหาวรรค ภาค ๒ ว่าด้วยสิกขาบทนอกปาติโมกข์ ตอนต้น (ต่อ) มี ๖ ชั้นชกะ (หมวด) คือ เรื่องเครื่องนุ่ง เก้าอี้ กฐิน จีวร นิคกรรม และการทะเลาะวิวาทและสามัคคี

เล่ม ๖ จุลวรรค ภาค ๑ ว่าด้วยสิกขาบทนอกปาติโมกข์ ตอนปลาย มี ๔ ชั้นชกะ คือ เรื่องนิคกรรม ภูฐานวิธี และการระงับอธิกรณ์

เล่ม ๗ จุลวรรค ภาค ๒ ว่าด้วยสิกขาบทนอกปาติโมกข์ตอนปลาย (ต่อ) มี ๘ ชั้นชกะ คือ เรื่องข้อบัญญัติปลีกย่อย เรื่องเสนาสนะ สังฆเภท วัตรต่างๆ การงดสวดปาติโมกข์ เรื่องภิกษุณี เรื่องสังคายนา ครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒

เล่ม ๘ ปริวาร คู่มือถามตอบข้อมความรู้พระวินัย

Volume 3: *Bhikkhunīvibhaṅga*. It deals with the 311 training rules for nuns.

Volume 4: *Mahāvagga, Part 1*. This volume deals with the training rules outside of the *Pātimokkha*, i.e. the general regulations on the monks' ways of living and administration of monastic affairs. The major, or former, portion in this volume covers four divisions (*khandhaka*), i.e. rules for admission to the Order, the Uposatha meeting and recital of the *Pātimokkha*, residence during the rainy season, and the Invitation.

Volume 5: *Mahāvagga, Part 2*. Still on the major, or former, portion of the training rules outside of the *Pātimokkha*, this volume covers six more divisions (*khandhaka*), i.e. rules on the use of leather, medicines, the annual presentation of robes (*kaṭhina*), matters concerning robes, formal censure, and disputes and harmony.

Volume 6: *Cullavagga, Part 1*. This volume deals with the minor, or latter, portion of the training rules outside of the *Pātimokkha*, covering four divisions (*khandhaka*), i.e. formal censure, rules for reinstatement of a monk, and ways of settling a legal procedure.

Volume 7: *Cullavagga, Part 2*. Still on the minor, or latter, portion of the training rules outside of the *Pātimokkha*, this volume covers eight more divisions (*khandhaka*), i.e. miscellaneous rules, dwellings and furniture, schism, specific rules and etiquette, abrupt termination of the *Pātimokkha* recital, nuns, and the First and Second Rehearsals.

Volume 8: *Parivāra*. This volume is a manual, compiled in the form of a catechism, for reviewing one's knowledge of the Discipline.

ข. พระสูตรตันตปิฎก

ประมวลพุทธพจน์หมวดพระสูตร คือพระธรรมเทศนา คำบรรยาย หรืออธิบายธรรมต่างๆ ที่ตรัสยกย่องให้เหมาะกับบุคคลและโอกาส ตลอดจนบทประพันธ์ เรื่องเล่า และเรื่องราวทั้งหลายที่เป็นชั้นเดิมใน พระพุทธศาสนา แบ่งเป็น ๕ นิกาย (เรียกย่อหรือหัวใจว่า *ที ม ล อ ขู*) ๒๕ เล่ม คือ

๑. ทีฆนิกาย (ชุมนุมพระสูตรขนาดยาว) ๓ เล่ม
๒. มัชฌิมนิกาย (ชุมนุมพระสูตรขนาดกลาง) ๓ เล่ม
๓. สังยุตตนิกาย (ชุมนุมพระสูตรที่เกี่ยวกับหัวข้อเรื่องเดียวกัน) ๕ เล่ม
๔. อังคุตตรนิกาย (ชุมนุมพระสูตรที่จัดเป็นหมวดตามจำนวนข้อธรรม) ๕ เล่ม
๕. ขุททกนิกาย (ชุมนุมพระสูตร ภาษิต คำอธิบาย และเรื่องราว เบ็ดเตล็ด) ๙ เล่ม

๑. ทีฆนิกาย (ชุมนุมพระสูตรขนาดยาว)

เล่ม ๙ สीलขันธวรรค มีพระสูตรขนาดยาว ๑๓ สูตร เริ่มด้วย พรหม-ชาลสูตร (หลายสูตรกล่าวถึงความถึงพร้อมด้วยสीलขันธ ซึ่งบางทีก็จำแนกเป็นจุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล จึงเรียกว่า *สीलขันธวรรค*)

เล่ม ๑๐ มหาวรรค มีพระสูตรขนาดยาว ๑๐ สูตร ส่วนมากชื่อเริ่มด้วย *มหา* เช่น มหาปรินิพพานสูตร มหาสมยสูตร มหาสติปัญญาสูตร เป็นต้น

เล่ม ๑๑ ปาฏิกวรรค (ปาถิกวรรค ก็เรียก) มีพระสูตรขนาดยาว ๑๑ สูตร เริ่มด้วยปาฏิกสูตร หลายสูตรมีชื่อเสียง เช่น จักกวัตติสูตร อัคคัญญสูตร ลิงคาลกสูตร และสังคีติสูตร

B. The Suttantapiṭaka

This is a compilation of the word of the Buddha in the department of the discourses, i.e. his sermons, lectures or explanations of the Dhamma that were adaptively given to suit particular individuals and occasions, along with compositions, narratives, and stories that were of early Buddhism. Printed in 25 volumes, the *Suttantapiṭaka* is classified into five collections (known by their abbreviations as *Dī*, *Ma*, *Sam*, *Am*, *Khu*) as follows:

1. The *Dīghanikāya* ‘Collection of Long Discourses’ (3 volumes)
2. The *Majjhimanikāya* ‘Collection of Middle Length Discourses’ (3 volumes)
3. The *Samyuttanikāya* ‘Collection of Connected Discourses’ (5 volumes)
4. The *Aṅguttaranikāya* ‘Collection of Numerical Sayings’ (5 volumes)
5. The *Khuddakanikāya* ‘Collection of Minor Works’ (9 volumes)

1. The Dīghanikāya ‘Collection of Long Discourses’

Volume 9: *Sīlakkhandhavagga*. This volume contains 13 long discourses, starting with *Brahmajālasutta*. Several discourses deal with the attainment in morality, which is sometimes divided into Minor Morality (*cullasīla*), Middle Morality (*majjhimasīla*), and Major Morality (*mahāsīla*). Hence the collective name of the whole division: *Sīlakkhandhavagga* ‘the Division Concerning Morality’.

Volume 10: *Mahāvagga*. This volume contains 10 long discourses, mostly starting with the word *mahā* ‘great’, e.g. *Mahā-parinibbānasutta*, *Mahāsamayasutta*, *Mahāsatipaṭṭhānasutta*, etc.

Volume 11: *Pāṭikavagga* (also known as *Pāthikavagga*). This volume covers 11 long discourses, starting with *Pāṭikasutta*. There are also well-known discourses such as *Cakkavattisutta*, *Aggaññasutta*, *Siṅgālakasutta* and *Saṅgītisutta*.

๒. มัชฌิมนิกาย (ชุมนุมพระสูตรขนาดกลาง)

เล่ม ๑๒ มูลปัณณาสก์ (บั้นต้น) มีพระสูตรขนาดกลาง ๕๐ สูตร บางสูตรอาจจะคุ้นชื่อ เช่น ธรรมทายาทสูตร สัมมาทิฏฐิสูตร สติปัฏฐานสูตร รัตนสูตร วิมมังกสูตร

เล่ม ๑๓ มัชฌิมปัณณาสก์ (บั้นกลาง) มีพระสูตรขนาดกลาง ๕๐ สูตร ที่อาจจะคุ้นชื่อเช่น เสขปฏิปทาสูตร ชีวกสูตร อุปาลิวาสสูตร อภยราชกุมารสูตร มาคัณฑียสูตร รัฏฐุปาลสูตร โพธิราชกุมารสูตร องคุลิมาลสูตร ธรรมเจดีย์สูตร วาเสฏฐสูตร

เล่ม ๑๔ อุपरูปัณณาสก์ (บั้นปลาย) มีพระสูตรขนาดกลาง ๕๒ สูตร มีเนื้อหาแตกต่างกันหลากหลาย เช่น เทวทหสูตร โคปกโมคคัลลานสูตร สปัปริสสูตร มหาจัตตารีสกสูตร อานาปานสติสูตร กายคตาสติสูตร ภัทเทกรัตตสูตร จูฬกรรมวิมังคสูตร สัจจวิมังคสูตร ปุณโณวาทสูตร สฬายตนวิมังคสูตร อินทริยภาวนาสูตร

๓. สังยุตตนิกาย (ชุมนุมพระสูตรที่เกี่ยวกับหัวเรื่องเดียวกันๆ คือ ชุมนุมพระสูตรที่จัดรวมเข้าเป็นกลุ่มๆ เรียกว่า *สังยุตต์* หนึ่งๆ ตามเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน หรือตามหัวข้อหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง รวม ๕๖ สังยุตต์ มี ๗,๗๖๒ สูตร)

เล่ม ๑๕ สคาถวรรค รวมคาถาภาษิตที่ตรัสและกล่าวตอบบุคคลต่างๆ เช่น เทวดา มาร ภิกษุณี พราหมณ์ พระเจ้าโกศล เป็นต้น จัดเป็นกลุ่มเรื่องตามบุคคลและสถานที่ มี ๑๑ สังยุตต์

2. The *Majjhimanikāya* ‘Collection of Middle Length Discourses’

Volume 12: *Mūlapaṇṇāsaka* ‘the first batch of 50’. This volume covers the first 50 middle length discourses, some of whose names might sound familiar, e.g. *Dhammadāyādasutta*, *Sammādiṭṭhisutta*, *Satipaṭṭhānasutta*, *Rathavinītasutta*, *Vīmaṃsakasutta*.

Volume 13: *Majjhimpaṇṇāsaka* ‘the middle batch of 50’. This volume covers the next 50 middle length discourses. Among those discourses whose names might sound familiar are *Sekhapaṭipadāsutta*, *Jīvakasutta*, *Upālivādasutta*, *Abhaya-rājakumārasutta*, *Māgaṇḍiyasutta*, *Raṭṭhapālasutta*, *Bodhi-rājakumārasutta*, *Aṅgulimālasutta*, *Dhammacetiyasutta*, and *Vāseṭṭhasutta*.

Volume 14: *Uparipaṇṇāsaka* ‘the last batch of 50’. This volume covers the remaining 52 middle length discourses, their subject matters being multifarious. Among the discourses are, for example, *Devadahasutta*, *Gopakamoggallānasutta*, *Sappurisasutta*, *Mahācattārīsakasutta*, *Ānāpānasatisutta*, *Kāyagatāsatisutta*, *Bhaddekarattasutta*, *Cūlakammavibhaṅgasutta*, *Saccavibhāgasutta*, *Puṇṇovādasutta*, *Salāyatanavibhaṅgasutta*, and *Indriyabhāvanāsutta*.

3. The *Saṃyuttanikāya* ‘Collection of Connected Discourses’

(This collection of 7,762 discourses is classified into 56 groups (*saṃyutta*), arranged in a special order by subject matter. Each group deals with a specific doctrine or personality.)

Volume 15: *Sagāthavagga*. This volume is a collection of verses mostly uttered by the Buddha and in response to different personalities, e.g. deities, Māra the Evil One, nuns, brahmins, King of Kosala, etc. This section is classified mainly according to the individuals and places concerned into 11 *saṃyuttas*.

เล่ม ๑๖ นิทานวรรค ครึ่งเล่มว่าด้วยเหตุและปัจจัย คือหลักปฏิบัติสมบูรณ์ นอกนั้น มีเรื่องธาตุ การบรรลุนิพพาน สังสารวัฏ ลมสักการะ เป็นต้น จัดเป็น ๑๐ สังยุตต์

เล่ม ๑๗ ชั้นถาวรวรรค ว่าด้วยเรื่องชั้น ๕ ในแง่มุมต่างๆ มีเรื่องเบ็ดเตล็ดรวมทั้งเรื่อง สมာธิ และทิวฏฐิต่างๆ ปะปนอยู่บ้าง จัดเป็น ๑๓ สังยุตต์

เล่ม ๑๘ สฬายตนวรรค เกือบครึ่งเล่มว่าด้วยอายตนะ ๖ ตามแนวไตรลักษณ์ เรื่องอื่นมีเบญจศีล ข้อปฏิบัติให้ถึงอสังขตะ อันตคาทิกทิวฏฐิต เป็นต้น จัดเป็น ๑๐ สังยุตต์

เล่ม ๑๙ มหาวารวรรค ว่าด้วยโพธิปักขิยธรรม ๓๗ แต่เรียงลำดับเป็นมรรค (พร้อมทั้งองค์ธรรมก่อนมรรค) โพชฌงค์ สติปัญญา อินทรีย์ สัมมัปปธาน พละ อิทธิบาท รวมทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้อง เช่น นิเวศน์ สังโยชน์ อริยสังข์ ฉาน ตลอดจนถึงองค์คุณของพระโสดาบันและอานิสงส์ของการบรรลุโสดาปัตติผล จัดเป็น ๑๒ สังยุตต์

๔. อังคตตรนิกาย (ชุมนุมพระสูตรที่เพิ่มจำนวนขึ้นทีละหน่วย คือชุมนุมพระสูตรที่จัดรวมเข้าเป็นหมวดๆ เรียกว่า นิบาต หนึ่งๆ ตามลำดับจำนวนหัวข้อธรรมที่เพิ่มขึ้น เริ่มตั้งแต่หมวด ๑, หมวด ๒ ฯลฯ ไปจนถึงหมวด ๑๑ รวม ๑๑ นิบาต หรือ ๑๑ หมวดธรรม มี ๙,๕๕๗ สูตร)

Volume 16: *Nidānavagga*. Half of this volume deals with causes and conditions, i.e. the law of the Dependent Origination. The rest deals with the elements, the penetration of the Dhamma, the round of rebirths, material gain, etc. This section is classified into 10 *saṃyuttas*.

Volume 17: *Khandhavāravagga*. This volume deals with the various aspects of the five aggregates and miscellaneous subjects including concentration, together with some false views. This section is classified into 13 *saṃyuttas*.

Volume 18: *Saḷāyatanavagga*. Almost half of this volume deals with the six sense-bases in accordance with the Three Characteristics. The rest deals with the five precepts, ways of practice leading to the unconditioned, extremist views, etc. This section is classified into 10 *saṃyuttas*.

Volume 19: *Mahāvāravagga*. This volume covers the 37 virtues partaking of enlightenment, which are rearranged, starting with the Noble Eightfold Path (including other virtues prior to the Path) the seven enlightenment factors, the four bases of mindfulness, the five controlling faculties, the four right efforts, the five powers, the four paths of accomplishment, including other related topics, e.g. the five hindrances, the ten fetters, the Four Noble Truths, the absorptions, along with the attributes of Stream Entrants and the meritorious consequences of the fruition of Stream Entry. This section is classified into 12 *saṃyuttas*.

4. The *Aṅguttaranikāya* ‘Collection of Numerical Sayings’ (This collection of 9,557 discourses is classified into 11 divisions known as *nipāta*, which are arranged in progressive numerical order, starting from the groups of single items, followed by the groups of two and so on, to the groups of eleven.)

เล่ม ๒๐ เอก-ทุก-ติกนิบาต ว่าด้วยธรรม หมวด ๑ (เช่น ธรรมเอกที่ฝีกอบรมแล้ว เหมาะแก่การใช้งาน ได้แก่ จิต องค์คุณภายในอันเอกที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ยิ่งใหญ่ ได้แก่ ความไม่ประมาท ฯลฯ รวมทั้งเรื่องเอตทัคคะ) หมวด ๒ (เช่น สุข ๒ ลิปสามชุต, คนพาล ๒, บัณฑิต ๒, ปฏิสันถาร ๒, ฤทธิ์ ๒ ฯลฯ) หมวด ๓ (เช่น มารดาบิดามีฐานะต่อบุตร ๓ อย่าง, ความเมา ๓, อธิปไตย ๓, ลีลา ๓ ฯลฯ)

เล่ม ๒๑ จตุกนิบาต ว่าด้วยธรรม หมวด ๔ (เช่น อริยธัมม์ หรือ อารยธรรม ๔, พุทธบริษัท ๔, ปธาน ๔, อคติ ๔, จักร ๔, สังคหวัตถุ ๔ ฯลฯ)

เล่ม ๒๒ ปัญจก-ฉกนิบาต ว่าด้วยธรรม หมวด ๕ (เช่น พละ ๕, นีวรณ ๕, อภินหัจจเวกขณ ๕, นักรบ ๕ ฯลฯ) และ หมวด ๖ (เช่น สาราณียธรรม ๖, อนุตตริยะ ๖, คารวตา ๖, อภัพพฐาน ๖, ฯลฯ)

เล่ม ๒๓ สัตตก-อัฐก-นวกนิบาต ว่าด้วยธรรมหมวด ๗ (เช่น อริยทรัพย์ ๗, อนุสัย ๗, อปริหานิยธรรม ๗, สัมปปริสธรรม ๗, กัลยาณมิตรธรรม ๗, ภรรยา ๗ ฯลฯ) หมวด ๘ (เช่น โลกธรรม ๘, คุณสมบัติของภิกษุที่จะไปเป็นทูต ๘, ทาน ๘, ทานวัตถุ ๘, การบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ๓ ในระดับต่างๆ ๘, สัมปปริสทาน ๘, ทิฏฐธัมมิก-สัมปรายิกัตถกธรรม ๘ ฯลฯ) และหมวด ๙ (เช่น อาฆาตวัตถุ ๙, อนุปปพนิโรธ ๙, อนุปปพวิหาร ๙, นิพพานันตา ๙ ฯลฯ)

Volume 20: *Eka-, Duka-, and Tikanipāta*. This volume covers those topics of the Dhamma classified into groups of one (e.g. the prime object which when trained is apt for work, i.e. the mind; the inner prime virtue that is for great benefit, i.e. heedfulness; etc. including accounts of the Buddha's foremost disciples), groups of two (e.g. 13 sets of two types of happiness, two types of fool, two types of wise man, two types of kind reception, two types of prosperity, etc.), and groups of three (e.g. the three parental statuses with respect to their children, three types of intoxication, the three supremacies, the Threefold Training, etc.).

Volume 21: *Catukkanipāta*. This volume covers those topics of the Dhamma classified into groups of four (e.g. the four noble dhammas, the Four Assemblies, the four efforts, the four biases, the four virtues wheeling one to prosperity, the four bases of social solidarity, etc.)

Volume 22: *Pañcaka-, and Chakkanipāta*. This volume covers those topics of the Dhamma classified into groups of five (e.g. the five powers, the five hindrances, the five ideas to be constantly reviewed, the five warriors), and groups of six (e.g. the six states of conciliation, the six excellent experiences, the six reverences, the six impossibilities, etc.)

Volume 23: *Sattaka-, Aṭṭhaka- and Navakanipāta*. This volume covers those topics of the Dhamma classified into groups of seven (e.g. the seven noble treasures, the seven latent tendencies, the seven conditions of welfare, the seven qualities of a good man, the seven qualities of a good friend, the seven types of wife, etc.), groups of eight (e.g. the eight worldly conditions, the eight qualities of a messenger-to-be, the eight donations, the eight bases of donation, the eight levels on which to perfect the three bases of meritorious action, the eight gifts of a good man, the eight virtues conducive to the present and future benefits), and groups of nine (e.g. the nine objects of malice, the nine mental states of gradual

เล่ม ๒๔ ทสก-เอกาทสกนิบาต ว่าด้วยธรรม หมวด ๑๐ (เช่น สังโยชน์ ๑๐, สัญญา ๑๐, นาถกรณธรรม ๑๐, วัชฌิธรรม ๑๐ ฯลฯ) และ หมวด ๑๑ (เช่น ธรรมที่เกิดต่อกันตามธรรมดา ไม่ต้องเจตนา ๑๑, อานิสงส์เมตตา ๑๑ ฯลฯ)

ในอังกุตรนิกายมีข้อธรรมหลากหลายลักษณะ ตั้งแต่ที่ภูจฐัมมิกัถะ ถึงปรหมัถะ ทั้งสำหรับบรรพชิตและสำหรับคฤหัสถ์ กระจายกันอยู่โดยเรียงตามจำนวน

๕. ขุททนิกาย (ชุมนุมพระสูตร คาถาภาษิต คำอธิบาย และเรื่องราว เบ็ดเตล็ดที่จัดเข้าในสัณนิกายแรกไม่ได้ ๑๕ คัมภีร์)

เล่ม ๒๕ รวมคัมภีร์ย่อย ๕ คือ

(๑) **ขุททกปาฐะ** รวมบทสวดย่อยๆ เช่น มงคลสูตร รตนสูตร กรณียเมตตสูตร

(๒) **ธรรมบท** บทแห่งธรรม หรือบทร้อยกรองเอ่ยเอื้อนธรรม มี ๔๒๓ คาถา

(๓) **อุทาน** พระสูตรแสดงคาถาพุทธอุทาน มีความน่าเป็นร้อยแก้ว ๘๐ เรื่อง

(๔) **อิติวุตตกะ** พระสูตรที่ไม่ขึ้นต้นด้วย “เอวมเม สุตัง” แต่เชื่อมความเข้าสู่คาถาด้วยคำว่า “อิติ วุจจติ” รวม ๑๑๒ สูตร

attainment, the nine progressive abidings, the nine states of immediate Nibbāna).

Volume 24: *Dasaka-*, and *Ekādasakanipāta*. This volume covers those topics of the Dhamma classified into groups of ten (e.g. the ten fetters, the ten perceptions, the ten virtues which make for protection, the ten growths, etc.), and groups of eleven (e.g. the eleven phenomena that naturally arise one after another without volition, the eleven advantages of loving kindness, etc.).

In the *Aṅuttaranikāya*, the teachings included are multifarious in nature, ranging from the present benefit (*diṭṭhadhammikattha*) to the highest benefit (*paramattha*), meant for both the ordained and the laity. Scattered all over the whole collection, such teachings are arranged in groups according to the number of items in each group.

5. The *Khuddakanikāya* ‘Collection of Minor Works’ (This is a collection of discourses, verses, explanations, and miscellaneous subjects that cannot fit into the first four collections. There are 15 scriptures.)

Volume 25 includes five minor scriptures, namely:

(1) The *Khuddakapāṭha* ‘Shorter Texts’ covers minor discourses commonly used for chanting, e.g. *Maṅgalasutta*, *Ratanasutta*, *Karaṇīyamettasutta*.

(2) The *Dhammapada* ‘Anthologies of Sayings’ contains 423 verses of the Dhamma.

(3) The *Udāna* ‘Paeans of Joy’ covers 80 discourses with the Buddha’s solemn utterances in verse, but with introductory prose.

(4) The *Itivuttaka* ‘Thus Said’ covers 112 discourses, none of which begin with *Evaṃ me sutam* ‘Thus have I heard’, but all of

(๕) สุตตนิบาต ชุมนุมพระสูตรชุดพิเศษ ซึ่งเป็นคาถาล้วน หรือมีร้อยแก้วเฉพาะส่วนที่เป็นความนำ รวม ๗๑ สูตร

เล่ม ๒๖ มีคัมภีร์ย่อย ๔ ซึ่งเป็นบทประพันธ์ร้อยกรองคือคาถาล้วนได้แก่

(๑) วิมานวัตถุ เรื่องผู้เกิดในสวรรค์อยู่วิมาน เล่าการทำความดีของตนในอดีต ที่ทำให้ได้ไปเกิดเช่นนั้น ๘๕ เรื่อง

(๒) เปตวัตถุ เรื่องเปรตเล่ากรรมชั่วในอดีตของตน ๕๑ เรื่อง

(๓) เถรคาถา คาถาของพระอรหันตเถระ ๒๖๔ รูป ที่กล่าวแสดงความรู้สึกสงบประณีตในการบรรลุธรรม เป็นต้น

(๔) เถรีคาถา คาถาของพระอรหันตเถรี ๗๓ รูป ที่กล่าวแสดงความรู้สึกเช่นนั้น

เล่ม ๒๗ ชาตก ภาค ๑ รวมบทร้อยกรองคือคาถาแสดงคติธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสเมื่อครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ในอดีตชาติ และมีคาถาภาษิตของผู้อื่นปนอยู่บ้าง ภาคแรก ตั้งแต่เรื่องที่มีคาถาเดียว (เอกนิบาต) ถึงเรื่องมี ๔๐ คาถา (จัตตาสีสนิบาต) รวม ๕๒๕ เรื่อง

เล่ม ๒๘ ชาตก ภาค ๒ รวมคาถาอย่างในภาค ๑ นั้นเพิ่มอีก แต่เป็นเรื่องอย่างยาว ตั้งแต่เรื่องมี ๕๐ คาถา (ปัญญานิบาต) ถึงเรื่องมีคาถามากมาย (มหานิบาต) จบลงด้วยมหาเวสสันดรชาตก ซึ่งมี ๑,๐๐๐ คาถาภาคนี้มี ๒๒ เรื่อง บรรจบทั้งสองภาค เป็น ๕๔๗ ชาตก

which use the expression *Iti vuccati* ‘It is thus said’ to connect the introductory text in prose with the verses that follow.

(5) The *Suttanipāta* ‘Collected Discourses’ is a special collection of 71 discourses, composed either entirely in verse, or mostly in verse but with introductory prose.

Volume 26 comprises four scriptures composed entirely in verse, namely:

(1) The *Vimānavatthu* ‘Stories of Celestial Mansions’ covers accounts of those born in heaven, narrating their own good deeds in their past lives that brought about their present births. There are 85 such stories.

(2) The *Petavatthu* ‘Stories of the Departed’ covers accounts narrated by ghosts (*peta*) of their own evil deeds in the past. There are 51 such accounts.

(3) The *Theragāthā* ‘Verses of the Elders’ contains verses uttered by 264 Arahant elders, expressing the calm and delicate feeling in the penetration of the Dhamma.

(4) The *Therīgāthā* ‘Verses of the Women Elders’ contains verses uttered by 73 female Arahant elders, expressing the same kind of feeling as in the *Theragāthā*.

Volume 27: The *Jātaka* ‘Birth Stories’, *Part 1*. This volume is a collection of verses that expound the Buddha’s teachings in his previous lives, when he was still a *bodhisatta*. These are interspersed with a number of verses uttered by others. The first section ranges from stories with a single verse (*ekaniṣṭhā*) to stories with 40 verses (*cattālīsanipāta*). There are altogether 525 stories.

Volume 28: The *Jātaka* ‘Birth Stories’, *Part 2*. This volume is an additional collection of verses like those in Part 1. But the stories are longer, ranging from those with 50 verses (*Paññāsanipāta*) to those with a great number of verses (*Mahānipāta*), the last one being

เล่ม ๒๙ มหานิทเทส ภาษิตของพระสารีบุตรอธิบายขยายความ พระสูตร ๑๖ สูตร ในอัญญากรรรคแห่งสุดท้าย

เล่ม ๓๐ จุฬินิทเทส ภาษิตของพระสารีบุตรอธิบายขยายความ พระสูตร ๑๖ สูตรในปารายนวรรค และชัคควิสาณสูตร ในอูรควรรคแห่งสุดท้าย

เล่ม ๓๑ ปฏิสัมภิตามรรค ภาษิตของพระสารีบุตร อธิบายข้อธรรมที่ ลึกซึ้งต่างๆ เช่น เรื่อง ญาณ ทิฏฐิ อานาปาน อินทรีย์ วิโมกข์ เป็นต้น อย่าง พิสดาร เป็นทางแห่งปัญญาแตกฉาน

เล่ม ๓๒ อุปทาน ภาค ๑ บทประพันธ์ร้อยกรอง (คาถา) แสดง ประวัติพระอรหันต์ โดยเฉพาะในอดีตชาติ เริ่มด้วยพุทธอุปทาน (ประวัติของ พระพุทธเจ้า) บัจเจกพุทธอุปทาน (เรื่องราวของพระปัจเจกพุทธเจ้า) ต่อด้วย เถรอุปทาน (อัตตประวัติแห่งพระอรหันตเถระ) เริ่มแต่พระสารีบุตร พระ มหาโมคคัลลานะ พระมหากัสสปะ พระอนุรุทธะ ฯลฯ พระอานนท์ ต่อ เรื่อยไปจนจบภาค ๑ รวม ๔๑๐ รูป

เล่ม ๓๓ อุปทาน ภาค ๒ คาถาประพันธ์แสดงอัตประวัติพระอรหันตเถระ ต่ออีกจนถึงรูปที่ ๕๕๐

ต่อนั้นเป็นเถรอุปทาน แสดงเรื่องราวของพระอรหันตเถรี ๔๐ เรื่อง เริ่มด้วยพระเถรีที่ไม่คันทาม ๑๖ รูป ต่อด้วยพระเถรีที่สำคัญ คือ พระ มหาปชาบดีโคตมี พระเขมา พระอุบลวรรณา พระปฏาจารย์ ฯลฯ พระ ยโสธรา และท่านอื่นๆ

Mahāvessantarajātaka, with 1,000 verses. There are 22 stories in this part, bringing the total to 547 in both parts.

Volume 29: *Mahāniddeśa* ‘Great Expositions’. This volume covers the Elder Sāriputta’s explanations on the 16 discourses preached by the Buddha in the *Aṭṭhakavagga* of the *Suttanipāta*.

Volume 30: *Cūlaniddeśa*. ‘Small Expositions’. This volume covers the Elder Sāriputta’s explanations on the 16 discourses preached by the Buddha in the *Pārāyanavagga* and *Khaggavisāṇa-sutta* in the *Uragavagga* of the *Suttanipāta*.

Volume 31: *Paṭisambhidāmagga* ‘Way of Analysis’. This volume covers the Elder Sariputta’s explanations in great detail on such profound topics as insights, false views, mindfulness on breathing, spiritual faculties, and deliverance, all of which constitute the way of discriminating knowledge.

Volume 32: *Apadāna* ‘Lives of Arahants’, *Part 1*. This volume is a collection of verses about the personal histories of Arahants, especially in their past lives. It covers histories of Buddhas (*Buddha-apadāna*), accounts of Individually Enlightened Ones (*Pacceka-buddha-apadāna*), and autobiographies of Arahant elders (*Thera-apadāna*), beginning with the Elders Sāriputta, Mahā-moggallāna, Mahākassapa, Anuruddha, ... Ānanda, etc., followed by others until the end of Part 1, totalling 410 in number.

Volume 33: *Apadāna* ‘Lives of Arahants’, *Part 2*. This volume is a continuation of the first part, covering additional autobiographies of Arahant elders, to be concluded with the 550th’s.

Then comes the *Therī-apadāna* ‘Lives of Female Arahants’, which covers the stories of 40 female Arahant elders, starting with 16 elders whose names might not sound familiar, to be followed by such major female elders as Mahāpajāpati Gotamī, Khemā, Uppalavaṇṇā, Paṭācārā, ... Yasodharā and others.

ครั้นจบอุปทานแล้ว ท้ายเล่ม ๓๓ นี้ มีคัมภีร์ พุทธวงส์ เป็นคาถา ประพันธ์แสดงเรื่องของพระพุทธเจ้าในอดีต ๒๔ พระองค์ที่พระพุทธเจ้า พระองค์ปัจจุบันเคยได้ทรงเฝ้าและได้รับพยากรณ์ จนถึงประวัติของพระองค์เอง รวมเป็นพระพุทธเจ้า ๒๕ พระองค์

จบแล้วมีคัมภีร์สั้นๆ ชื่อ จรียาปิฎก เป็นท้ายสุด แสดงพุทธจริยาในอดีตชาติ ๓๕ เรื่องที่มีแล้วในชาดก แต่เล่าด้วยคาถาประพันธ์ใหม่ ซึ่งตัวอย่างการบำเพ็ญบารมีบางข้อ

ขุททกนิบาตนี้ เมื่อมองโดยภาพรวม ก็จะเห็นลักษณะที่กล่าวว่าเป็นที่ชุมนุมของคัมภีร์ปลีกย่อยเบ็ดเตล็ด คือ แม้จะมีถึง ๑๕ คัมภีร์ รวมได้ถึง ๙ เล่ม แต่

- มีเพียงเล่มแรกเล่มเดียว (๒๕) ที่หนักในด้านเนื้อหาหลักธรรม แต่ก็ เป็นคัมภีร์เล็กๆ ในเล่มเดียวมีถึง ๕ คัมภีร์ ทุกคัมภีร์มีความสำคัญและลึกซึ้งมาก

- อีก ๓ เล่ม (๒๘-๒๙-๓๐) คือ นิทเทส และ ปฏิสัมภิตามรรค แม้จะแสดงเนื้อหาธรรมโดยตรง แต่ก็ เป็นคำอธิบายของพระสาวก (พระสารีบุตร) ที่ไขความพุทธพจน์ที่มีอยู่แล้วในคัมภีร์ข้างต้น (ถือได้ว่าเป็นต้นแบบของ อรรถกถา)

- ที่เหลือจากนั้นอีก ๘ คัมภีร์ ล้วนเป็นบทประพันธ์ร้อยกรอง ที่มุ่งความไพเราะงดงามให้เร้าความรู้สึก เช่นเสริมศรัทธาเป็นต้น คือ

เล่ม ๒๖ วิมานวัตถุ เปตวัตถุ เถรคาถา เถรีคาถา เล่าประสบการณ์ ความรู้สึก และคติของคนดี คนชั่ว ตลอดจนพระอรหันตสาวกที่จะเป็นตัวอย่าง/แบบอย่างสำหรับเร้าให้เกิดความรู้สึกสังเวช เตือนใจ และเร้ากำลังใจ ให้ละความชั่ว ทำความดี และเพียรบำเพ็ญอริยมรรค

After the *Apadāna* comes the *Buddhavaṃsa* at the end of Volume 33. It is a collection of verses dealing with the stories of the 24 past Buddhas with whom the present Buddha had an audience, and by whom his own future Buddhahood was also predicted. It is then concluded with the history of the present Buddha himself, thus bringing the total to 25 Buddhas.

At the end of this whole collection is a short treatise called *Cariyāpiṭaka*. It deals with the 35 stories of the Buddha's modes of conduct in his past lives which are already covered in the *Jātaka* but which are retold, also in verse, exemplifying certain stages of the Ten Perfections.

As a whole, the *Khuddakanikāya* can be seen as a collection of miscellaneous treatises. Although there are 15 scriptures in nine volumes, only the first volume (Volume 25) focuses on the substance of the Buddha's teachings. All the five scriptures included in this single volume, albeit small, are quite important and very profound.

The other three volumes (28–30), namely *Niddesa* and *Paṭi-sambhidāmagga*, though directly dealing with the Buddha's teachings, are actually explanations given by his disciple (i.e. the Venerable Sāriputta). These explanations further clarify the Buddha's teachings which are already in the previous volume, and can thus be regarded as prototypes of the commentaries.

The remaining eight scriptures are all composed in verse, aiming for poetic beauty and to rouse feelings, e.g. to boost confidence:

Volume 26 (*Vimānavatthu*, *Petavatthu*, *Theragāthā*, and *Therīgāthā*). This volume deals with experiences, feelings, and ways of life of virtuous and vicious individuals, as well as Arahant disciples, which should serve as examples or models for rousing the sense of urgency, providing admonitions, and raising morale for Buddhists not to do any evil, to do good, and to cultivate the Noble Path with diligence.

เล่ม ๒๗-๒๘ ซาดก แสดงคติธรรมที่สั่งสอนและเร้าเตือนให้กำลังใจจากการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าเอง

เล่ม ๓๒-๓๓ อปทาน พุทธวงศ์ จริยาปิฎก เป็นบทร้อยกรอง บรรยายประวัติ ปฏิปทา และจริยา ของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวก ในแนวของวรรณศิลป์ที่จะเสริมปลาทะและจรรโลงศรัทธาในพระรัตนตรัย

ค. พระอภิธรรมปิฎก

ประมวลพุทธพจน์หมวดพระอภิธรรม คือหลักธรรมและคำอธิบายที่เป็นเนื้อหาวิชาล้วนๆ ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์ แบ่งเป็น ๗ คัมภีร์ (เรียกย่อหรือหัวใจว่า ส วิ ธา ปุ ก ย ป) ๑๒ เล่ม ดังนี้

๑. ัมมสังคณี
๒. วิมังค์
๓. ธาตุกถา
๔. ปุคคลบัญญัติ
๕. กถาวัตถุ
๖. ยมก
๗. ปัญฐาน

เล่ม ๓๔ (ัมม)สังคณี ต้นเล่มแสดงมาติกา (แม่บท) อันได้แก่บทสรุปแห่งธรรมทั้งหลายที่จัดเป็นชุดๆ มีทั้งชุด ๓ เช่น จัดทุกสิ่งทุกอย่างประดามี เป็นกุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ชุดหนึ่ง เป็น อดีตธรรม อนาคตธรรม ปัจจุบันธรรม ชุดหนึ่ง ฯลฯ และชุด ๒ เช่นจัดทุกสิ่งทุกอย่างเป็นสังขตธรรม อสังขตธรรม ชุดหนึ่ง โลกียธรรม โลกุตตรธรรม ชุดหนึ่ง เป็นต้น รวมทั้งหมดมี ๑๖๔ ชุด หรือ ๑๖๔ มาติกา

Volumes 27–28 (*Jātaka*). These stories give moral lessons, which provide instruction, admonition, and moral support, from the Buddha’s own experiences in perfecting the ten qualities leading to Buddhahood.

Volumes 32–33 (*Apadāna*, *Buddhavaṃsa*, and *Cariyāpiṭaka*). Composed in verse, they describe the personal history, way of practice, and conduct of the Buddhas, Individually Enlightened Ones (*Pacceka Buddha*), and Arahant disciples in such a literary style that will enhance one’s appreciation of, and boost one’s confidence in, the Triple Gem.

C. The *Abhidhammapiṭaka*

The compilation of the Buddha’s teachings classified as the *Abhidhamma* deals with the quintessence of the Doctrine in purely academic terms, without reference to individuals and events. Published in 12 volumes, the *Abhidhamma* is divided into seven treatises (known by their abbreviations as *Saṃ*, *Vi*, *Dhā*, *Pu*, *Ka*, *Ya*, and *Pa*) as follows:

1. *Dhammasaṅgaṇī* ‘Enumeration of Phenomena’
2. *Vibhaṅga* ‘The Book of Divisions’
3. *Dhātukathā* ‘Discussion with Reference to the Elements’
4. *Puggalapaññatti* ‘Designation of Individuals’
5. *Kathāvatthu* ‘Points of Controversy’
6. *Yamaka* ‘The Book of Pairs’
7. *Paṭṭhāna* ‘The Book of Relations’.

Volume 34: (*Dhamma*)*Saṅgaṇī*. The earlier portion of this volume deals with matrices (*mātikā*) or summaries of all phenomena (*dhamma*) organised in sets of three, e.g. things wholesome (*kusaladhamma*), unwholesome (*akusaladhamma*), and indeterminate (*avyākatadhamma*); things past (*aññatadhamma*), future (*anāgatadhamma*), and present (*paccuppannadhamma*), etc.; and sets of two, e.g. things conditioned (*saṅkhatadhamma*), and unconditioned (*asaṅkhatadhamma*); things mundane (*lokiyadhamma*), and supramundane (*lokuttaradhamma*), etc. Altogether there are 164 sets or matrices.

ตอนต่อจากนั้น ซึ่งเป็นเนื้อหาส่วนสำคัญของคัมภีร์นี้เป็นคำวิไลชชณา ขยายความมาติกาที่ ๑ เป็นตัวอย่าง แสดงให้เห็นกุศลธรรม อกุศลธรรม และอัปยาคธรรม ที่กระจายออกไปในแง่ของจิต เจตสิก รูป และนิพพาน

ท้ายเล่มมีอีก ๒ บท แต่ละบทแสดงคำอธิบายย่อหรือคำจำกัดความ ข้อธรรมทั้งหลายในมาติกาที่กล่าวถึงข้างต้นจนครบ ๑๖๔ มาติกา ได้คำจำกัด ความข้อธรรมใน ๒ บทต่างแนวกันเป็น ๒ แบบ (แต่บทท้ายจำกัดความไว้ เพียง ๑๒๒ มาติกา)

เล่ม ๓๕ วิมังค์ ยกหลักธรรมสำคัญๆ ขึ้นมาแจกแจง แยกแยะอธิบาย กระจายออกให้เห็นทุกแง่ และวินิจฉัยจนชัดเจนจบไปเป็นเรื่องๆ รวมอธิบาย ทั้งหมด ๑๘ เรื่อง คือขันธ ๕ อายุตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ อริยสัจ ๔ อินทรีย์ ๒๒ ปฏิจจสมุปบาท สติปัญญา ๔ ลัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ โพชฌงค์ ๗ มรรคมีองค์ ๘ ฉาน อปปมัญญา คีล ๕ ปฏิสัมภีทา ๔ ญาณประเภทต่างๆ และเบ็ดเตล็ดว่าด้วยอกุศลธรรมต่างๆ อธิบายเรื่องใด ก็เรียกว่า *วิมังค์* ของ เรื่องนั้น เช่น อธิบายขันธ ๕ ก็เรียก *ขันธวิมังค์* เป็นต้น รวมมี ๑๘ วิมังค์

เล่ม ๓๖ มี ๒ คัมภีร์ คือ *ชาตูกถา* นำข้อธรรมในมาติกาทั้งหลาย และ ข้อธรรมอื่นๆ อีก ๑๒๕ อย่าง มาจัดเข้าในขันธ ๕ อายุตนะ ๑๒ และธาตุ ๑๘ ว่าข้อใดจัดเข้าได้หรือไม่ได้ในอย่างไร และ *บุคคลบัญญัติ* บัญญัติ ความหมายของชื่อที่ใช้เรียกบุคคลต่างๆ ตามคุณธรรม เช่นว่า *โสดาบัน* ได้แก่ “บุคคลผู้ละสังโยชน์ ๓ ได้แล้ว” ดังนี้ เป็นต้น

After this comes the important part of this scripture, which comprises expositions on the first matrices as an example, showing how wholesome, unwholesome, and indeterminate states are distributed in terms of consciousness (*citta*), mental factors (*cetasika*), corporeality (*rūpa*) and *nibbāna*.

Towards the end of the scripture there are two chapters, each giving brief explanations or definitions of the Dhammas in the foregoing matrices until all the 164 matrices are dealt with, yielding two different sorts of definition of the Dhammas in the two chapters (though definitions of only 122 matrices are given in the last chapter).

Volume 35: *Vibhaṅga*. In this volume 18 important topics of the teachings are separately enumerated, analysed and discerned in all aspects, namely the five aggregates, the 12 sense-fields, the 18 elements, the Four Noble Truths, the 22 faculties, the Dependent Origination, the four foundations of mindfulness, the four right efforts, the four paths of accomplishment, the seven enlightenment factors, the eightfold path, the absorptions, the four unbounded states of mind, the Five Precepts, the four modes of practice, the various types of insight and miscellaneous topics on the unwholesome states. Each section dealing with one of these topics is called the *vibhaṅga* of that topic, e.g. *khandhavibhaṅga*, on the five aggregates. Thus there are 18 sections (*vibhaṅga*) altogether.

Volume 36 comprises two scriptures: *Dhātukathā* ‘Discussion with Reference to the Elements’, and *Puggalapaññatti* ‘Designation of Individuals’. In the former, the teachings in the matrices (*Mātikā*) and other 125 items of the Dhamma are brought up to see whether each of them can fit into any of the five aggregates, the 12 sense-fields, and the 18 elements. In the latter, definitions are given to designations of individuals according to their virtue. For instance, a *Sotāpanna* ‘Stream Entrant’ is an individual who has severed the first three fetters.

เล่ม ๓๗ กถาวัตถุ คัมภีร์ที่พระโมคคัลลิตบุดรติสเถระ ประธานการสังคายนาครั้งที่ ๓ เรียบเรียงขึ้นเพื่อแก้ความเห็นผิดของนิกายต่างๆ ในพระพุทธศาสนาครั้งนั้น ซึ่งได้แตกแยกกันออกไปแล้วถึง ๑๘ นิกาย เช่น ความเห็นว่า พระอรหันต์เสื่อมจากอภัตตผลได้ เป็นพระอรหันต์พร้อมกับการเกิดได้ ทุกอย่างเกิดจากกรรม เป็นต้น ประพันธ์เป็นคำปูลงฉาวิไลสน่ามีทั้งหมด ๒๑๙ กถา

เล่ม ๓๘ ยมก ภาค ๑ คัมภีร์ยมนอธิบายหลักกรรมสำคัญ ให้เห็นความหมายและขอบเขตอย่างชัดเจน และทดสอบความรู้อย่างลึกซึ้ง ด้วยวิธีตั้งคำถามย้อนกันเป็นคู่ๆ (ยมก แปลว่า “คู่”) เช่น ถามว่า “ธรรมทั้งปวงที่เป็นกุศล เป็นกุศลมูล หรือว่า ธรรมทั้งปวงที่เป็นกุศลมูล เป็นกุศล”, “รูป (ทั้งหมด) เป็นรูปขันธ์ หรือว่ารูปขันธ์ (ทั้งหมด) เป็นรูป”, “ทุกข์ (ทั้งหมด) เป็นทุกข์ขันธ์ หรือว่าทุกข์ขันธ์ (ทั้งหมด) เป็นทุกข์” หลักกรรมที่นำมาอธิบายในเล่มนี้มี ๗ คือ มูล (เช่นกุศลมูล) ขันธ์ อายตนะ ธาตุ สัจจะ สังขาร อนุสัย ถามตอบอธิบายเรื่องใด ก็เรียกว่า ยมก ของเรื่องนั้นๆ เช่น มูลยมก ขันธยมก เป็นต้น เล่มนี้จึงมี ๗ ยมก

เล่ม ๓๙ ยมก ภาค ๒ ถามตอบอธิบายหลักกรรมเพิ่มเติมจากภาค ๑ อีก ๓ เรื่อง คือ จิตตยมก ธรรมยมก (กุศล-อกุศล-อัปยาคตธรรม) อินทริยยมก บรรจุเป็น ๑๐ ยมก

เล่ม ๔๐ ปฏฐาน ภาค ๑ คัมภีร์ปฏฐาน อธิบายปัจจัย ๒๔ โดยพิสดารแสดงความสัมพันธ์อิงอาศัยเป็นปัจจัยแก่กันแห่งธรรมทั้งหลายในแง่ด้านต่างๆ ธรรมที่นำมาอธิบายก็คือ ข้อธรรมที่มีในมัตติกา คือแม่บทหรือบทสรุปธรรม ซึ่งกล่าวไว้แล้วในต้นคัมภีร์สังคณีนั่นเอง แต่อธิบายเฉพาะ ๑๒๒ มัตติกาแรกๆ ที่เรียกว่า อภิธรรมมัตติกา

Volume 37: *Kathāvatthu*. This treatise was compiled by the Elder Moggalliputtatissa, who presided over the Third Rehearsal, to correct the false views held by the various groups in Buddhism at that time, which had been split into as many as 18 sects. Examples of the false views are that it was possible for an Arahant to retrogress from the Fruit of the Worthy One (*arahattaphala*); that it was possible for Arahantship to be congenial; that all things were conditional on deeds. There are altogether 219 subjects composed in the form of questions and answers.

Volume 38: *Yamaka, Part 1*. This volume explains important topics of the Dhamma to elucidate the meaning and scope and test one's in-depth knowledge of the Dhamma by means of posing a pair of questions in reverse order of each other (literally, *yamaka* 'pair'). For instance, whether all phenomena that are wholesome are wholesome roots, or all phenomena that are wholesome roots are wholesome; whether (all) corporeality are corporeal aggregates, or (all) corporeal aggregates are corporeal; whether (all) sufferings are the truth of suffering, or (all) the truth of suffering is suffering. The topics of the Dhamma to be explained in this volume are seven in number, namely roots (e.g. *kusalamūla*), aggregates, sense-fields, elements, truth, compounded things, and latent dispositions. The question pairs as well as their answers and explanations on each topic are known by the name of that topic, e.g. *Mūlayamaka*, *Khandhayamaka*. Thus there are altogether seven *yamakas*.

Volume 39: *Yamaka, Part 2*. This volume covers questions and answers explaining the teachings in addition to Part 1 with three more topics: *Cittayamaka*, *Dhammayamaka* (wholesome, unwholesome and neutral states) and *Indriyayamaka*, adding up to a total of 10 *yamakas*.

Volume 40: *Paṭṭhāna, Part 1*. This treatise explains the 24 factors in detail, showing the interdependence and mutual conditionality of all phenomena in various respects. The phenomena explained are taken from those in the matrices, or summaries, already dealt with in the earlier portion of the *Sanṅgaṇī* though only the first 122 matrices, i.e. the *Abhidhamma-mātikā* are covered.

ปฏิฐานเล่มแรกนี้ อธิบายความหมายของปัจจัย ๒๔ เป็นการปูพื้นความเข้าใจเบื้องต้นก่อน จากนั้นจึงเข้าสู่เนื้อหาของเล่ม คือ อนุโลมติกปฏิฐาน อธิบายความเป็นปัจจัยแก่กันแห่งธรรมทั้งหลายในแม่บทชุด ๓ (ติกมาติกา) โดยปัจจัย ๒๔ นั้น เช่นว่า กุศลธรรมเป็นปัจจัยแก่กุศลธรรม โดยอุปนิสสยปัจจัยอย่างไร กุศลธรรมเป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมโดยอุปนิสสยปัจจัยอย่างไร อกุศลธรรมเป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมโดยอุปนิสสยปัจจัยอย่างไร กุศลธรรมเป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมโดยอาร์มมณปัจจัยอย่างไร ฯลฯ ฯลฯ (เล่มนี้อธิบายแต่ในเชิงอนุโลม คือตามนัยปกติ ไม่อธิบายตามนัยปฏิสธ จึงเรียกว่า อนุโลมปฏิฐาน)

เล่ม ๔๑ ปฏิฐาน ภาค ๒ อนุโลมติกปฏิฐาน ต่อ คืออธิบายความเป็นปัจจัยแก่กันแห่งธรรมทั้งหลายในแม่บทชุด ๓ ต่อจากเล่ม ๔๐ เช่น อดีตธรรมเป็นปัจจัยแก่ปัจจุบันธรรมโดยอาร์มมณปัจจัย (พิจารณารูป เสียง เป็นต้น ที่ดับเป็นอดีตไปแล้ว ว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เกิดความโทมนัสขึ้น ฯลฯ) เป็นต้น

เล่ม ๔๒ ปฏิฐาน ภาค ๓ อนุโลมทุกปฏิฐาน อธิบายความเป็นปัจจัยแก่กันแห่งธรรมทั้งหลาย ในแม่บทชุด ๒ (ทุกมาติกา) เช่น โลเกียรธรรมเป็นปัจจัยแก่โลกียรธรรม โดยอาร์มมณปัจจัย (รูปายตนะเป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาน ฯลฯ) ดังนี้ เป็นต้น

เล่ม ๔๓ ปฏิฐาน ภาค ๔ อนุโลมทุกปฏิฐาน ต่อ

เล่ม ๔๔ ปฏิฐาน ภาค ๕ ยังเป็นอนุโลมปฏิฐาน แต่อธิบายความเป็นปัจจัยแก่กันแห่งธรรมทั้งหลายในแม่บทต่างๆ ข้ามชุดกันไปมา ประกอบด้วยอนุโลมทุกติกปฏิฐาน ธรรมในแม่บทชุด ๒ (ทุกมาติกา) โยงกับธรรมในแม่บทชุด ๓ (ติกมาติกา) เช่น อธิบาย “กุศลธรรมที่เป็นโลกุตตรธรรมเป็นปัจจัยแก่กุศลธรรมที่เป็นโลกียรธรรม โดยอธิปัตติปัจจัย” เป็นอย่างไร เป็นต้น อนุโลมติกทุกปฏิฐาน ธรรมในแม่บทชุด ๓ (ติกมาติกา) โยงกับธรรมในแม่บทชุด ๒ (ทุกมาติกา) อนุโลมติกติกปฏิฐาน ธรรมในแม่บทชุด ๓ (ติกมาติกา) โยงกับธรรมในแม่บทชุด ๓ (ติกมาติกา) โยงระหว่าง

The first volume of *Paṭṭhāna* explains the meaning of the 24 factors, providing background information before delving into the main subject of the volume, namely *anuloma-tika-paṭṭhāna*. It explains the mutual conditionality of all phenomena in the group-of-three matrices through the 24 factors; e.g. how wholesome states are conditions for wholesome states through inducement conditions, how wholesome states are conditions for unwholesome states through inducement conditions, how unwholesome states are conditions for wholesome states through inducement conditions, how wholesome states are conditions for unwholesome states through object conditions, etc. etc. This volume provides the explanations in regular order, rather than in negative order; hence the term *anulomapaṭṭhāna* (*anuloma* ‘regular’).

Volume 41: *Paṭṭhāna, Part 2, Anuloma-tika-paṭṭhāna* (cont.). This volume further explains the mutual conditionality of all phenomena in the group-of-three matrices as a continuation of volume 40; e.g. past states are conditions for present states through object conditions (as grief arises when one contemplates the impermanence, suffering and selflessness of visual forms and sounds that are gone and past), etc.

Volume 42: *Paṭṭhāna, Part 3, Anuloma-duka-paṭṭhāna*. This volume explains the mutual conditionality of all phenomena in the group-of-two matrices; e.g. how mundane states are conditions for supramundane states through object conditions (as when visible forms are conditions for eye-consciousness), etc.

Volume 43: *Paṭṭhāna, Part 4, Anuloma-duka-paṭṭhāna* (cont.)

Volume 44: *Paṭṭhāna, Part 5*. This volume is still on *Anuloma-paṭṭhāna*, but explains the mutual conditionality of all phenomena in the matrices across different groups. It comprises *Anuloma-duka-tika-paṭṭhāna*, relating phenomena in the group-of-two matrices (*duka-mātikā*) to those in the group-of-three matrices (*tika-mātikā*); e.g. how wholesome states that are supramundane are conditions for wholesome states that are mundane through predominance conditions; *Anuloma-tika-duka-paṭṭhāna*, relating

ต่างชุดกัน เช่น อธิบายว่า “กุศลธรรมที่เป็นอดีตธรรม เป็นปัจจัยแก่อกุศลธรรมที่เป็นปัจจุบันธรรม” เป็นอย่างไร เป็นต้น อนุโลมทุกทุกปฏิฐาน ธรรมในแม่บทชุด ๒ (ทุกมาติกา) กับธรรมในแม่บทชุด ๒ (ทุกมาติกา) โยงระหว่างต่างชุดกัน เช่น ชุดโลกียะโลกุตตระ กับชุดสังขตะอสังขตะ เป็นต้น

เล่ม ๔๕ ปฏิฐาน ภาค ๖ เป็นปัจจนียปฏิฐาน คืออธิบายความเป็นปัจจัยแก่กันแห่งธรรมทั้งหลายอย่างเล่มก่อนๆ นั้นเอง แต่อธิบายแง่ปฏิเสชแยกเป็น ปัจจนียปฏิฐาน คือ ปัจจนีย (ปฏิเสช) + ปัจจนีย (ปฏิเสช) เช่นว่า ธรรมที่ไม่ใช่กุศล อาศัยธรรมที่ไม่ใช่กุศลเกิดขึ้นโดยเหตุปัจจัย เป็นอย่างไร อนุโลมปัจจนียปฏิฐาน คือ อนุโลม + ปัจจนีย (ปฏิเสช) เช่นว่า อาศัยโลกียธรรม ธรรมที่ไม่ใช่โลกุตตระธรรม เกิดขึ้นโดยเหตุปัจจัย เป็นอย่างไร ปัจจนียอนุโลมปฏิฐาน คือ ปัจจนีย (ปฏิเสช) + อนุโลม เช่นว่า อาศัยธรรมที่ไม่ใช่กุศล ธรรมที่เป็นอกุศล เกิดขึ้นโดยเหตุปัจจัยเป็นอย่างไร และในทั้ง ๓ แบบนี้ แต่ละแบบ จะอธิบายโดยใช้ธรรมในแม่บทชุด ๓ แล้วต่อด้วยชุด ๒ แล้วข้ามชุดระหว่างชุด ๒ กับชุด ๓ ชุด ๓ กับชุด ๒ ชุด ๓ กับชุด ๓ ชุด ๒ กับชุด ๒ จนครบทั้งหมดเหมือนกัน ดังนั้นแต่ละแบบจึงแยกชอยละเอียดออกไปเป็น ติก- ทุก- ทุกติก- ติกทุก- ติกติก- ทุกทุก- ตามลำดับ (เขียนให้เต็มเป็นปัจจนียติกปฏิฐาน ปัจจนียทุกปฏิฐาน ปัจจนียทุกติกปฏิฐาน ฯลฯ ดังนี้เรื่อยไปจนถึงท้ายสุดคือ ปัจจนียอนุโลมทุกทุกปฏิฐาน)

phenomena in the group-of-three matrices (*tika-mātikā*) to those in the group-of-two matrices (*duka-mātikā*); *Anuloma-tika-tika-paṭṭhāna*, relating phenomena in the group-of-three matrices (*tika-mātikā*) to different groups of phenomena also in the group-of-three matrices (*tika-mātikā*); e.g. how past wholesome states are conditions for present unwholesome states; and *Anuloma-duka-duka-paṭṭhāna*, relating phenomena in the group-of-two matrices (*duka-mātikā*) to different groups of phenomena also in the group-of-two matrices (*duka-mātikā*), e.g. the group of mundane and supramundane states to the group of conditioned things and the Unconditioned.

Volume 45: *Paṭṭhāna, Part 6.* This volume deals with *paccanīya-paṭṭhāna*. It explains the mutual conditionality of all phenomena, just as in the previous volumes, but in a negative way. The divisions are as follows: *paccanīya-paṭṭhāna*, i.e. *paccanīya* (negative) + *paccanīya* (negative); e.g. how non-wholesome states arise from non-wholesome states through root conditions; *anuloma-paccanīya-paṭṭhāna*, i.e. *anuloma* (regular) + *paccanīya* (negative); e.g. how non-supramundane states arise from mundane states through root conditions; and *paccanīyānuloma-paṭṭhāna*, i.e. *paccanīya* (negative) + *anuloma* (regular); e.g. how unwholesome states arise from non-wholesome states through root conditions. In each of the three models, explanations are given using phenomena in the group-of-three matrices, followed by those in the group-of-two, and then across the groups, i.e. the group-of-two to the group-of-three, the group-of-three to the group-of-two, the group-of-three to the group-of-three, and the group-of-two to the group-of-two, until all are covered. Therefore, each model is further divided into *tika-*, *duka-*, *duka-tika-*, *tika-duka-*, *tika-tika-*, and *duka-duka-*, respectively (the full forms are: *paccanīya-tika-paṭṭhāna*, *paccanīya-duka-paṭṭhāna*, *paccanīya-duka-tika-paṭṭhāna*, etc., to be concluded with *paccanīyānuloma-duka-duka-paṭṭhāna*).

คัมภีร์ปฏิฐานนี้ ท่านอธิบายค่อนข้างละเอียดเฉพาะเล่มต้นๆ เท่านั้น เล่มหลังๆ ท่านแสดงไว้แต่หัวข้อหรือแนว และทิ้งไว้ให้ผู้เข้าใจแนวนั้นแล้ว เอาไปแจกแจงโดยพิสดารเอง โดยเฉพาะเล่มสุดท้ายคือภาค ๖ แสดงไว้ย่อ ย่อที่สุด แม้กระนั้นก็ยังเป็นหนังสือถึง ๖ เล่ม หรือ ๓,๓๒๐ หน้า กระจายพิมพ์ ถ้าอธิบายโดยพิสดารทั้งหมด จะเป็นเล่มหนังสืออีกจำนวน มากมายหลายเท่าตัว ท่านจึงเรียกปฏิฐานอีกชื่อหนึ่งว่า *มหาปกรณ์* แปลว่า “ตำราใหญ่” ใหญ่ทั้งโดยขนาดและโดยความสำคัญ

พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า พระไตรปิฎกมีเนื้อความทั้งหมด ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้น ๒ แบ่งเป็น พระวินัยปิฎก ๒๑,๐๐๐ พระธรรมชั้น ๒ พระ สุตตันตปิฎก ๒๑,๐๐๐ พระธรรมชั้น ๒ และพระอภิธรรมปิฎก ๔๒,๐๐๐ พระ ธรรมชั้น ๒

อรรถกถาและคัมภีร์รุ่นต่อมา

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสแสดงคำสอนคือพระธรรมวินัยแล้ว สาวกทั้ง พระสงฆ์และคฤหัสถ์ก็นำหลักธรรมวินัยนั้นไปเล่าเรียนศึกษา คำสอนหรือ พุทธพจน์ส่วนใดที่ยาก ต้องการคำอธิบาย นอกจากทูลถามจากพระพุทธเจ้า โดยตรงแล้ว ก็มีพระสาวกผู้ใหญ่ที่เป็นอุปัชฌาย์หรืออาจารย์คอยแนะนำ ชี้แจงช่วยตอบข้อสงสัย

คำอธิบายและคำตอบที่สำคัญก็ได้รับการทรงจำถ่ายทอดต่อกันมา ควบคู่กับหลักธรรมวินัยที่เป็นแม่บทนั้นๆ จากสาวกรุ่นก่อนสู่สาวกรุ่นหลัง ต่อมาเมื่อมีการจัดหมวดหมู่พระธรรมวินัยเป็นพระไตรปิฎกแล้ว คำชี้แจง อธิบายเหล่านั้นก็เป็นระบบและมีลำดับไปตามพระไตรปิฎกด้วย

In the *Paṭṭhāna*, fairly detailed explications are given only in the earlier volumes, while in the later volumes merely bare outlines can be found, thereby leaving it for those who have already grasped the line of thought to elaborate for themselves. Part 6, in particular, gives the briefest accounts of all. Even so, it comprises six tomes or some 3,320 printed pages. Had detailed explanations been all provided, the number of volumes would have multiplied. Hence this scripture is known as *Mahāpakaraṇa*, literally meaning ‘great scripture’, both in size and in significance.

According to the commentators, the Pali Canon comprises 84,000 units of teaching (*dhammakhandha*), of which 21,000 units belong to the *Vinayaṭīka*, 21,000 units to the *Suttantapīṭaka*, and the remaining 42,000 units to the *Abhidhammapīṭaka*.

The commentaries and subsequent generations of scriptures

After the Buddha expounded his teachings, namely the Doctrine and Discipline, his disciples, both ordained and lay, would study them. When they found any teachings or words of the Buddha that were difficult to understand or that needed explanations, not only did they directly put queries to the Buddha himself, but they also sought help from his senior disciples who were their preceptors or teachers for advice, clarification and answers to their questions.

The important explanations and replies were then committed to memory and handed down from one generation of disciples to the next in tandem with the doctrinal and disciplinary items themselves. After the classification of the Buddha’s teachings in the form of the Tipīṭaka, such explanations became systematised and arranged in accordance with the Pali Canon.

The explanations of the words of the Buddha, or of doctrinal and disciplinary items—or the explanations of texts in the Pali Canon—are called *Aṭṭhakathā* (commentaries).

คำอธิบายพุทธพจน์หรือหลักธรรมวินัย หรือคำอธิบายความในพระไตรปิฎกนั้น เรียกว่า อรรถกถา

เมื่อมีการทรงจำถ่ายทอดพระไตรปิฎกด้วยวิธีฆปาฐะ ก็มีการทรงจำถ่ายทอดอรรถกถาประกอบควบคู่ไปด้วย จนกระทั่งเมื่อมีการจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลานเป็นลายลักษณ์อักษร ณ ประเทศลังกา ประมาณพ.ศ. ๔๖๐ ตำนานก็กล่าวว่า ได้มีการจารึกอรรถกถาร่วมไปด้วยเช่นกัน

อนึ่ง พึงสังเกตว่า พุทธพจน์หรือข้อความในพระไตรปิฎกนั้น ในภาษาวิชาการท่านนิยมเรียกว่า *บาลี* หรือ *พระบาลี* หมายถึงพุทธพจน์ที่รักษาไว้ในพระไตรปิฎก ไม่พึงสับสนกับ *ภาษาบาลี* (คำว่า *บาลี* มาจาก *ปาฐ* ชาติ ซึ่งแปลว่า "รักษา") สำหรับบาลีหรือพระไตรปิฎกนั้น ท่านทรงจำถ่ายทอดกันมาและจารึกเป็นภาษาบาลีมคธ แต่อรรถกถา สืบมาเป็นภาษาสิงหล

ทั้งนี้สำหรับพระไตรปิฎกนั้นชัดเจนอยู่แล้ว ในฐานะเป็นตำราแม่บท อยู่ข้างผู้สอน จึงจะต้องรักษาให้คงอยู่อย่างเดิมโดยแม่นยำที่สุดตามพระดำรัสของพระผู้สอนนั้น ส่วนอรรถกถาเป็นคำอธิบายสำหรับผู้เรียน จึงจะต้องช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจได้ดีที่สุด เมื่ออรรถกถาสืบมาในลังกา ก็จึงถ่ายทอดกันเป็นภาษาสิงหล จนกระทั่งถึงช่วง พ.ศ. ๙๕๐-๑๐๐๐ จึงมีพระอาจารย์ผู้ใหญ่ เช่น พระพุทธโฆสะ และพระธรรมปาละ เดินทางจากชมพูทวีป มายังลังกา และแปลเรียบเรียงอรรถกถากลับเป็นภาษาบาลีมคธ อย่างที่มีอยู่และใช้ศึกษากันในปัจจุบัน

ลักษณะสำคัญของอรรถกถา คือ เป็นคัมภีร์ที่อธิบายความในพระไตรปิฎกโดยตรง หมายความว่า พระไตรปิฎกแต่ละสูตรแต่ละส่วนแต่ละตอนแต่ละเรื่อง ก็มีอรรถกถาที่อธิบายจำเพาะสูตรจำเพาะส่วนตอนหรือเรื่องนั้นๆ และอธิบายตามลำดับไป โดยอธิบายทั้งคำศัพท์หรือถ้อยคำอธิบายข้อความ ชี้แจงความหมาย ขยายความหลักธรรมหลักวินัย และเล่าเรื่องประกอบ ตลอดจนจนแสดงเหตุปัจจัยแวดล้อมหรือความเป็นมาของการที่พระพุทธเจ้าจะตรัสพุทธพจน์นั้นๆ หรือเกิดเรื่องราวนั้นๆ ขึ้น พร้อมทั้ง

As the Pali Canon was committed to memory and transmitted orally, so too were the commentaries.

When the Pali Canon was inscribed on palm leaves in Sri Lanka around the year B.E. 460, legend has it that the commentaries were also put in writing at the same time.

It is noteworthy that the words of the Buddha, or texts in the Tipiṭaka, are usually referred to, in academic jargon, as the *Pāli*, meaning ‘the words of the Buddha preserved in the Tipiṭaka’. This should not be confused with the *Pāli language*. (The word *Pāli* is derived from the root *pāl*, meaning ‘to preserve’.) The Pali Canon or Tipiṭaka was memorised, handed down and recorded in the Pali language, while the commentaries were in Sinhala.

The Pali Canon as the primary source text obviously belongs to the *Teacher’s* side. It should therefore be preserved in its original state as accurately as possible according to what the Teacher taught. The commentaries, on the other hand, are explanations meant for the *learner*. They are therefore supposed to aid his understanding in the best possible way. When the commentaries were introduced into Sri Lanka, they were transmitted in Sinhala. It was not until around B.E. 950–1000 that they were translated and compiled back into Pali by the Elders Buddhaghosa and Dhammapāla, both of whom travelled from India to Sri Lanka. Hence the extant Pali version we study today.

One important characteristic of the commentaries is that they directly expound on texts in the Canon. This means that for individual discourses, portions, sections, or subjects in the Canon, there will be specific commentaries arranged in sequence, which provide explanations on some technical terms or words, explanations on passages, clarifications on meanings, explications on doctrinal and disciplinary items, supplemental matters, as well as the circumstances or background stories related to the given saying of the Buddha, together with any pertinent matters that would enhance the understanding of the Buddha’s saying or the contents in the Pali Canon.

เชื่อมโยงประมวลความเป็นมาเป็นไปต่างๆ ที่จะช่วยให้เข้าใจพุทธพจน์หรือเรื่องราวในพระไตรปิฎกชัดเจนขึ้น

พระไตรปิฎกมีอรรถกถาที่อธิบายตามลำดับคัมภีร์ดังนี้

พระไตรปิฎก	อรรถกถา	ผู้เรียบเรียง
ก.พระวินัยปิฎก		
๑.พระวินัยปิฎก (ทั้งหมด)	สมันตปาสาทิกา	พระพุทธโฆสะ
ข.พระสุตตันตปิฎก		
๒.ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี	"
๓.มัชฌิมนิกาย	ปปัญจสูทนี	"
๔.สังยุตตนิกาย	สารัตถตปกาสินี	"
๕.อังคุตตรนิกาย	มโนรทปุรณี	"
๖.ขุททกปาฐะ (ขุททกนิกาย)	ปรมัตถโชติกา	"
๗.ธรรมบท (")	ธัมมปทัฏฐกถา*	"
๘.อุทาน (")	ปรมัตถทีปนี	พระธรรมปาละ
๙.อิติวุตตกะ (")	"	"
๑๐.สุตตันนิบาต (")	ปรมัตถโชติกา	พระพุทธโฆสะ
๑๑.วิมานวัตถุ (")	ปรมัตถทีปนี	พระธรรมปาละ
๑๒.เปตวัตถุ (")	"	"
๑๓.เถรคาถา (")	"	"
๑๔.เถรีคาถา (ขุททกนิกาย)	ปรมัตถทีปนี	พระธรรมปาละ
๑๕.ชาดก (")	ชาดกัฏฐกถา*	พระพุทธโฆสะ

* ที่จริงมีชื่อเฉพาะว่า *ปรมัตถโชติกา* ด้วยเหมือนกัน และที่ว่าพระพุทธโฆสะเป็นผู้เรียบเรียงคัมภีร์ทั้งสองนั้นนั้น คงจะเป็นหัวหน้าคณะ โดยมีผู้อื่นร่วมงานด้วย

The Pali Canon volumes together with the corresponding commentaries are given as follows.

Pali Canon	Commentaries	Author
A. Vinayaṭṭakā		
1. <i>Vinayaṭṭakā</i> (all)	<i>Samantapāsādikā</i>	Buddhaghosa
B. Suttantapṭakā		
2. <i>Dīghanikāya</i>	<i>Sumaṅgalavilāsinī</i>	Buddhaghosa
3. <i>Majjhimanikāya</i>	<i>Papañcasūdanī</i>	”
4. <i>Saṃyuttanikāya</i>	<i>Sāratthapakāsinī</i>	”
5. <i>Aṅguttaranikāya</i>	<i>Manorathapūraṇī</i>	”
6. <i>Khuddakapāṭha</i> (<i>Khuddakanikāya</i>)	<i>Paramatthajotikā</i>	”
7. <i>Dhammapada</i> (<i>Khuddakanikāya</i>)	<i>Dhammapadaṭṭhakathā*</i>	”
8. <i>Udāna</i> (<i>Khuddakanikāya</i>)	<i>Paramatthadīpanī</i>	Dhammapāla
9. <i>Itivuttaka</i> (<i>Khuddakanikāya</i>)	”	”
10. <i>Suttanipāta</i> (<i>Khuddakanikāya</i>)	<i>Paramatthajotikā</i>	Buddhaghosa
11. <i>Vimānavatthu</i> (<i>Khuddakanikāya</i>)	<i>Paramatthadīpanī</i>	Dhammapāla
12. <i>Petavatthu</i> (<i>Khuddakanikāya</i>)	”	”
13. <i>Theragāthā</i> (<i>Khuddakanikāya</i>)	”	”
14. <i>Therīgāthā</i> (<i>Khuddakanikāya</i>)	<i>Paramatthadīpanī</i>	Dhammapāla
15. <i>Jātaka</i> (<i>Khuddakanikāya</i>)	<i>Jātakaṭṭhakathā*</i>	Buddhaghosa

* As a matter of fact, it was also specifically entitled *Paramatthajotikā*. As for the contention that the Elder Buddhaghosa was the author of both scriptures, he must have been the chief author with the assistance of others.

พระไตรปิฎก	อรรถกถา	ผู้เรียบเรียง
๑๖.นิทเทส (ขุททกนิกาย)	สังฆัมมปชโชติกา	พระอุปเสนะ
๑๗.ปฏิสัมภิกามัคค์ (")	สังฆัมมปกาสิณี	พระมหานาม
๑๘.อปทาน (")	วิสุททชนวิลาสินี	(นามไม่แจ้ง)*
๑๙.พุทธวงส์ (")	มธูรัตถวิลาสินี	พระพุทธทัตตะ
๒๐.จริยาปิฎก (")	ปรมัตถทีปนี	พระธรรมปาละ
ค.พระอภิธรรมปิฎก		
๒๑.ธัมมสังคณี	อัญญุสสาสิณี	พระพุทธโฆสะ
๒๒.วิภังค์	สัมโมหวิโนทนี	"
๒๓.ทั้ง ๕ คัมภีร์ที่เหลือ	ปัญญาปกรณัญญุกถา	"

นอกจากอรรถกถาซึ่งเป็นที่ปรึกษาหลักในการเล่าเรียนคึกษาพระไตรปิฎกแล้ว คัมภีร์พระพุทธศาสนภาษาบาลีที่เกิดขึ้นในยุคต่างๆ หลังพุทธกาล ยังมีอีกมากมาย ทั้งก่อนยุคอรรถกถา หลังยุคอรรถกถา และแม้ในยุคอรรถกถาเอง แต่ไม่ได้เรียบเรียงในรูปลักษณะที่จะเป็นอรรถกถา

คัมภีร์สำคัญบางคัมภีร์ เป็นผลงานอิสระของพระเถระผู้แตกฉานในพระธรรมวินัย ท่านเรียบเรียงขึ้นตามโครงเรื่องที่ท่านจัดวางเอง หรือเกิดจากเหตุการณ์พิเศษ เช่น การตอบคำถามชี้แจงข้อสงสัยของผู้อื่นเป็นต้น ปกรณหรือคัมภีร์พิเศษเช่นนี้ บางคัมภีร์ได้รับความเคารพนับถือและอ้างอิงมาก โดยเฉพาะคัมภีร์ เนตติ เปฏุโกปเทส และ มลिनทปัญหา ซึ่งเกิดขึ้นก่อนยุคอรรถกถา ในพม่าจัดเข้าเป็นคัมภีร์ในพระไตรปิฎกด้วย (อยู่ในหมวดขุททกนิกาย)

* คัมภีร์จุฬาดังวลส์ (แต่งในพม่า) ว่าเป็นผลงานของพระพุทธโฆสะ

Pali Canon	Commentaries	Author
16. <i>Niddesa</i> (<i>Khuddakanikāya</i>)	<i>Saddhammapajjotikā</i>	Upasena
17. <i>Pañisambidāmagga</i> (<i>Khuddakanikāya</i>)	<i>Saddhammapakāsinī</i>	Mahānāma
18. <i>Apadāna</i> (<i>Khuddakanikāya</i>)	<i>Visuddhajanavilāsini</i>	(Author unknown)*
19. <i>Buddhavaṃsa</i> (<i>Khuddakanikāya</i>)	<i>Madhuratthavilāsini</i>	Buddhadatta
20. <i>Cariyāpiṭaka</i> (<i>Khuddakanikāya</i>)	<i>Paramatthadīpanī</i>	Dhammapāla
C. <i>Abhidhammapiṭaka</i>		
21. <i>Dhammasaṅgaṇī</i>	<i>Aṭṭhasālinī</i>	Buddhaghosa
22. <i>Vibhaṅga</i>	<i>Sammohavinodanī</i>	”
23. The remaining five scriptures	<i>Pañcapakaraṇaṭṭhakathā</i>	”

Apart from the commentaries, which are consulted as major references in the study of the Pali Canon, there were a large number of Pali-language Buddhist scriptures that appeared in different periods after the Buddha’s lifetime—in both pre- and post-commentaries periods, and even in the same period as the commentaries themselves. However, these scriptures were not compiled in such a format as to be regarded as commentaries.

Certain important scriptures were independent works by learned monks who were well-versed in the Doctrine and Discipline. Their works were either compiled according to their own outlines, or brought out under special circumstances, e.g. to answer others’ questions or dispel their doubts about the teachings. Some of such treatises are highly regarded and very often cited, especially *Nettipakaraṇa* (or *Netti*, for short) ‘Book of Guidance’, *Peṭakopadesa* ‘Instruction on the Piṭakas’ and *Milindapañhā* ‘Questions of Milinda’, all of which

* According to *Cūḷaganthavaṃsa*, a scripture composed in Myanmar, this was ascribed to the Elder Buddhaghosa.

ในยุคอรรถกถา คัมภีร์ วิสุทธิมัคค์ ของพระพุทธโฆสะ ผู้เป็นพระอรรถกถาจารย์องค์สำคัญ แม้จะถือกันว่าเป็นปกรณัมพิเศษ ไม่ใช่เป็นอรรถกถา เพราะท่านเรียบเรียงขึ้นตามโครงเรื่องที่ท่านตั้งเอง ไม่ใช่อธิบายพระไตรปิฎกตอนใดตอนหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ก็ได้รับความนับถือมากเหมือนเป็นอรรถกถา เรียกได้ว่าเป็นคัมภีร์ระดับอรรถกถา ประเทศพุทธศาสนาเถรวาทต่างให้ความสำคัญ ถือเป็นแบบแผนในการศึกษาหลักพระพุทธศาสนา

คัมภีร์ที่เกิดหลังยุคอรรถกถา ก็มีทั้งคัมภีร์ที่อยู่ในสายเดียวกับอรรถกถา คือเป็นคัมภีร์ที่อธิบายพระไตรปิฎก และอธิบายอรรถกถา และอธิบายกันเอง เป็นชั้นๆ ต่อกันไป กับทั้งคัมภีร์นอกสายพระไตรปิฎก เช่น ตำรานาหรือประวัติและไวยากรณ์ เป็นต้น คัมภีร์เหล่านี้ มีชื่อเรียกแยกประเภทต่างกันไปหลายอย่าง จะกล่าวเฉพาะในสายของอรรถกถา คือที่อธิบายต่อออกไปจากอรรถกถา และเฉพาะที่ควรรู้ในที่นี้ก็คือ ฎีกา และอนุฎีกา

เมื่อเรียงลำดับคัมภีร์ในสายพระไตรปิฎกและอรรถกถาก็จะเป็นดังนี้

- (ก) บาลี คือพระไตรปิฎก
- (ข) อรรถกถา คือ คัมภีร์ที่อธิบายบาลีหรืออธิบายความในพระไตรปิฎก
- (ค) ฎีกา คือ คัมภีร์ที่อธิบายอรรถกถา หรือขยายความต่อจากอรรถกถา
- (ง) อนุฎีกา คือ คัมภีร์ที่อธิบายขยายความต่อจากฎีกาอีกทอดหนึ่ง

ส่วนคัมภีร์ชื่ออย่างอื่นต่อจากนี้ไปที่มีอีกหลายประเภท บางที่ท่านใช้คำเรียกรวมๆ กันไปว่า ตัพพินิมุต (แปลว่า “คัมภีร์ที่พ้นหรือนอกเหนือจากนั้น”)

appeared before the commentaries period. In Myanmar, these scriptures are included in the Pali Canon (subsumed under the *Khuddakanikāya*).

In the commentaries period, the *Visuddhimagga* by the Elder Buddhaghosa, the great commentator, was held in high esteem on a par with a commentary, though it was technically regarded as a special scripture since it was composed according to the author's own outline, not a commentary on any particular portion of the Pali Canon. All Theravāda Buddhist countries attach considerable importance to this treatise, regarding it as a standard text on the tenets of Buddhism.

The scriptures that appeared after the commentaries period are of two categories. There are scriptures that are exegetical of the Canon, the commentaries, and some of these scriptures themselves, successively down the hierarchy. There are also scriptures outside the line of the Canon, e.g. legends, histories and grammars. These scriptures or treatises are known by the various names that distinguish their categories. The two subcategories of the former category worth mentioning here are *Ṭīkā* (subcommentaries) and *Anuṭīkā* (sub-subcommentaries), which are further exegetical down the line of *Aṭṭhakathā* (commentaries).

Arranged along the line of the Pali Canon and commentaries, all the scriptures are of the following hierarchy:

- (a) the Pali Canon, or the *Tipiṭaka*;
- (b) the commentaries (*Aṭṭhakathā*), or the scriptures expounding on the Pali Canon;
- (c) the subcommentaries (*Ṭīkā*), or the scriptures elaborating on the commentaries;
- (d) the sub-subcommentaries (*Anuṭīkā*), or the scriptures further clarifying the subcommentaries.

There are several types of scripture other than these down the hierarchy, which are sometimes collectively referred to as *tabbinimutta* 'scriptures over and above [the main ones]'.

คัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีอยู่มากมาย ทั้งในสายและนอกสาย พระไตรปิฎกนี้ ในประเทศไทยเท่าที่ผ่านมาได้ตีพิมพ์เป็นเล่มหนังสือออกมาแล้วเพียงจำนวนน้อย ส่วนมากยังคงค้างอยู่ในใบลาน เพื่อจะมีการตื่นตัวที่จะตรวจชำระและตีพิมพ์กันมากขึ้นในช่วงเวลาใกล้ๆ นี้ จึงจะต้องรออีกสักระยะหนึ่งซึ่งคงไม่นานนัก ที่ชาวพุทธและผู้สนใจจะได้มีคัมภีร์พุทธศาสนาไว้ศึกษาค้นคว้า อย่างค่อนข้างบริบูรณ์

สำหรับคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถานั้น ได้มีการตีพิมพ์เป็นเล่มพร้อมแล้วในปีพ.ศ. ๒๕๓๕ ส่วนคัมภีร์อื่นๆ รุ่นหลังต่อๆ มา ที่มีค่อนข้างบริบูรณ์พอจะหาได้ไม่ยากก็คือคัมภีร์ที่ใช้เรียนในหลักสูตรเปรียญธรรม

เนื่องจากคัมภีร์เหล่านี้ มีความสัมพันธ์อธิบายความต่อกัน กล่าวคือ อรรถกถาอธิบายพระไตรปิฎก และฎีกาขยายความต่อจากอรรถกถา หรือต่อจากคัมภีร์ระดับอรรถกถา จึงจะได้ทำบัญชีลำดับเล่ม จับคู่คัมภีร์ที่อธิบายกันไว้ เพื่อเป็นพื้นฐานความเข้าใจในการที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป และเพื่ออำนวยความสะดวกในการโยงข้อมูลระหว่างคัมภีร์

In Thailand, very few of the voluminous Buddhist scriptures, both in the line of the Pali Canon and outside, have been published in book form. Most of them remain on palm leaves. Only very recently has there been more awareness to revise and publish them. It is hoped that before long a relatively complete collection of Buddhist scriptures will become available to all Buddhists and interested readers for scrutiny.

The Pali Canon and the commentaries were published in their entirety in B.E. 2535. Other scriptures of later generations that are relatively complete and not difficult to obtain are those used in the traditional Pali studies curriculum.

As these scriptures form a hierarchy of explanations (the commentaries expounding on the Canon, and the subcommentaries clarifying the commentaries), the following list will pair the Pali Canon, volume by volume, with the corresponding commentaries, thereby providing background information for further research, and facilitating the cross-referencing of information between scriptures.

บัญชีลำดับเล่ม พระไตรปิฎก จับคู่กับ อรรถกถา

I. พระวินัยปิฎก

พระไตรปิฎก			อรรถกถา		
เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ	เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ
๑	มหาวิภังค ๑	วินย.๑*	1	วินยฎฐกถา (สมนตปาสาทิกา) ๑	วินย.อ.๑
	๑.๑ เวรณชกณฺฑ- ปาราชิกกณฺฑ		1.1 เวรณชกณฺฑ- ปาราชิกกณฺฑ		
๒	มหาวิภังค ๒	วินย.๒	2	วินยฎฐกถา (สมนตปาสาทิกา) ๒	วินย.อ.๒
	๒.๑ เทรสกณฺฑ- อนียตกณฺฑ		2.1 เทรสกณฺฑ- อนียตกณฺฑ		
๓	นิสฺสคฺยิกกณฺฑ- อธิกรณสมถา	วินย.๓	2.2 นิสฺสคฺยิกกณฺฑ- อธิกรณสมถา	วินย.อ.๓	
	๓.๑ นิสฺสคฺยิกกณฺฑ- อธิกรณสมถา		2.3 วิกฺขุณีวิภังค		
๔	มทวคฺค ๑	วินย.๔	3	วินยฎฐกถา (สมนตปาสาทิกา)	วินย.อ.๓
๕	มทวคฺค ๒	วินย.๕	3.1 มทวคฺค		
๖	จุลลวคฺค ๑	วินย.๖	3.2 จุลลวคฺค		
๗	จุลลวคฺค ๒	วินย.๗	3.3 ปรีวาร		
๘	ปรีวาร	วินย.๘			

II. พระสุตตันตปิฎก

พระไตรปิฎก			อรรถกถา		
เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ	เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ
๙	ทีฆนิกาย สีสกฺขนฺฑวคฺค	ที.ส.	4	ทีฆนิกายฎฐกถา (สุมฺงคฺลวิลาสิณี) ๑	ที.อ.๑

*อักษรย่อคัมภีร์พระไตรปิฎกในภาคภาษาอังกฤษใช้ตามฉบับอักษรโรมันของสมาคมบาลีปกรณ์

**List of the scriptures in the Pali Canon paired,
volume by volume, with the corresponding commentaries**

I. The Vinayaṭṭhaka

Pali Canon			Commentaries		
No.	Name of scripture	Abbrev.	No.	Name of scripture	Abbrev.
1	<i>Mahāvibhaṅga 1</i>	<i>Vin.1*</i>	1	<i>Vinayaṭṭhakathā</i> <i>(Samantapāsādikā) 1</i>	<i>VinA.1</i>
	1.1 <i>Verañjakaṇḍa–</i> <i>Pārājikakaṇḍa</i>		1.1	<i>Verañjakaṇḍa–</i> <i>Pārājikakaṇḍa</i>	
	1.2 <i>Terasakaṇḍa–</i> <i>Aniyatakaṇḍa</i>		2	<i>Vinayaṭṭhakathā</i> <i>(Samantapāsādikā) 2</i>	<i>VinA.2</i>
2	<i>Mahāvibhaṅga 2</i>	<i>Vin.2</i>	2.1	<i>Terasakaṇḍa–</i> <i>Aniyatakaṇḍa</i>	
	2.1 <i>Nissaggiyakaṇḍa–</i> <i>Adhikaraṇa–</i> <i>samathā</i>		2.2	<i>Nissaggiyakaṇḍa–</i> <i>Adhikaraṇa–</i> <i>samathā</i>	
3	<i>Bhikkhunīvibhaṅga</i>	<i>Vin.3</i>	2.3	<i>Bhikkhunī–</i> <i>vibhaṅga</i>	
4	<i>Mahāvagga 1</i>	<i>Vin.4</i>	3	<i>Vinayaṭṭhakathā</i> <i>(Samantapāsādikā) 3</i>	<i>VinA.3</i>
5	<i>Mahāvagga 2</i>	<i>Vin.5</i>	3.1	<i>Mahāvagga</i>	
6	<i>Cullavagga 1</i>	<i>Vin.6</i>	3.2	<i>Cullavagga</i>	
7	<i>Cullavagga 2</i>	<i>Vin.7</i>			
8	<i>Parivāra</i>	<i>Vin.8</i>	3.3	<i>Parivāra</i>	

II. The Suttantapīṭaka

Pali Canon			Commentaries		
No.	Name of scripture	Abbrev.	No.	Name of scripture	Abbrev.
9	<i>Dīghanikāya</i> <i>Silakkhandhavagga</i>	<i>D.1</i>	4	<i>Dīghanikāyaṭṭhakathā</i> <i>(Sumaṅgalavilāsinī) 1</i>	<i>DA.1</i>

*The abbreviations in English for the scriptures in the Pali Canon follow the Romanised version published by the Pali Text Society.

พระไตรปิฎก			อรรถกถา		
เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ	เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ
๑๐	ทีฆนิกาย มหาวคค	ที.ม.	5	ทีฆนิกายฎกถา (สุมงคลวิลาสินี) ๒	ที.อ.๒
๑๑	ทีฆนิกาย ปาฎิกวคค	ที.ปา.	6	ทีฆนิกายฎกถา (สุมงคลวิลาสินี) ๓	ที.อ.๓
๑๒	มชฺฉิมนิกาย มูลปณฺณาสก	ม.มู.	7	มชฺฉิมนิกายฎกถา (ปฺปญฺจสุทฺถิ) ๑	ม.อ.๑
	๑๒.๑ มูลปริยายวคค- สีหนาทวคค		7.1	มูลปริยายวคค- สีหนาทวคควณฺณนา	
	๑๒.๒ โอปมมวคค- จูฬยมวคค		8	มชฺฉิมนิกายฎกถา (ปฺปญฺจสุทฺถิ) ๒	ม.อ.๒
	๑๒.๒ โอปมมวคค- จูฬยมวคค		8.1	โอปมมวคค- จูฬยมวคควณฺณนา	
๑๓	มชฺฉิมนิกาย มชฺฉิมปณฺณาสก	ม.ม.	9	มชฺฉิมนิกายฎกถา (ปฺปญฺจสุทฺถิ) ๓	ม.อ.๓
			9.1	มชฺฉิมปณฺณาสก- วณฺณนา	
๑๔	มชฺฉิมนิกาย อุปฺปริปณฺณาสก	ม.อุ.	10	มชฺฉิมนิกายฎกถา (ปฺปญฺจสุทฺถิ) ๔	ม.อ.๔
			10.1	อุปฺปริปณฺณาสก- วณฺณนา	
๑๕	สํยุตตนิกาย สคาวคค	ส.ส.	11	สํยุตตนิกายฎกถา (สํารตฺตปกาสินี) ๑	ส.อ.๑
			11.1	สคาวคควณฺณนา	
๑๖	สํยุตตนิกาย นีทานวคค	ส.นี.	12	สํยุตตนิกายฎกถา (สํารตฺตปกาสินี) ๒	ส.อ.๒

Pali Canon			Commentaries		
No.	Name of scripture	Abbrev.	No.	Name of scripture	Abbrev.
10	<i>Dīghanikāya</i> <i>Mahāvagga</i>	<i>D.II</i>	5	<i>Dīghanikāyaṭṭhakathā</i> <i>(Sumaṅgalavilāsinī)</i> 2	<i>DA.2</i>
11	<i>Dīghanikāya</i> <i>Pāṭikavagga</i>	<i>D.III</i>	6	<i>Dīghanikāyaṭṭhakathā</i> <i>(Sumaṅgalavilāsinī)</i> 3	<i>DA.3</i>
12	<i>Majjhimanikāya</i> <i>Mūlapaṇṇāsaka</i>	<i>M.I</i>	7	<i>Majjhimanikāyaṭṭhakathā</i> <i>(Papañcasūdanī)</i> 1 7.1 <i>Mūlapariyāya-</i> <i>vagga-</i> <i>Sīhanādavagga-</i> <i>vaṇṇanā</i>	<i>MA.1</i>
	12.1 <i>Mūlapariyāya-</i> <i>vagga-</i> <i>Sīhanādavagga</i>		8	<i>Majjhimanikāyaṭṭhakathā</i> <i>(Papañcasūdanī)</i> 2 8.1 <i>Opammavagga-</i> <i>Cūlayamakavagga-</i> <i>vaṇṇanā</i>	<i>MA.2</i>
	12.2 <i>Opammavagga-</i> <i>Cūlayamaka-</i> <i>vagga</i>		9	<i>Majjhimanikāyaṭṭhakathā</i> <i>(Papañcasūdanī)</i> 3 9.1 <i>Majjhima-</i> <i>paṇṇāsaka-</i> <i>vaṇṇanā</i>	<i>MA.3</i>
13	<i>Majjhimanikāya</i> <i>Majjhimpaṇṇāsaka</i>	<i>M.II</i>	10	<i>Majjhimanikāyaṭṭhakathā</i> <i>(Papañcasūdanī)</i> 4 10.1 <i>Uparipaṇṇāsaka-</i> <i>vaṇṇanā</i>	<i>MA.4</i>
14	<i>Majjhimanikāya</i> <i>Uparipaṇṇāsaka</i>	<i>M.III</i>	11	<i>Samyuttanikāyaṭṭhakathā</i> <i>(Sāratthapakāsinī)</i> 1 11.1 <i>Sagāthavagga-</i> <i>vaṇṇanā</i>	<i>SA.1</i>
15	<i>Samyuttanikāya</i> <i>Sagāthavagga</i>	<i>S.I</i>	12	<i>Samyuttanikāyaṭṭhakathā</i> <i>(Sāratthapakāsinī)</i> 2	<i>SA.2</i>
16	<i>Samyuttanikāya</i> <i>Nidānavagga</i>	<i>S.II</i>			

พระไตรปิฎก			อรรถกถา		
เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ	เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ
๑๗	สํยุตตนิกาย ขนธวารวคค	สํ.ข.		12.1 นินทานวคควณฺณนา 12.2 ขนธวคควณฺณนา	
๑๘	สํยุตตนิกาย สฬายตทวคค	สํ.สฬ.	13	สํยุตตนิกายภูจกถา (สารตถปกาสินี) ๓ 13.1 สฬายตทวคค- วณฺณนา	สํ.อ.๓
๑๙	สํยุตตนิกาย มหาวารวคค	สํ.ม.		13.2 มหาวารวคควณฺณนา	
๒๐	องคฺตตตรนิกาย ๑		14	องคฺตตตรนิกายภูจกถา (มีนเรถปุรณี) ๑	อง.อ.๑
	๒๐.๑ เอกนิปาต	อง.เอก.		14.1 เอกนิปาตวณฺณนา	
	๒๐.๒ ทุกนิปาต	อง.ทูก.	15	องคฺตตตรนิกายภูจกถา (มีนเรถปุรณี) ๒	อง.อ.๒
	๒๐.๓ ติกนิปาต	อง.ติก.		15.1 ทุกนิปาตวณฺณนา	
๒๑	องคฺตตตรนิกาย ๒			15.2 ติกนิปาตวณฺณนา	
	๒๑.๑ จตูกกนิปาต	อง.จตูกก.		15.3 จตูกกนิปาตวณฺณนา	
๒๒	องคฺตตตรนิกาย ๓		16	องคฺตตตรนิกายภูจกถา (มีนเรถปุรณี) ๓	อง.อ.๓
	๒๒.๑ ปญจกนิปาต	อง.ปญจก.		16.1 ปญจกนิปาตวณฺณนา	
	๒๒.๒ ฉกุกนิปาต	อง.ฉกุก.		16.2 ฉกุกนิปาตวณฺณนา	
๒๓	องคฺตตตรนิกาย ๔			16.3 สตตกนิปาตวณฺณนา	
	๒๓.๑ สตตกนิปาต	อง.สตตก.			

Pali Canon			Commentaries		
No.	Name of scripture	Abbrev.	No.	Name of scripture	Abbrev.
17	<i>Samyuttanikāya</i> <i>Khandhavāravagga</i>	<i>S.III</i>		<i>12.1 Nidānavagga-</i> <i>vaṇṇanā</i> <i>12.2 Khandhavagga-</i> <i>vaṇṇanā</i>	
18	<i>Samyuttanikāya</i> <i>Saḷāyatanavagga</i>	<i>S.IV</i>	13	<i>Samyuttanikāyaṭṭha-</i> <i>kathā</i> <i>(Sāratthapakāsinī) 3</i> <i>13.1 Saḷāyatana-</i> <i>vaggavaṇṇanā</i> <i>13.2 Mahāvāravagga-</i> <i>vaṇṇanā</i>	SA.3
19	<i>Samyuttanikāya</i> <i>Mahāvāravagga</i>	<i>S.V</i>			
20	<i>Aṅguttaranikāya 1</i> 20.1 <i>Ekanipāta</i> 20.2 <i>Dukanipāta</i> 20.3 <i>Tikanipāta</i>	<i>A.I</i>	14	<i>Aṅguttaranikāyaṭṭha-</i> <i>kathā</i> <i>(Manorathapūraṇī) 1</i> <i>14.1 Ekanipāta-</i> <i>vaṇṇanā</i>	AA.1
			15	<i>Aṅguttaranikāyaṭṭha-</i> <i>kathā</i> <i>(Manorathapūraṇī) 2</i> <i>15.1 Dukanipāta-</i> <i>vaṇṇanā</i> <i>15.2 Tikanipāta-</i> <i>vaṇṇanā</i>	AA.2
21	<i>Aṅguttaranikāya 2</i> 21.1 <i>Catukkanipāta</i>	<i>A.II</i>		<i>15.3 Catukkanipāta-</i> <i>vaṇṇanā</i>	
22	<i>Aṅguttaranikāya 3</i> 22.1 <i>Pañcakanipāta</i> 22.2 <i>Chakkanipāta</i>	<i>A.III</i>	16	<i>Aṅguttaranikāyaṭṭha-</i> <i>kathā</i> <i>(Manorathapūraṇī) 3</i> <i>16.1 Pañcakanipāta-</i> <i>vaṇṇanā</i> <i>16.2 Chakkanipāta-</i> <i>vaṇṇanā</i>	AA.3
23	<i>Aṅguttaranikāya 4</i> 23.1 <i>Sattakanipāta</i>	<i>A.IV</i>		<i>16.3 Sattakanipāta-</i> <i>vaṇṇanā</i>	

พระไตรปิฎก			อรรถกถา		
เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ	เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ
๒๔	๒๓.๒ อัญจนนิปาต	อญ.อญฺจก.		16.4 อัญจนนิปาตวณฺณนา	
	๒๓.๓ นวกนิปาต	อญ.นวก.		16.5 นวกนิปาตวณฺณนา	
	อญฺคฺตฺตฺรนิกาย ๕				
	๒๔.๑ ทสกนิปาต	อญ.ทสก.		16.6 ทสกนิปาตวณฺณนา	
	๒๔.๑ เอกาทสกนิปาต	อญ.เอกา- ทสก.		16.7 เอกาทสกนิปาต- วณฺณนา	
๒๕	ขุทฺทกนิกาย ๑		17	ขุทฺทกนิกายจฺจกถา	ขุทฺทก.อ.
	๒๕.๑ ขุทฺทกปาฐ	ขุ.ขุ.		ขุทฺทกปาฐวณฺณนา (ปรมตฺถโชติกา)	
	๒๕.๒ ฌมฺมปท	ขุ.ฌ.	18	ฌมฺมปทจฺจกถา ๑	ฌ.อ.๑
			ยฆวคฺควณฺณนา		
			19	ฌมฺมปทจฺจกถา ๒	ฌ.อ.๒
				อปฺปมาท-จิตฺตวคฺค- วณฺณนา	
			20	ฌมฺมปทจฺจกถา ๓	ฌ.อ.๓
				ปฺปฬ-พาลวคฺควณฺณนา	
			21	ฌมฺมปทจฺจกถา ๔	ฌ.อ.๔
				ปณฺติต-สทฺสสวคฺควณฺณนา	
			22	ฌมฺมปทจฺจกถา ๕	ฌ.อ.๕
				ปาป-ชฺราวคฺควณฺณนา	
			23	ฌมฺมปทจฺจกถา ๖	ฌ.อ.๖
				อตุต-โกชวคฺควณฺณนา	

Pali Canon			Commentaries					
No.	Name of scripture	Abbrev.	No.	Name of scripture	Abbrev.			
24	23.2 <i>Aṭṭhakaniṭṭhā</i>	A.V	16.4 <i>Aṭṭhakaniṭṭhāvaṇṇanā</i>	16.5 <i>Navakaniṭṭhāvaṇṇanā</i>				
	23.3 <i>Navakaniṭṭhā</i>							
	24.1 <i>Dasakaniṭṭhā</i>							
	24.2 <i>Ekādasakaniṭṭhā</i>							
25	25.1 <i>Khuddakanikāya 1</i>	Kh.	17 <i>Khuddakanikāyaṭṭhā-kathā</i>	<i>Khuddakapāṭhavaṇṇanā</i> (Paramatthajotikā)	KhA.			
	25.2 <i>Dhammapada</i>					18 <i>Dhammapadaṭṭhā-kathā 1</i>	<i>Yamakavaggavaṇṇanā</i>	DhA.1
			20 <i>Dhammapadaṭṭhā-kathā 3</i>	<i>Puppha-bālavagga-vaṇṇanā</i>	DhA.3			
			21 <i>Dhammapadaṭṭhā-kathā 4</i>	<i>Paṇḍita-Sahassavagga-vaṇṇanā</i>	DhA.4			
			22 <i>Dhammapadaṭṭhā-kathā 5</i>	<i>Pāpa-Jarāvagga-vaṇṇanā</i>	DhA.5			
			23 <i>Dhammapadaṭṭhā-kathā 6</i>	<i>Atta-Kodhavaṇṇanā</i>	DhA.6			

พระไตรปิฎก			อรรถกถา		
เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ	เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ
๒๖	๒๕.๓ อุทาน	ช.อุ.	24	ธมมปทฎจกถา ๗ มล-นาคควคควณณนา	ธ.อ.๗
			25	ธมมปทฎจกถา ๘ ตณฺหา-พฺราหฺมณวคฺค- วณฺณนา	ธ.อ.๘
			26	ชุทฺทหนิกายฎจกถา อุทานวณฺณนา (ปรมตถที่ปนี)	อุ.อ.
	๒๕.๔ อิติวุตตก	ช.อิตี.	27	ชุทฺทหนิกายฎจกถา อิติวุตตวณฺณนา (ปรมตถที่ปนี)	อิตี.อ.
			28	ชุทฺทหนิกายฎจกถา สุตฺตนิปาตวณฺณนา (ปรมตถไซตฺติกา) ๑	สุตฺต.อ.๑
	๒๕.๕ สุตตนิปาต	ช.สุ.	29	ชุทฺทหนิกายฎจกถา สุตฺตนิปาตวณฺณนา (ปรมตถไซตฺติกา) ๒	สุตฺต.อ.๒
			30	ชุทฺทหนิกายฎจกถา วิมานวตฺตวณฺณนา (ปรมตถที่ปนี)	วิมาน.อ.
	๒๖.๑ วิมานวตฺต	ช.วิมาน.	31	ชุทฺทหนิกายฎจกถา เปตวตฺตวณฺณนา (ปรมตถที่ปนี)	เปต.อ.
	๒๖.๓ เถรคาถา	ช.เถร.			

Pali Canon			Commentaries		
No.	Name of scripture	Abbrev.	No.	Name of scripture	Abbrev.
26	25.3 <i>Udāna</i>	<i>Ud.</i>	24	<i>Dhammapadaṭṭha-kathā</i> 7 <i>Mala-Nāgavagga-vaṇṇanā</i>	<i>DhA.7</i>
			25	<i>Dhammapadaṭṭha-kathā</i> 8 <i>Taṇhā-Brāhmaṇa-vaggavaṇṇanā</i>	<i>DhA.8</i>
			26	<i>Khuddakanikāyaṭṭha-kathā</i> <i>Udānavaṇṇanā</i> (Paramatthadīpanī)	<i>UdA.</i>
	25.4 <i>Itivuttaka</i>	<i>It.</i>	27	<i>Khuddakanikāyaṭṭha-kathā</i> <i>Itivuttakavaṇṇanā</i> (Paramatthadīpanī)	<i>ItA.</i>
			28	<i>Khuddakanikāyaṭṭha-kathā</i> <i>Suttanipātavaṇṇanā</i> (Paramatthajotikā) 1	<i>SnA.1</i>
	25.5 <i>Suttanipāta</i>	<i>Sn.</i>	29	<i>Khuddakanikāyaṭṭha-kathā</i> <i>Suttanipātavaṇṇanā</i> (Paramatthajotikā) 2	<i>SnA.2</i>
			30	<i>Khuddakanikāyaṭṭha-kathā</i> <i>Vimānavatthuvaṇṇanā</i> (Paramatthadīpanī)	<i>VvA.</i>
			31	<i>Khuddakanikāyaṭṭha-kathā</i> <i>Petavatthuvaṇṇanā</i> (Paramatthadīpanī) 1	<i>PvA.</i>
	26.1 <i>Vimānavatthu</i>	<i>Vv.</i>	32	<i>Khuddakanikāyaṭṭha-kathā</i> <i>Theragāthāvaṇṇanā</i> (Paramatthadīpanī) 1	<i>ThagA.1</i>
	26.2 <i>Petavatthu</i>	<i>Pv.</i>			
	26.3 <i>Theragāthā</i>	<i>Thag.</i>			

พระไตรปิฎก			อรรถกถา		
เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ	เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ
๒๗	๒๖.๓.๑ เอก-ติก- นิปาต	ขุ.เถรี. ขุ.ชา.		32.1 เอกนิปาตวณฺณนา	
	๒๖.๓.๒ จตุกก- มหานิปาต		33	ขุททกนิกายภูจกถา เถรคาถาวณฺณนา (ปรมตถทีปนี) ๒	เถร.อ.๒
	๒๖.๔ เถรีคาถา		34	ขุททกนิกายภูจกถา เถรีคาถาวณฺณนา (ปรมตถทีปนี)	เถรี.อ.
	ขุททกนิกาย ๓		35	ชาตกภูจกถา ๑ เอกนิปาตวณฺณนา (๑)	ชา.อ.๑
	๒๗.๑ ชาตก ๑		36	ชาตกภูจกถา ๒ เอกนิปาตวณฺณนา (๒)	ชา.อ.๒
	เอก-จตตาลีสนิปาต		37	ชาตกภูจกถา ๓ ทุกนิปาตวณฺณนา	ชา.อ.๓
			38	ชาตกภูจกถา ๔ ติก-ปญจกนิปาตวณฺณนา	ชา.อ.๔
			39	ชาตกภูจกถา ๕ ฉก-ทสกนิปาตวณฺณนา	ชา.อ.๕
			40	ชาตกภูจกถา ๖ เอกาทสก-ปภิกถณก- นิปาตวณฺณนา	ชา.อ.๖
			41	ชาตกภูจกถา ๗ วิสตี-จตตาลีสนิปาต- วณฺณนา	ชา.อ.๗

Pali Canon			Commentaries		
No.	Name of scripture	Abbrev.	No.	Name of scripture	Abbrev.
27	26.3.1 <i>Eka–Tika–nipāta</i>	<i>J.</i>		32.1 <i>Eka–Tikanipāta–vaṇṇanā</i>	<i>ThagA.2</i>
	26.3.2 <i>Catukka–Mahā–nipāta</i>		33 <i>Khuddakanikāyaṭṭhaka–kathā</i> <i>Theragāthāvaṇṇanā</i> (Paramatthadīpanī) 2		
	26.4 <i>Therīgāthā</i>		34 <i>Khuddakanikāyaṭṭhaka–kathā</i> <i>Therīgāthāvaṇṇanā</i> (Paramatthadīpanī)	<i>ThīgA.</i>	
	<i>Khuddakanikāya 3</i>		35 <i>Jātakaṭṭhakathā 1</i> <i>Ekanipātavaṇṇanā (1)</i>	<i>JA.1</i>	
	27.1 <i>Jātaka 1 Eka–Cattāḷisanipāta</i>		36 <i>Jātakaṭṭhakathā 2</i> <i>Ekanipātavaṇṇanā (2)</i>	<i>JA.2</i>	
			37 <i>Jātakaṭṭhakathā 3</i> <i>Dukanipātavaṇṇanā</i>	<i>JA.3</i>	
			38 <i>Jātakaṭṭhakathā 4</i> <i>Tika–pañcakanipāta–vaṇṇanā</i>	<i>JA.4</i>	
			39 <i>Jātakaṭṭhakathā 5</i> <i>Chakka–Dasakanipātavaṇṇanā</i>	<i>JA.5</i>	
			40 <i>Jātakaṭṭhakathā 6</i> <i>Ekādasakanipātavaṇṇanā</i>	<i>JA.6</i>	
			41 <i>Jātakaṭṭhakathā 7</i> <i>Viṣati–Cattāḷisa–nipātavaṇṇanā</i>	<i>JA.7</i>	

พระไตรปิฎก			อรรถกถา		
เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ	เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ
๒๘	ขุททกนิกาย ๔ ๒๘.๒ ชาตก ๒ ปญญาส-มหานิปาต	ขุ.ชา.	42	ชาตกฏจกถา ๘ ปญญาส-สตุตตินิปาต- วณฺณนา	ชา.อ.๘
			43	ชาตกฏจกถา ๙ มหานิปาตวณฺณนา (๑)	ชา.อ.๙
			44	ชาตกฏจกถา ๑๐ มหานิปาตวณฺณนา (๒)	ชา.อ.๑๐
๒๙	ขุททกนิกาย ๕ ๒๙.๑ มหานิทฺเทส	ขุ.ม.	45	ขุททกนิกายฎจกถา มหานิทฺเทสวณฺณนา (สทฺธมฺมปฐฺโชติกา)	นิท.อ.๑
๓๐	ขุททกนิกาย ๖ ๓๐.๑ จูฬนิทฺเทส	ขุ.จู.	46	ขุททกนิกายฎจกถา จูฬนิทฺเทสวณฺณนา (สทฺธมฺมปฐฺโชติกา)	นิท.อ.๒
๓๑	ขุททกนิกาย ๗ ๓๑.๑ ปฏฺฐสมฺภิทามคฺค	ขุ.ปฏฺ.	47	ขุททกนิกายฎจกถา ปฏฺฐสมฺภิทามคฺควณฺณนา (สทฺธมฺมปกาลินี) ๑	ปฏฺฐ.อ.๑
			48	ขุททกนิกายฎจกถา ปฏฺฐสมฺภิทามคฺควณฺณนา (สทฺธมฺมปกาลินี) ๒	ปฏฺฐ.อ.๒
๓๒	ขุททกนิกาย ๘ ๓๒.๑ อปทาน ๑	ขุ.อป.	49	ขุททกนิกายฎจกถา อปทานวณฺณนา (วิสุทฺทชนฺวิลาสินี) ๑	อป.อ.๑

Pali Canon			Commentaries		
No.	Name of scripture	Abbrev.	No.	Name of scripture	Abbrev.
28	<i>Khuddakanikāya 4</i> <i>28.1 Jātaka 2</i> <i>Paññāsa–</i> <i>Mahānipāta</i>	J.	42	<i>Jātakaṭṭhakathā 8</i> <i>Paññāsa–Sattati-</i> <i>nipātavaṇṇanā</i>	JA.8
			43	<i>Jātakaṭṭhakathā 9</i> <i>Mahānipātavaṇṇanā</i> <i>(1)</i>	JA.9
			44	<i>Jātakaṭṭhakathā 10</i> <i>Mahānipātavaṇṇanā</i> <i>(2)</i>	JA.10
29	<i>Khuddakanikāya 5</i> <i>29.1 Mahāniddesa</i>	Nd ¹ .	45	<i>Khuddakanikāyaṭṭha-</i> <i>kathā</i> <i>Mahāniddesavaṇṇanā</i> <i>(Saddhammapajjotikā)</i>	Nd ¹ A.1
30	<i>Khuddakanikāya 6</i> <i>30.1 Cūḷaniddesa</i>	Nd ² .	46	<i>Khuddakanikāyaṭṭha-</i> <i>kathā</i> <i>Cūḷaniddesavaṇṇanā</i> <i>(Saddhammapajjotikā)</i>	Nd ² A.2
31	<i>Khuddakanikāya 7</i> <i>31.1 Paṭisambhidā-</i> <i>magga</i>	Ps.	47	<i>Khuddakanikāyaṭṭha-</i> <i>kathā</i> <i>Paṭisambhidāmagga-</i> <i>vaṇṇanā</i> <i>(Saddhamma-</i> <i>pakāsinī) 1</i>	PsA.1
			48	<i>Khuddakanikāyaṭṭha-</i> <i>kathā</i> <i>Paṭisambhidāmagga-</i> <i>vaṇṇanā</i> <i>(Saddhamma-</i> <i>pakāsinī) 2</i>	PsA.2
32	<i>Khuddakanikāya 8</i> <i>32.1 Apadāna 1</i>	Ap.	49	<i>Khuddakanikāyaṭṭha-</i> <i>kathā</i> <i>Apadānavāṇṇanā</i> <i>(Visuddhajana-</i> <i>vilāsinī) 1</i>	ApA.1

พระไตรปิฎก			อรรถกถา		
เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ	เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ
๓๓	๓๒.๑.๑ พุทธวคค	ขุ.อป.	50	49.1 พุทธวคควณฺณนา ขุททกนิกายฎกถา อปทานวณฺณนา (วิสุทฺธชนวีลาสินี) ๒	อป.๑.๒
	๓๒.๑.๒ สีทาสนีย- เมตเตยฺยวคค			50.1 สีทาสนีย-เมตเตยฺย- วคควณฺณนา	
	ขุททกนิกาย ๔			50.2 ภัททาลี-ภัททียวคค- วณฺณนา	
	๓๓.๑ อปทาน ๒			50.3 เถรียาปทานวณฺณนา	
	๓๓.๑.๑ ภัททาลี- ภัททียวคค	ขุ.พุทฺธ.	51	ขุททกนิกายฎกถา พุทฺธวณฺณนา (มธุรสตวีลาสินี) ๒	พุทฺธ.อ.
	๓๓.๑.๒ เถรียา- ปทาน			ขุททกนิกายฎกถา จริยาปิฎกวณฺณนา (ปรมตฺถทีปนี)	
	๓๓.๒ พุทฺธวีส	ขุ.จริยา.	52		
	๓๓.๓ จริยาปิฎก				

III. พระอภิธรรมปิฎก

พระไตรปิฎก			อรรถกถา		
เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ	เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ
๓๔	ธम्मสังคณี	อภี.สั.	53	อภิธมฺมฎกถา ธम्मสังคณีวณฺณนา (อฎฺฐจสาสินี)	สังคณี.อ.

Pali Canon			Commentaries		
No.	Name of scripture	Abbrev.	No.	Name of scripture	Abbrev.
33	32.1.1 <i>Buddhavagga</i>	Ap.	50	49.1 <i>Buddhavagga-vaṇṇanā</i> <i>Khuddakanikāyaṭṭhakathā Apadāna-vaṇṇanā</i> (Visuddhajana-vilāsini) 2	ApA.2
	32.1.2 <i>Sīhāsaniya-Metteyyavagga</i>			50.1 <i>Sīhāsaniya-Metteyyavagga-vaṇṇanā</i>	
	<i>Khuddakanikāya 9</i> 33.1 <i>Apadāna 2</i> 33.1.1 <i>Bhaddāli-Bhaddiyavagga</i> 33.1.2 <i>Theriyāpadāna</i> 33.2 <i>Buddhavaṃsa</i>	Bv.	51	50.2 <i>Bhaddāli-Bhaddiyavagga-vaṇṇanā</i> 50.3 <i>Theriyāpadāna-vaṇṇanā</i> <i>Khuddakanikāyaṭṭhakathā</i> <i>Buddhavaṃsavaṇṇanā</i> (Madhuratthavilāsini) <i>Khuddakanikāyaṭṭhakathā</i> <i>Cariyāpiṭakavaṇṇanā</i> (Paramatthadīpanī)	BvA.
	33.3 <i>Cariyāpiṭaka</i>	Cp.			CpA.

III. The *Abhidhammapiṭaka*

Pali Canon			Commentaries		
No.	Name of scripture	Abbrev.	No.	Name of scripture	Abbrev.
34	<i>Dhammasaṅgaṇī</i>	Dhs.	53	<i>Abhidhammatṭhakathā</i> <i>Dhammasaṅgaṇī-vaṇṇanā</i> (Aṭṭhasālinī)	DhsA..

พระไตรปิฎก			อรรถกถา		
เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ	เล่มที่	ชื่อคัมภีร์	อักษรย่อ
๓๕	วิภังค	อภิ.วิ.	54	อภิธมมฎกถา วิภังควณฺณนา (สมโมหวิโนทนี)	วิภังค.อ.
๓๖	๑. ชาตูกถา	อภิ.ชา.	55	อภิธมมฎกถา ชาตูกถาวิณฺณนา (ปญฺจปรณฺฎกถา)	ปญจ.อ.
	๒. บุคคลบัญญัติ	อภิ.ป.		55.1 ชาตูกถาวิณฺณนา 55.2 บุคคลบัญญัติ- วิณฺณนา	
๓๗	กถาวตฺถุ	อภิ.ก.		55.3 กถาวตฺถุวิณฺณนา	
๓๘	ยมก ๑	อภิ.ย.		55.4 ยมกวิณฺณนา	
๓๙	ยมก ๒	อภิ.ย.			
๔๐	ปฏฺฐาน ๑	อภิ.ป.		55.5 ปฏฺฐานวิณฺณนา	
๔๑	ปฏฺฐาน ๒	อภิ.ป.			
๔๒	ปฏฺฐาน ๓	อภิ.ป.			
๔๓	ปฏฺฐาน ๔	อภิ.ป.			
๔๔	ปฏฺฐาน ๕	อภิ.ป.			
๔๕	ปฏฺฐาน ๖	อภิ.ป.			

คัมภีร์สำคัญอื่นบางเล่ม

(โดยเฉพาะคัมภีร์ที่ใช้เรียนในหลักสูตรปริญญาตรี)

ลำดับ	คัมภีร์หลัก	อักษรย่อ	ลำดับ	คัมภีร์ที่อธิบาย	อักษรย่อ
56	มิลินทปัญหา	มิลินท			
57	วิสุทธิมคฺค ๑	วิสุทธิ ๑	61	วิสุทธิมคฺคสํวณฺณนา มหาฎีกา (ปรมตฺถมณฑฺสุตา) ๑	วิสุทธิ. ฎีกา๑

Pali Canon			Commentaries		
No.	Name of scripture	Abbrev.	No.	Name of scripture	Abbrev.
35	<i>Vibhaṅga</i>	<i>Vbh.</i>	54	<i>Abhidhammaṭṭhakathā</i> <i>Vibhaṅgavaṇṇanā</i> <i>(Sammohavinodanī)</i>	<i>VbhA.</i>
36	1. <i>Dhātukathā</i>	<i>Dhtk.</i>	55	<i>Abhidhammaṭṭhakathā</i> <i>Dhātukathādivaṇṇanā</i> <i>(Pañcapakaraṇaṭṭha-</i> <i>kathā)</i> 55.1 <i>Dhātukathā-</i> <i>vaṇṇanā</i> 55.2 <i>Puggalapaññatti-</i> <i>vaṇṇanā</i>	<i>PañcA.</i>
	2. <i>Puggalapaññatti</i>	<i>Pug.</i>	55.3 <i>Kathāvatthu-</i> <i>vaṇṇaḍḍā</i>		
37	<i>Kathāvatthu</i>	<i>Kvu.</i>	55.4 <i>Yamakavaṇṇanā</i>		
38	<i>Yamaka 1</i>	<i>Yam.1</i>	55.5 <i>Paṭṭhānavāṇṇanā</i>		
39	<i>Yamaka 2</i>	<i>Yam.2</i>			
40	<i>Paṭṭhāna 1</i>	<i>Paṭ.1</i>			
41	<i>Paṭṭhāna 2</i>	<i>Paṭ.2</i>			
42	<i>Paṭṭhāna 3</i>	<i>Paṭ.3</i>			
43	<i>Paṭṭhāna 4</i>	<i>Paṭ.4</i>			
44	<i>Paṭṭhāna 5</i>	<i>Paṭ.5</i>			
45	<i>Paṭṭhāna 6</i>	<i>Paṭ.6</i>			

Some other important scriptures

(in particular, those texts used
in the traditional Pali studies curriculum in Thailand)

No.	Main scripture	Abbrev.	No.	Exegetical scripture	Abbrev.
56	<i>Milindapañhā</i>	<i>Miln.</i>			
57	<i>Visuddhimagga 1</i>	<i>Vism.1</i>	61	<i>Visuddhimagga-</i> <i>samvaṇṇanā Mahāṭīkā</i> <i>(Paramattha-</i> <i>mañjusā) 1</i>	<i>VismT.1</i>

ลำดับ	คัมภีร์หลัก	อักษรย่อ	ลำดับ	คัมภีร์ที่อธิบาย	อักษรย่อ
58	วิสุทธิมคค ๒	วิสุทธิ ๒	62	วิสุทธิมคคส่วนอุคค มหาฎีกา (ปรมตถมณฑุสา) ๒	วิสุทธิ ฎีกา๒
59	วิสุทธิมคค ๓	วิสุทธิ ๓	63	วิสุทธิมคคส่วนอุคค มหาฎีกา (ปรมตถมณฑุสา) ๓	วิสุทธิ ฎีกา๓
60	อภิธรรมตถสงคห ^๑	สงคห.	60	อภิธรรมตถสงคหฎีกา (อภิธรรมตถวิภาวินี) ๑	สงคห. ฎีกา
1	วินยฎจกถา (สมนุตปาสาทิกา) ๑ ^๒ 1.1 เวรณชกถา 1.2 ปฐม-จตุตถปาสาชิก- วณณนา	วินย.๑.๑	64	วินยฎีกา สมนุตปาสาทิกาวณณนา (สารตถที่ปณี) ๑	วินย. ฎีกา๑
2	วินยฎจกถา (สมนุตปาสาทิกา) ๒ ^๒	วินย.๑.๒	65	วินยฎีกา สมนุตปาสาทิกาวณณนา (สารตถที่ปณี) ๒	วินย. ฎีกา๒
3	วินยฎจกถา (สมนุตปาสาทิกา) ๓ ^๒	วินย.๑.๓	66	วินยฎีกา สมนุตปาสาทิกาวณณนา (สารตถที่ปณี) ๓	วินย. ฎีกา๓
-	ขุททกนิกาย สุตตนิปาต มงคลสูตร ^๓	-	67	วินยฎีกา สมนุตปาสาทิกาวณณนา (สารตถที่ปณี) ๔	วินย. ฎีกา๔
70	ภิกขุปาติโมกขपालิ	ปาติโมกข	68	มงคลตถที่ปณี ๑	มงคล.๑
			69	มงคลตถที่ปณี ๒ (ลำดับที่ 1, 2, 3, 64, 65, 66, 67)	มงคล.๒

^๑ พิมพ์รวมเป็นหนังสือเล่มเดียวกัน

^๒ คือ อรรถกถาวินัยที่เรียงลำดับไว้ตอนต้นแล้ว

^๓ ได้แก่พระไตรปิฎก เล่ม ๒๕ ขุททกปาจ (๕-๖/๓-๔) และสุตตนิปาต (๓๑๗-๓๑๘/๓๗๖-๓๗๗)

No.	Main scripture	Abbrev.	No.	Exegetical scripture	Abbrev.
58	<i>Visuddhimagga</i> 2	<i>Vism.2</i>	62	<i>Visuddhimagga-saṃvaṇṇanā Mahāṭīkā</i> (Paramattha-mañjusā) 2	<i>VismT.2</i>
59	<i>Visuddhimagga</i> 3	<i>Vism.3</i>	63	<i>Visuddhimagga-saṃvaṇṇanā Mahāṭīkā</i> (Paramattha-mañjusā) 3	<i>VismT.3</i>
60	<i>Abhidhammattha-saṅgaha</i> ¹	<i>Saṅgaha.</i>	60	<i>Abhidhammattha-saṅgahaṭīkā</i> (Abhidhammattha-vibhāvīnī) ¹	<i>Saṅgaha.T.</i>
1	<i>Vinayaṭṭhakathā</i> (Samantapāsādikā) 1 ² 1.1 <i>Verañjakaṇḍavaṇṇanā</i> 1.2 <i>Paṭhama-Catutthapārājikavaṇṇanā</i>	<i>VinA.1</i>	64	<i>Vinayaṭīkā Samantapāsādikāvaṇṇanā</i> (Sāratthadīpanī) 1	<i>VinT.1</i>
2	<i>Vinayaṭṭhakathā</i> (Samantapāsādikā) 2 ²	<i>VinA.2</i>	65	<i>Vinayaṭīkā Samantapāsādikāvaṇṇanā</i> (Sāratthadīpanī) 2	<i>Vin.T.2</i>
3	<i>Vinayaṭṭhakathā</i> (Samantapāsādikā) 3 ²	<i>VinA.3</i>	66	<i>Vinayaṭīkā Samantapāsādikāvaṇṇanā</i> (Sāratthadīpanī) 3	<i>VinT.3</i>
–	<i>Khuddakanikāya</i> <i>Suttanipāta Maṅgalasutta</i> ³	–	67	<i>Vinayaṭīkā Samantapāsādikāvaṇṇanā</i> (Sāratthadīpanī) 4	<i>VinT.4</i>
70	<i>Bhikkhupātimokkhapāli</i>	<i>Pāti-mokkha</i>	68	<i>Maṅgalatthadīpanī</i> 1	<i>Maṅgal.1</i>
			69	<i>Maṅgalatthadīpanī</i> 2	<i>Maṅgal.2</i>
				(Nos. 1, 2, 3, 64, 65, 66, 67)	

¹ Printed as a single volume.

² Same as the *Vinayaṭṭhakathā* in the first list above.

³ In the *Khuddakapāṭha* and also the *Suttanipāta* in Volume 25 of the Pali Canon.

บทสรุป

เพื่อทบทวนสิ่งที่ได้กล่าวมาแล้วก่อนหน้านี้ ความสำคัญของพระไตรปิฎก อาจกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

๑. พระไตรปิฎกเป็นที่รวบรวมไว้ซึ่งพุทธพจน์คือพระดำรัสของ พระพุทธเจ้า คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ได้ตรัสไว้เอง เท่าที่ตกทอด มาถึงเรา มีมาในพระไตรปิฎก เรารู้จักคำสอนของพระพุทธเจ้าจากพระไตรปิฎก

๒. พระไตรปิฎกเป็นที่สถิตของพระศาสนาของพุทธศาสนิกชน เพราะ เป็นที่บรรจุพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ให้เป็นศาสนาแทนพระองค์ เราจะเฝ้าหรือรู้จักพระพุทธเจ้าได้จากพระดำรัสของพระองค์ที่ท่านรักษากันไว้ ในพระไตรปิฎก

๓. พระไตรปิฎกเป็นแหล่งต้นเดิมของคำสอนในพระพุทธานุศาสน์ คำ สอน คำอธิบาย คัมภีร์ หนังสือ ตำรา ที่อาจารย์และนักปราชญ์ทั้งหลายพูด กล่าวหรือเรียบเรียงไว้ ที่จัดว่าเป็นของในพระพุทธานุศาสน์ จะต้องสืบขยาย ออกมาและเป็นไปตามคำสอนแม่บทในพระไตรปิฎก ที่เป็นฐานหรือเป็น แหล่งต้นเดิม

๔. พระไตรปิฎกเป็นหลักฐานอ้างอิงในการแสดงหรือยืนยันหลักการ ที่ กล่าวว่าเป็นพระพุทธานุศาสน์ การอธิบายหรือกล่าวอ้างเกี่ยวกับหลักการของ พระพุทธานุศาสน์ จะเป็นที่น่าเชื่อถือหรือยอมรับได้ด้วยดี เมื่ออ้างอิงหลักฐานใน พระไตรปิฎก ซึ่งถือว่าเป็นหลักฐานอ้างอิงชั้นสุดท้ายสูงสุด

๕. พระไตรปิฎกเป็นมาตรฐานตรวจสอบคำสอนในพระพุทธานุศาสน์ คำ สอนหรือคำกล่าวใดๆ ที่จะเป็นที่ถือว่าเป็นคำสอนในพระพุทธานุศาสน์ได้ จะต้อง สอดคล้องกับพระธรรมวินัยซึ่งมีมาในพระไตรปิฎก (แม้แต่คำหรือข้อความใน พระไตรปิฎกเอง ถ้าส่วนใดถูกสงสัยว่าจะแปลกปลอม ก็ต้องตรวจสอบด้วยคำ สอนทั่วไปในพระไตรปิฎก)

Concluding Remarks

To recapitulate what was discussed earlier, the importance of the Pali Canon can be summarised as follows:

1. The Pali Canon is the collection of the words of the Buddha. All of what the Buddha himself said that has been handed down to us comes in the Pali Canon. It is through the Pali Canon that we have come to know the Buddha's teachings.

2. The Pali Canon is where the Teacher of all Buddhists resides, as the Doctrine and Discipline, which the Buddha said would be his successor after his Final Nibbāna, are enshrined in it. We can have an audience with, or get to know, the Buddha through his words preserved in the Pali Canon.

3. The Pali Canon is the original source of the Buddha's teachings. Any teachings, explanations, scriptures, books, or text-books, whether orally provided or compiled by teachers and scholars, that are regarded as Buddhist must of necessity be derived from and in compliance with the principal tenets in the Pali Canon, which are the basis or original source..

4. The Pali Canon is the reference in expounding or confirming the principles claimed to be Buddhist. Any explanations or claims about the tenets of Buddhism will be reliable or well accepted only when referring to evidence found in the Pali Canon, which is regarded as the ultimate reference, with the final say.

5. The Pali Canon provides the standards against which Buddhist teachings are to be judged. Any teachings or sayings claimed to be Buddhist teachings must be in compliance with the Doctrine and Discipline that come in the Pali Canon. (Even any words or texts in the Pali Canon itself that are suspected to be bogus must also be cross-checked against the general teachings in the Pali Canon.)

๖. พระไตรปิฎกเป็นมาตรฐานตรวจสอบความเชื่อถือและข้อปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ความเชื่อถือหรือข้อปฏิบัติตลอดจนพฤติกรรมใดๆ จะวินิจฉัยว่าถูกต้องหรือผิดพลาด เป็นพระพุทธศาสนาหรือไม่ ก็โดยอาศัยพระธรรมวินัยที่มีมาในพระไตรปิฎกเป็นเครื่องตัดสิน

ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ การศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกจึงเป็นกิจสำคัญยิ่งของชาวพุทธ ถือว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา หรือเป็นความดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ถ้ายังมีการศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกเพื่อนำไปใช้ปฏิบัติ พระพุทธศาสนาก็ยังดำรงอยู่ แต่ถ้าไม่มีการศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎก แม้จะมีการปฏิบัติ ก็จะไม่เป็นไปตามหลักการของพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาก็จะไม่ดำรงอยู่ คือจะเสื่อมสูญไป

นอกจากความสำคัญในทางพระศาสนาโดยตรงแล้ว พระไตรปิฎกยังมีคุณค่าที่สำคัญในด้านอื่นๆ อีกมาก โดยเฉพาะ

(๑) เป็นที่บันทึกหลักฐานเกี่ยวกับลัทธิ ความเชื่อถือ ศาสนา ปรัชญา ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม เรื่องราว เหตุการณ์ และถิ่นฐาน เช่น แคว้นแคว้นต่างๆ ในยุคอดีตไว้เป็นอันมาก

(๒) เป็นแหล่งที่จะสืบค้นแนวความคิดที่สัมพันธ์กับวิชาการต่างๆ เนื่องจากคำสอนในพระธรรมวินัยมีเนื้อหาสาระเกี่ยวโยงหรือครอบคลุมถึงวิชาการหลายอย่าง เช่น จิตวิทยา กฎหมาย การปกครอง เศรษฐกิจ เป็นต้น

(๓) เป็นแหล่งเดิมของคำศัพท์บาลีที่นำมาใช้ในภาษาไทย เนื่องจากภาษาบาลีเป็นรากฐานสำคัญส่วนหนึ่งของภาษาไทย การศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกจึงมีอุปการะพิเศษแก่การศึกษาภาษาไทย

รวมความว่า การศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกมีคุณค่าสำคัญไม่เฉพาะแต่ในการศึกษาพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่อำนวยความสะดวกทางวิชาการในด้านต่างๆ มากมาย เช่น ภาษาไทย ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา โบราณคดี รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ศาสนา ปรัชญา และจิตวิทยา เป็นต้นด้วย

6. The Pali Canon provides the standards against which beliefs and ways of practice in Buddhism can be checked. It is by the Doctrine and Discipline found in the Pali Canon that we can judge whether certain beliefs or ways of practice, as well as any behaviour, are right or wrong, whether they really belong to the Buddha's teachings.

For these reasons, the study of the Pali Canon is a task of crucial importance for Buddhists. It is regarded as the maintenance or survival of Buddhism. In other words, as long as the Pali Canon is studied as the guiding principle for practice, Buddhism will survive. Otherwise, whatever practice one might have would not be in accordance with the tenets of Buddhism, and the Teaching itself would die out.

Apart from the importance it directly bears on Buddhism, the Pali Canon is valuable in many respects, particularly the following:

(1) The Pali Canon is a huge record of cults, creeds, religions, philosophies, customs, traditions, cultures, affairs, events, and localities, such as the various city states, in the past.

(2) The Pali Canon is the source of concepts related to various fields of study, as the teachings in the Doctrine and Discipline are related to, or inclusive of, many different disciplines such as psychology, law, governance, and economics, to name a few.

(3) It is the original source of Pali words used in the Thai language. As the Pali language is an important basis for the Thai language, the study of the Pali Canon is especially helpful to the study of Thai.

In sum, studies and researches in the Pali Canon are not only of tremendous value to the study of Buddhism, but also of great benefit to a broad spectrum of disciplines including the Thai language, geography, history, sociology, anthropology, archaeology, political science, economics, law, education, religion, philosophy, psychology, etc.

แต่นับว่าเป็นเรื่องแปลก และน่าใจหาย ที่คนสมัยนี้กลับไม่เข้าใจว่า พระไตรปิฎกคืออะไร ทำไมต้องรักษาพระไตรปิฎก ทำไมต้องเอาพระไตรปิฎกมาเป็นมาตรฐานหรือเป็นเกณฑ์วินิจฉัยว่า อะไรเป็นธรรมวินัย อะไรเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า หากปราศจากความเข้าใจพื้นฐานเช่นนี้เสียแล้ว บางคนก็อาจไปไกลถึงขนาดที่ทักท้วงเอาผิดๆ ว่า คำสอนของพระพุทธเจ้า ใครจะว่าอย่างไรก็ได้

นอกจากนี้ ยังมีความสับสนระหว่างตัวหลักการของพระศาสนาเองกับความคิดเห็นส่วนบุคคล ความสับสนนี้ ซึ่งก็คงเกี่ยวเนื่องกับปัญหาแรก ย่อมนำไปสู่ปัญหาต่างๆ มากมายอย่างแน่นอน

ถ้าเราถามว่าพระพุทธเจ้าสอนว่าอย่างไร หรือสอนเรื่องอะไรว่าอย่างไร เราก็ต้องไปดูพระไตรปิฎกเพื่อหาคำตอบ เพราะเราไม่มีแหล่งอื่นที่จะตอบคำถามนี้ได้

แต่ถ้าเราถามว่า พระพุทธเจ้าสอนว่าอย่างไรแล้ว คุณจะว่าอย่างไร เราจะคิดอย่างไรก็เป็นสิทธิของเรา เป็นเสรีภาพของเราที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่พระพุทธเจ้าสอน

แม้แต่ในกรณีหลัง เพื่อความเป็นธรรมต่อพระศาสนา เราก็ควรจะต้องศึกษาคำอธิบายของท่านในคัมภีร์ต่างๆ ให้ชัดแจ้งก่อน แล้วจึงมาสรุปสิ่งที่ศึกษามาแล้ว ถ้าสรุปดีก็ตรงตามที่พระพุทธเจ้าสอน สรุปไม่ดีก็ผิดพลาด ก็ต้องศึกษาค้นคว้าต่อไป แต่อย่างน้อยก็ต้องแยกให้ชัดอย่างที่กล่าวมาแล้วว่า พระพุทธเจ้าสอนว่าอย่างไร ก็ว่าไปตามคำสอนของพระองค์โดยซื่อสัตย์ แล้วเราเห็นอย่างไร ก็ว่าไปตามอิสระที่เราเห็น แต่เวลานี้คนวากันงูหนึ่งสับสนไปหมด

ที่จริงนั้น หลักการสำคัญของพระพุทธศาสนามีความชัดเจนแน่นอน และไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องของความคิดเห็นหรือคาดเดา แต่เป็นเรื่องของหลักฐานที่ชาวพุทธถือกันว่ามาจากพระพุทธเจ้าโดยตรง คือมาในพระไตรปิฎก และมีคัมภีร์อรรถกถาเป็นต้น อธิบายประกอบ ซึ่งชาวพุทธทุกยุคสมัย ถือว่าเป็นเนื้อเป็นตัวของพระศาสนา เป็นหลักสำคัญที่สุด และได้เพียรพยายาม

However, it is rather surprising and disheartening that people nowadays do not seem to understand what the Pali Canon is, why it should be preserved and protected, why it should be employed as the standards or criteria for judging what constitutes the Dhamma and Vinaya, or in other words what constitutes the Buddha's teachings. Without such basic understanding, some might go so far as to assume wrongly that the Buddha's teachings can be just anything anyone likes.

Furthermore, there is confusion between the objective principles of the religion and the subjective opinions of individuals. This confusion, perhaps not unrelated to the first problem, is bound to lead to a lot of problems.

If we ask what the Buddha taught, or what he taught about a particular subject, we have to turn to the Pali Canon for the answer, for there is no other source that can answer this question.

But if we are asked, given what the Buddha taught, what we think about it, then we are entitled to what we think; it is our freedom of expression to comment on what the Buddha taught.

Even in the latter case, to do justice to the Teacher, we should first study the explanations in the scriptures until we understand them clearly before making a summary of our study. If it is properly summarised, then the summary will be in accord with what the Buddha taught. Otherwise, it would be faulty, in which case further study is called for. But at least we have to draw a distinction, as pointed out above, between what the Buddha taught—which should be faithfully presented—and what we ourselves think about it—which we are free to express. Unfortunately, this distinction has now often been blurred, with a great deal of confusion going around.

As a matter of fact, the main tenets of Buddhism are quite distinct and definitive, and not merely a matter of opinion or conjecture. They are firmly based on the evidence regarded by Buddhists to have directly come down from the Buddha, in the form

อย่างยิ่งที่จะรักษาไว้ให้แม่นยำ ด้วยการทรงจำ ศึกษาเล่าเรียน และมีการสังคายนาเป็นงานใหญ่หลายยุคสมัยตลอดมา

ใครก็ตามที่กล่าวอ้างว่าตนปฏิบัติได้โดยไม่ต้องอาศัยพระไตรปิฎก ก็คือพูดว่า ตนปฏิบัติได้โดยไม่ต้องอาศัยพระพุทธเจ้า เมื่อเขาปฏิบัติโดยไม่อาศัยคำตรัสสอนของพระพุทธเจ้า เราจะเรียกการปฏิบัตินั้นว่าเป็นพระพุทธานุสาสนาได้อย่างไร แน่หนอนว่า นั่นเป็นการปฏิบัติลัทธิความเชื่อหรือความคิดเห็นของตัวเอง หรือของใครอื่นที่คิดชอบปฏิบัตินั้นขึ้นมา หรืออย่างดีก็เป็นความที่เอามาเล่าต่อจากพระไตรปิฎก แบบฟังตามๆ กันมา ซึ่งเสี่ยงต่อความคลาดเคลื่อนผิดเพี้ยน

ดังนั้น ชาวพุทธทุกคนจึงควรเฝ้าจับตาระแวดระวังบุคคล ๒ ประเภท คือ (๑) ประเภทที่สร้างความสับสนระหว่างพุทธพจน์ที่แท้กับความคิดเห็นของตน โดยอ้าง “เสรีภาพทางวิชาการ” แฝงมาในรูปที่เรียกว่า “งานวิจัยทางวิชาการ” และ (๒) ประเภทที่อ้างว่าสามารถปฏิบัติได้โดยไม่ต้องอาศัยพระพุทธเจ้า บุคคล ๒ ประเภทนี้ ซึ่งหาได้ไม่ยากนักในสังคมปัจจุบันของเรา ย่อมสามารถสร้างความเสียหายใหญ่หลวงต่อพระศาสนาในระยะยาวได้โดยแท้ ยิ่งเมื่อมีผู้คล้อยตามด้วยหลงเชื่อโดยง่ายเป็นจำนวนมาก

เราจึงควรตื่นตัวต่อภัยคุกคามและร่วมแรงร่วมใจกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการส่งเสริมสัมมาปฏิบัติโดยอิงอาศัยคำสอนที่แท้ ซึ่งเราจะต้องช่วยกันรักษาให้บริสุทธิ์ อันที่จริง ถึงเวลาแล้วที่จะต้องหันมาฟื้นฟูชาวพุทธให้กลับไปสู่พระธรรมวินัย ให้รู้จักศึกษาพระไตรปิฎกกันอย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่ง

of the Tipiṭaka, with the commentaries, among other scriptures, providing supplemental explanations. Recognised by Buddhists throughout the ages to constitute the Teaching proper, to be the most authoritative references, these scriptures have been painstakingly preserved in their original state as accurately as possible—by means of memorisation and study, with rehearsals conducted as large-scale projects in different periods all along.

Whoever claims that he can practise without recourse to the Tipiṭaka in effect says that he can practise without recourse to the Buddha. Since he practises without recourse to the word of the Buddha, how can we call his practice Buddhist? Of course, it is simply practice in accordance with a cult, creed or opinion of his own, or of somebody else who has either conjured up his own way of practice, or at best based his view on something derived by word of mouth from the Tipiṭaka, which naturally runs the risk of deviation or distortion.

Thus, all Buddhists should keep a watchful eye on these two types of individual: (1) those who confuse the actual word of the Buddha with their personal opinions on the pretext of so-called ‘academic freedom’ and under the guise of ‘academic research’, and (2) those who claim that they can practise without recourse to the Buddha. These two types of individual, who it is not uncommon to find in our present society, can indeed cause serious damage to the Teaching in the long run, especially when they have garnered a great number of gullible followers.

We should therefore be alerted to the threat and join forces to tackle it by promoting proper practice based on the true teachings, which we must help preserve in the pristine state. In fact, it is high time for Buddhists to be rehabilitated, i.e. to be directed back to the course of the Dhamma and Vinaya, and take up a serious study of the Pali Canon once again.

อย่างที่กล่าวแล้วก่อนหน้านี้ ตราบไคที่พระไตรปิฎกยังมีอยู่ ตราบนั้น พระพุทธศาสนาก็ยังคงอยู่ พระพุทธศาสนาอันเป็นของแท้ดั้งเดิม ดังนั้น ตราบไคที่ยังมีพระไตรปิฎกอยู่ เราก็ยังมีโอกาสที่จะรู้จักพระพุทธศาสนาและได้รับประโยชน์ที่แท้จริงที่พึงได้จากพระศาสนาอันประเสริฐนี้

จึงหวังว่า พระไตรปิฎกบาลีจะเป็นสื่อที่เสมือนพระธรรมทูตผู้จาริกไปกว้างไกล โดยทำหน้าที่แสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามตรงสุดท้าย ตามพระพุทธโอวาทที่ทรงส่งพระสาวกรุ่นแรกไปประกาศพระศาสนา เพื่อให้สัมฤทธิ์จุดหมายแห่งการแผ่ขยายประโยชน์สุขแก่พหุชนคือประชาชนชาวโลกทั้งมวลสืบไป

As pointed out earlier, as long as the Pali Canon exists, so will Buddhism—the original, authentic Buddhism. Hence, as long as the Pali Canon is there, we still have a chance to get to know Buddhism and derive the genuine benefits that are available from this noble religion.

It is hoped that the Pali Tipiṭaka will become the vehicle, like a Buddhist missionary who travels far and wide, for expounding the Dhamma, which is beautiful in the beginning, beautiful in the middle, and beautiful in the end, in accordance with the Buddha's instruction for the first batch of his disciples to proclaim the Teaching so as to attain the goal of expanding the welfare and happiness of the multitude to cover the entire populace of the world for many years to come.

บันทึกของผู้แปล

ฉบับแปลภาษาอังกฤษของหนังสือเล่มนี้ ได้อาศัยข้อมูลที่เฟ้นจาก ๓ แหล่ง ดังนี้

- หนังสือ รู้จักพระไตรปิฎก เพื่อเป็นชาวพุทธที่แท้
- หนังสือ กรณีธรรมกาย
- คำนำในพระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมันฉบับใหม่ ที่จัดพิมพ์โดยกองทุนสนทนาธรรมนำสุข ในพระสังฆราชูปถัมภ์

ในเรื่องศัพท์พระพุทธศาสนา ผู้แปลยังได้ปรึกษาหนังสืออื่นๆ อีกหลายฉบับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

- พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ของท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

- *Buddhist Dictionary: Manual of Buddhist Terms and Doctrines* by Ven. Nyanatiloka, fourth revised edition edited by Ven. Nyanaponika

- *A Pali-English Glossary of Buddhist Technical Terms* by Ven. Bhikkhu Ñāṇamoli, edited by Ven. Bhikkhu Bodhi

- *Concise Pali-English Dictionary* by Ven. A. P. Buddhadatta Mahāthera

- *Guide to the Tipiṭaka: Introduction to the Buddhist Canon* published by White Lotus Co. Ltd.

จึงขอจารึกความขอบพระคุณต่อท่านผู้เรียบเรียงและท่านบรรณาธิการหนังสือดังกล่าวข้างต้น และขอกราบขอบพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก ที่เมตตาอนุญาตให้จัดเตรียมฉบับแปลภาษาอังกฤษจากข้อเขียนของท่านที่จัดเรียงเนื้อความใหม่นี้ อีกทั้งช่วยอ่านฉบับแปลให้ในเวลาอันกระชั้นยิ่ง และให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับฉบับแปลที่ตีพิมพ์ในวารสารและฉบับสองภาษานี้ ส่วนข้อบกพร่องใดๆ ไม่ว่าในด้านภาษาหรือในด้านอื่นๆ พึงถือเป็นความรับผิดชอบของผู้แปลแต่ผู้เดียวไม่ว่าในกรณีใดทั้งสิ้น

Translator's Note

The English version of this book was based on information gleaned from three sources:

- The book entitled *รู้จักพระไตรปิฎก เพื่อเป็นชาวพุทธที่แท้* 'Get to know the Pali Canon to be a true Buddhist'
- The book entitled *กรณีธรรมกาย* 'The Dhammakaya Case'
- The preface to the new edition of the Romanised Pali Canon to be published by the Dhamma Society Fund under the patronage of the Supreme Patriarch of Thailand.

For Buddhist terminology, the translator also consulted numerous other books, particularly the following:

- *Dictionary of Buddhism* by Ven. P. A. Payutto
- *Buddhist Dictionary: Manual of Buddhist Terms and Doctrines* by Ven. Nyanatiloka, fourth revised edition edited by Ven. Nyanaponika
- *A Pali-English Glossary of Buddhist Technical Terms* by Ven. Bhikkhu Ñāṇamoli, edited by Ven. Bhikkhu Bodhi
- *Concise Pali-English Dictionary* by Ven. A. P. Buddhadatta Mahàthera
- *Guide to the Tipiṭaka: Introduction to the Buddhist Canon* published by White Lotus Co. Ltd.

He therefore would like to register his gratitude to the compilers and editors of the books mentioned above. He also wishes to respectfully express his indebtedness to Venerable P. A. Payutto for graciously granting the permission to prepare this English translation of his works with the reorganised contents, for reading the translation at such short notice, and for giving very useful suggestions for both the English version published in the journal and the present bilingual edition. The translator should on all accounts be held solely responsible for any shortcomings, linguistic or otherwise.

